T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

AVRUPA BİRLİĞİ AFRİKA İLİŞKİLERİ
İşbirliğinden Ortaklığa

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ARDA ERCAN

ANABİLİM DALI : ULUSLARARASI İLİŞKİLER
PROGRAMI : ULUSLARARASI İLİŞKİLER

KOCAELİ - 2008

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

AVRUPA BİRLİĞİ AFRİKA İLİŞKİLERİ
İşbirliğinden Ortaklığa

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ARDA ERCAN

ANABİLİM DALI : ULUSLARARASI İLİŞKİLER
PROGRAMI : ULUSLARARASI İLİŞKİLER

DANIŞMAN: DOÇ. DR. KENAN DAĞCI

KOCAELİ – 2008

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

AVRUPA BİRLİĞİ AFRİKA İLİŞKİLERİ:
İşbirliğinden Ortaklığa

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan: Arda ERCAN
Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Tarih ve No:15/10/2008–2008/25

Doç. Dr.
Kenan DAĞCI

Doç. Dr.
Efe ÇAMAN

Yrd. Doç. Dr.
Zafer Yıldırım

KOCAELİ, 2008

SUNUŞ

Akademik hayata atılmam konusunda bana yol gösteren ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen bölüm başkanım Prof. Dr. Hasret ÇOMAK başta olmak üzere tüm Kocaeli Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü çalışanlarına desteklerinden ötürü teşekkürlerimi sunarım.

Tezin konusunun belirlenmesinde bana yardımcı olan danışmanım Doç. Dr. Kenan DAĞCI' ya, tez aşamasında kütüphanesini bana açan ve her aşamada bana destek olan Doç. Dr. Efe ÇAMAN' a teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışmalarım sürecinde desteklerini esirgemeyen eşim Bilge ERCAN ve Aileme de ayrıca teşekkür ederim.

Arda ERCAN

25.11.2008

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ I
İÇİNDEKİLER II
ÖZET V
ABSTRACT VI
KISALTMALAR VII
HARİTA ve GRAFİKLER IX
GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM
AVRUPA BİRLİĞİ'NİN AFRİKA POLİTİKASININ
TEORİK ARKAPLANI

1. Teorik Çerçeve 4
1.1. Avrupa Bütünleşmesi Dahilinde Afrika 4
1.2. Dış Politika Kavramı 8
1.2.1. Avrupa Birliği'nde Dış Politika Yapımına İlişkin
Temel Yaklaşımlar 9
1.2.1.1. Entegrasyon Teorileri 9
1.2.1.2. Modernleşme Teorileri 18
1.3. Avrupa Politik İşbirliği'nden Ortak Dış ve Güvenlik Politikası'na
Avrupa Birliği Dış Politikası 25

İKİNCİ BÖLÜM
AVRUPA BİRLİĞİ – AFRİKA İLİŞKİLERİNİN
HUKUKSAL VE KURUMSAL GELİŞİMİ

1. Avrupa Birliği – Afrika İlişkilerinin Tarihsel Arkaplanı 41
1.1. Afrika Kıtasının Tanımı 41
1.2. Avrupa- Afrika İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi 42
1.2.1. İngiltere'nin Sömürgecilik Faliyetleri 46
1.2.2. Fransa'nın Sömürgecilik Faliyetleri 47

1.2.3. Almanya'nın Sömürgecilik Faliyetleri 50
1.2.4. Diğer Avrupa Ülkelerinin Sömürgecilik Faliyetleri 51
2. Avrupa Birliği'ni Afrika'ya Yaklaştıran Nedenler 52
2.1. Ekonomik Açıdan Avrupa Birliği'nin Afrika'ya İlgisi 53
2.2. Güvenlik Açısından Avrupa Birliği'nin Afrika'ya İlgisi 56
2.3. İnsan Hakları, İyi Yönetim ve Hukukun Üstünlüğünün Sağlanması Açısından Avrupa Birliği'nin Afrika'ya İlgisi 58
3. Avrupa Birliği – Afrika İlişkilerinde İşbirliğinden Ortaklığa Giden Süreç ... 60
3.1. Avrupa Birliği – Afrika İşbirliği Süreci 60
3.1.1. Roma Antlaşması Dahilinde Afrika 60
3.1.2. Yaounde I ve Yaounde II 61
3.1.3. Lome Süreci 63
3.1.3.1. Afrika Karayip Pasifik Gurubunun Oluşması 65
3.1.3.2. Lome Konvansiyonu 67
3.1.3.3. Lome II 68
3.1.3.4. Lome III 69
3.1.3.5. Lome IV 70
3.2. Avrupa Birliği – Afrika İlişkilerinde Ortaklık Süreci: COTONOU 71
3.2.1. Avrupa Birliği Horizon 2000 Belgesi 71
3.2.2. Yeşil Kitap 72
3.2.3. Cotonou Görüşmeleri 74
3.2.4. Cotonou Antlaşması 76
3.2.4.1. Genel Hedefler 77
3.2.4.2. Bölgesel İşbirliği 78
3.2.4.3. Kalkınmaya Yönelik İşbirliği 80
3.2.4.4. Antlaşmanın Organları 81
3.2.4.4.1. Bakanlar Konseyi 81
3.2.4.4.2. Büyükelçiler Kurulu 81
3.2.4.4.3. Parlamenterler Meclisi 82

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ – AFRİKA İLİŞKİLERİNİN SON DURUMU VE İLİŞKİLERİN GELECEĞİ

1. Afrika Komisyonu (Blair Raporu)-2005 83
2. Lizbon Zirvesi ve Avrupa Birliği'nin 2015 Açılımı 85
2.1. Avrupa Birliği – Afrika Enerji İşbirliği 87
2.2. İklim Alanında Avrupa Birliği Afrika İşbirliği 89
2.3. Göç, Mobilite ve İstihdam Alanında Avrupa Birliği – Afrika İşbirliği 91

SONUÇ 95
EKLER 99
HARİTALAR 104
KAYNAKÇA 106
ÖZGEÇMİŞ 121

ÖZET

Bu çalışmada Avrupa kıtasının birlik fikrinin oluşumundan önceki süreci de ele alınmak kaydı ile Afrika ile ilişkileri incelenmiştir. Çalışmanın ana konusunu ise Avrupa Birliği'nin Afrika politikasının evrimi oluşturmuştur. Bu nedenle Avrupa Birliği'nin Kuzey Afrika politikası ele alınmamış, Sahra Altı Afrika politikası çalışmanın konusunu oluşturmuştur.

Bu konunun seçilmesinin temel nedeni, uluslararası literatürde fazlaca önem atfedilmemiş olması, Türkiye'de ise hemen hemen hiçbir monografik çalışmanın uluslar arası ilişkiler disiplininde bulunmamasıdır. Bu çalışma ile bu konuda literatüre katkıda bulunmak istenmiştir. Konuya ilişkin çalışmalar genel olarak ilişkilere Avrupa Birliği perspektifinden ve algılarından yaklaşmıştır. Bu çalışmada ise –bir master tezinin dar sınırları kapsamında da olsa- daha geniş açılı bir şekilde konuya yaklaşılmak istenmiştir. İlişkiler hukuki boyutları dahil olmak üzere, uluslar arası organizasyonların (örn. Dünya Bankası) kantitatif verileri de dikkate alınarak değerlendirilmiş ve dünya kamuoyunda oluşmuş olan fakir kıta imajından, dünya ekonomik gelişmelerine uyum sağlamış, ekonomik ve sosyal standartlarını dünya standartlarına yükseltmiş Afrika yaratma hedefinin başarılamadığı ortaya konulmak istenmiştir.

Çalışma sırasında Avrupa Birliği ile Afrika arasında yapılan Yaounde, Lome ve Cotonou Antlaşmaları'nın öncesinde ve sonrasında dünya genelinde yaşanan gelişmeler açıklanarak, ilişkilere yön veren bağımsız değişkinler ortaya konulmuş ve bu bağımsız değişkenler ışığında "Avrupa Birliği – Afrika ilişkileri sadece ekonomik temele mi dayanmaktadır?" sorusuna yanıt aranarak, antlaşmaların günümüzdeki durumu incelenmiş ve gelecek ile ilgili öneriler getirilmiştir.

ABSTRACT

In this study, Africa relations was examined but, before continental union ideas creating, process was taken in hand. Main Subject of this study is European Union's African Politics'evoluation. So, European Union's North Africa politica was not taken in hand. Under Sahra Africa Politica is main subject of this study.

Main reason of chosen this subject is that It has big importance in international literature and monografic studies do not accept international discipline in Turkey. We want to contribute literature with this study. Studies were examined from generally perceptions and perspectives of European Union. Although this studies is master thesis, we tried to use large concept. Relations and juridical dimensions were included. International organization's quatitative dates (for example, World Bank) were evaluated. We concluded that Africa could not be successful following purpose Such as, economic and social standarts can raise to world standart, no poor continent image have in world media, making compliance with economic developments

During Study, between Eurupean Union and Africa, both before and after from Yaounde, Lome and Cotonou agreements, world development defined. Relations were set by Independence variables which were told. And ın light of this independence variables, are European Union-Africa Relation only based on economic basic? We looked for answer this question and we examined agreement's stuation nowadays and we gave suggestions about future.

KISALTMALAR :

AAMS ..... : Afrika Madagaskar Birleşik Devletleri (Associated African and Malagasy States)

AB (EU) ..... : Avrupa Birliği (European Union)

ABD (USA) ..... : Amerika Birleşik Devletleri (United States of America)

AET..... : Avrupa Ekonomik Topluluğu

AGF ..... : Avrupa Gelişim Fonu

AKÇT..... : Avrupa Kömür Çelik Topluluğu

AKP (ACP) ..... : Afrika Karayip Pasifik (African Caribbian Pasific)

APİ..... : Avrupa Politik İşbirliği

AT ..... : Avrupa Topluluğu

ATS..... : Avrupa Tek Senedi

BAB ..... : Batı Avrupa Birliği

DTÖ ..... : Dünya Ticaret Örgütü

EPA ..... : Avrupa İşbirliği Antlaşması (European Partnership Agreement)

EDF..... : Avrupa Kalkınma Fonu (European Development Found)

EURATOM..... : Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (European Atomic Energy Community)

EUROJUST ..... : Avrupa Hukuki İşbirliği (European Judical Cooperation Unit)

GPS ..... : Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi (Generalized Preferences System)

NATO..... : Kuzey Atlantik İşbirliği Örgütü (North Atlantic Treaty Organization)

NGO..... : Hükümet Dışı Örgüt (Non Govermental Organization)

ODGP ..... : Ortak Dış ve Güvenlik Politikası

SACU..... : Güney Afrika Gümrük Birliği (Southern Africa Costum Union)

SSCB..... : Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TCARD ..... : Tarımsal ve Kırsal Gelişim Teknik Merkezi (Technical Centre for Agriculture and Rural Development)

UK..... : Birleşik Krallık (United Kingdom)

HARİTA VE GRAFİKLER

Harita 1 – Fransız Batı Afrika'sı 49

Harita 2 – Ransız Ekvator Afrika'sı 50

Harita 3- AKP Grubu Ülkeleri 67

Harita 4 - Uganda'da İklim Değişiminin Kahve Üretimine Etkileri 91

Harita 5- Avrupa'ya Afrika'dan Göç Yolları 94

Harita 6- Afrika Ticaret Yolları 105

Harita 7- Avrupa ve Afrika 107

Tablo 1 – Güney Afrika Dış Ticaret Verileri 80

Tablo 2 – Zimbabve İklim Değişikliği 91

Tablo 3- Afrika İhracatı 100

Grafik 1- Afrika Enerji Ulaşım Oranları 89

Grafik 2 – Avrupa ve Sahra Altı Afrika GSYİH'leri 92

Grafik 3 – Avrupa'ya Afrika'dan Göç Miktarı 93

GİRİŞ

Afrika kıtası, Avrupa'nın güneyinde, Atlas Okyanusu'nun doğusunda, Hint Okyanusu'nun batısında ve Antarktika'nın kuzeyinde bulunan eski dünya kıtalarından biridir.

Afrika, 30.218.000 km² yüz ölçümü ile kıtalar arasında Asya ve Amerika'nın ardından üçüncü sırada gelir.

Kıtaya adı, Kartaca'ya ilk defa ayak basan Romalılarca "Afri" veya "Africani" denilen oymakların adından esinlenerek verilmiştir. Afrika adı bu ülkeye Pön savaşları sırasında verilmiştir. O zamana kadar Yunanlı yazarlar bu kıtaya "Libya" yani "Lebular Diyarı" demiştir. Fakat M.S. birinci yüzyıl sonlarında bu isim bütün kıta için kullanılmaya başlanmıştır. Afrika terimi daha sonra Arapça'ya "İfrikiya" şeklinde geçmiştir.

Kıta tarih boyunca dünyanın gücü elinde bulunduran uygarlıkları için zengin kaynakları nedeniyle ilgi odağı olmuştur. Ortaçağ' da kıtanın değeri altın kaynaklarına sahip olmasından kaynaklanmakta iken, sanayi devrimi sonrasında kıta fosil yakıtlara sahip olması açısından önem kazanmıştır.

Avrupa Birliği'nin kıtaya olan ilgisi ise Birlik üyesi bazı ülkelerin sömürge geçmişine dayanmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun gücünün azalmasının ardından Avrupalı kâşiflerin verdiği bilgiler aracılığı ile Afrika kıtası hızlı bir şekilde sömürgeleştirilmeye başlamıştır. Başlangıçta dini amaçlar bağlamında misyonerlik faaliyetleriyle Afrika kıtasına giren Avrupalı misyonerler ellerinde İncil ile gelip, toprakla geri dönmüşlerdir.

Avrupa ile Afrika kıtası arasındaki ilişki, bu süreçte sağlanan ekonomik üstünlüklerin kaybedilmemesi açısından daima entegrasyon sürecinin önemli bir parçasını oluşturmuştur. Avrupa Entegrasyonunun başlangıcını oluşturan Roma Antlaşması'nda başta Fransa olmak üzere, sömürgeci geçmişe sahip

olan Avrupa ülkeleri, Afrika'daki (ulusal) çıkarlarını koruma altına almak için çeşitli önlemler almıştır.

İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında yaşanan gelişmeler, ilişkileri önemli ölçüde etkilemiştir. Avrupa'da yaşanan entegrasyonun derinleşmesi sonucunda Topluluk için Afrika tanımı genişlemiş ve yeni katılan ülkelerin sömürgeleri de sürece dahil olmuştur.

1970'li yıllara gelindiğinde dünyada baş gösteren ekonomik kriz ve petrol bunalımı Avrupa ülkelerinin üretim için gerekli kaynaklara kesintisiz ulaşma konusuna verdikleri önemin artmasına yol açmış ve Avrupa ile Afrika arasında Lome işbirliği süreci başlamıştır.

1990'lı yıllarda ise dünya, Sovyetler Birliği'nin yıkılması ile sistem değişimine uğramıştır. Yeni yapıda Soğuk Savaş sonrası Ortadoğu ve Orta Asya'da Amerika'nın etkin politikaları ile hakimiyet kurması, Avrupa için Afrika'nın öneminin atmasına neden olmuştur. Lome'nin ortaya koyduğu işbirliği sürecinde beklenen verimin alınaması ve Afrika kıtasının artan önemi sonucunda Cotonou ile Avrupa yeni bir dönem başlatmış ve bu dönem "ortaklık" ile tanımlanmıştır.

Çalışmada; yaşanan bu süreç daha önceden özellikle Türkiye'de yeterince araştırılmamış ve literatürü oluşma aşamasında olması nedeni ile daha çok yabancı kaynaklara başvurulmuştur.

Çalışma üç temel bölüme ayrılmıştır:

Birinci bölümde Avrupa entegrasyonu ve karar alma süreci incelenerek çalışmanın teorik altyapısı oluşturulmuştur. Bu bölümde Avrupa Birliği'nin karar alma sürecinin Avrupa Politik İşbirliği'nden, Ortak Dış ve Güvenlik Politikası'na yaşadığı değişim entegrasyon ve modernleşme teorileri ışığında değerlendirilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde Avrupa Birliği ile Afrika arasındaki ilişkilerin hukuksal ve kurumsal gelişimi ele alınmıştır. İlişkilerin tarihi

dayanaklarının, Avrupa Birliği'nin Afrika'ya duyduğu ilginin gerekçelerinin açıklandığı bu bölümde; Avrupa Birliği'nin Afrika politikasında Roma Antlaşmasından başlayıp Yaounde I, Yaounde II, Lome ve Cotonou ile dünya ekonomik ve sosyal gelişmelerine paralel değişim gösteren ilişkiler hukuki metinler ışığında analiz edilmiştir.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde ise son dönemde yaşanan gelişmeler ışığında ilişkilerin 2015 perspektifi ele alınmıştır. Bu bölümde 2005 yılında İngiltere başbakanı Tony Blair başkanlığında hazırlanan Afrika Komisyonu raporu ve bu raporun ardından 2007 yılında yapılan Lizbon zirvesinin sonuçları ele alınmıştır.

Çalışmanın sonuç bölümünde ilişkiler ve tarafların beklenti ve algıları özetlenerek, analiz sonuçları ortaya konmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN AFRİKA POLİTİKASININ TEORİK ARKAPLANI

1. Teorik Çerçeve

1.1. Avrupa Bütünleşmesi Dâhilinde Afrika

Avrupa kıtası için birlik olma fikrinin uzun bir geçmişi vardır. Victor Hugo[1] 1849 Paris Uluslararası Barış Konferansında ve 1 Mart 1871 Fransız Ulusal meclisinde şunları söylemiştir:

> " ABD nasıl yeni bir dünyayı taçlandırdıysa, bir gün gelecek Avrupa Birleşik Devletleri de[2] eski dünyayı süsleyecektir. İster benimsensin, ister ret edilsin, Birlik fikri, hiç durmadan yakılıp yıkılan, kasılıp kavrulan bir kıtanın bin yıllık hülyası olarak her zaman varlığını sürdürmektedir."

Hugo eski dünyanın ABD tarafından değil de Avrupa Birleşik Devletleri tarafından yönetileceğini söyleyerek, eski dünya kıtalarından olan Afrika'nın, bağımlılık teorilerini savunanlar gibi tek taraflı olarak Birliğe bağımlı olacağını düşünmüş müdür bilinmese de, Birlik bugün

[1] 1802 Besançon-1885 Paris. Fransız şairi ve yazarı
[2] Avrupa Birleşik Devletleri fikri bir federasyonu içerir. Ayrıntılı bilgi için bknz: Karluk, **a.g.e**., s.1

Afrika'da yıkım yıllarının ardından yarattığı avantajlı ekonomik ilişkilerini devam ettirmektedir.

Avrupa'da bir birlik yaratma düşüncesi ciddi olarak İkinci Dünya Savaşı içinde ortaya çıkmıştır. Çünkü Avrupa'daki ulus devletler arasındaki çıkar çatışmaları, Avrupa'da yeni bir genel savaşın çıkmasına yol açmıştır.

Avrupa'da bir birlik yaratma konusunda en önemli girişim, savaş sonrasında Fransa Planlama Teşkilatı'nın Başkanı Jean Monet'den gelmiştir. 9 Mart 1950 tarihinde Monet' nin önerisi üzerine Robert Schuman[3] tarafından "Merkezi ve Doğu Avrupa İçin Gelişen Demokrasi"[4] içerikli bir plan hazırlandı. Bu plana göre Fransa ile Almanya'nın demir ve çelik kaynakları devletler üstü bir otoriteye aktarılacaktı. Bu sayede gerek uluslararası güvenlik gerek ekonomi açısından anahtar konumda bulunan demir ve çelik kaynaklarındaki menfaatlerin birleştirilerek, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da yeni bir savaşın engellenmesi hedeflenmekteydi.[5] Almanya ile Fransa arasındaki kömür ve çeliğin paylaşılması kıta içindeki entegrasyonun geleceği açısından olumlu bir tablo çiziyor olsa da dış politik çıkarlar söz konusu olduğunda bu durum bu kadar olumlu sonuçlara yol açmamıştır. Fransa kömürü ve çeliği Almanya ile tek çatı altında paylaşmayı kabul etmesine karşın Afrika'daki sömürgelerinden elde ettiği çıkarları terk etmeyi kabul etmemiştir ve Roma Antlaşması'nda gümrük birliğine giden süreci fark ederek antlaşmaya "deniz aşırı ülkeler" için özel maddeler eklettirmiştir. Roma Antlaşması'nın ikinci maddesinde antlaşmanın amaçları arasında "Avrupa'yı denizaşırı ülkelere bağlayan karşılıklı dayanışmayı güçlendirerek, alanın kalkınıp refaha ulaşmalarını gerçekleştirmek" yer almıştır.[6]

[3] 29 Haziran 1886 Lüksemburg doğumlu Fransız politikacı ve Hıristiyan Demokrat.
[4] http://www.schuman-institute.eu , erişim 11.04.2008
[5] İKV, **AB ve Türkiye-AB İlişkileri Temel Kavramlar Rehberi**, İKV Yayınları, 2003, İstanbul, s.43
[6] http://www.hri.org/docs/Rome57/Part1.html

1951 yılında ilk Avrupa Topluluğu, Paris Antlaşması'na[7] imza koyan altı üye - Almanya, Fransa, İtalya, Belçika, Hollanda, Lüksemburg- arasında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) adı ile kurulmuştur.

Bakanlar Konseyi, Yüksek Otorite, Ortak Asamble ve Adalet Divanı olmak üzere dört organdan oluşan AKÇT'nin temel karar alma organı, idari açıdan bağımsız olan Yüksek Otorite'dir. Ortak Pazar'ın yönetimine ilişkin tüm yetkiler bu organa verilmiştir. Bu açıdan değerlendirildiğinde AKÇT'nin daha sonra kurulan diğer iki Topluluktan temel farkı, Yüksek Otorite'ye devletler üstü yetkiler verilmiş olmasıdır.[8]

AKÇT'nin başarısı diğer alanlarda da bütünleşmeye gidilmesi fikrini doğurmuştur. Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu Antlaşması (EURATOM), Avrupa Ekonomik Topluluğu Antlaşması (AET) ile aynı tarihte (25 Mart 1957) Roma'da imzalanmıştır. EURATOM, AET ve AKÇT ile beraber Avrupa Topluluklarını oluşturan üç Topluluktan birini oluşturmaktadır. EURATOM bugüne kadar olan faaliyeti çerçevesinde, nükleer enerji alanındaki faaliyetlerin gelişmesine çalışmış, sivil amaçlar için nükleer enerji kullanan kurumlara kredi vermiş, Topluluk içerisinde tüketilen nükleer maden ve akaryakıtın tedarikini kolaylaştırmış, nükleer enerjinin denetimi ve merkezlerde çalışanların güvenliği ile gerekli önlemlerin alınmasını sağlamıştır.[9]

AKÇT ile kömür ve çelik sektöründe önemli bir yeniden yapılanma süreci yaşanmıştır. 50 yıllık süre için 1952'de imzalanan Antlaşma 2002 yılında son bulmuş ve Avrupa Topluluğu Antlaşmasına dâhil olmuştur.

Fransa ve İngiltere gibi Topluluk üyesi ülkelerin savunma politikalarının EURATOM' UN dışında tutulması ve ayrıca kamuoylarının nükleer enerjiye

[7] 50 yıl süre için imzalanan antlaşma 23 Temmuz 2002'de sona ermiştir.
[8] http://www.ikv.org.tr/sozluk2.php?ID=954, erişim 10.04.2008
[9] İKV, **a.g.e.,** s.87

karşı gösterdikleri duyarlılık "Atom enerjisi iç pazarı"nın kurulmasını engellemiştir.[10]

AKÇT ile büyük bir başarı yakalanmasının ardından Avrupa'da yaşanan bütünleşmeye olan ilgi artmıştır. Topluluk dışındaki Avrupa ülkeleri bu oluşumda yer almak için başvurularda bulunmaya başlamıştır.

Birliğin ilk genişlemesi, 1972'de İngiltere, Danimarka ve İrlanda'nın üyelik antlaşmalarının imzalanmasıyla gerçekleşmiş, ardından 1981'de Yunanistan ve 1986'de İspanya ve Portekiz'in katılmasıyla üye sayısı 12'ye yükselmiştir. Birliğe katılımın artmasıyla birlikte, Birliğin dış politikadaki ilgi alanları da genişlemiştir. İngiltere'nin katılımı ile Karayip ve Pasifik ilgi alanına dâhil olurken, İspanya ve Portekiz'in katılımı sonrasında Afrika'daki ilgi alanları genişlemiştir.

14 Haziran 1985 tarihinde Almanya, Belçika, Fransa, Lüksemburg ve Hollanda tarafından imzalanan Schengen Antlaşması, taraf ülkelerin ortak sınırlarında kişilere tüm vize ve gümrük işlemlerinin kaldırılması ve üçüncü ülke vatandaşlarına yönelik ortak vize ve gümrük işlemleri uygulanmasını öngörmüştür. İtalya (1990), İspanya ve Portekiz (1991), Yunanistan (1992), Avusturya (1995), İsveç, Finlandiya ve Danimarka (1996) da bu Antlaşmayı imzalayan ülkeler arasına katılmıştır. Birlik üyesi olmayan İzlanda ve Norveç'in de AB'nin serbest dolaşım alanına dahil edilmesi amacıyla, bu iki ülke ile 18 Mayıs 1999 tarihinde Schengen grubuna dahil olmuştur. 5 Haziran 2005 tarihinde de İsviçre, yapılan referandum sonucu Schengen Antlaşması'nı kabul etmiştir.[11] Birliğin genişleme sürecinde uygulanan bu esnek politikaların altında da üye ülkelerin çıkarlarını koruma isteği yatmaktadır.

[10] http://www.ikv.org.tr/sozluk2.php?ID=1076, erişim 10.04.2008
[11] Haldun Yağan, "*Dünden Bugüne Avrupa Birliği*", Gümrük Dünyası Dergisi, Sayı 48, http://www.gumrukkontrolor.org.tr/Yayinlar/Dergiler/48/2.html

1.2. Dış Politika Kavramı

Avrupa Birliği'nin dış politikasını açıklayabilmek için öncelikle "dış politika" kavramını açıklamak gerekir. Dış politika, bir devletin amaçları, hedefleri ve davranışları açısından uluslararası siyasal sorunları nasıl algıladığını ve bu sorunlar karşısında uluslararası sisteme veya diğer devletlere karşı nasıl bir tutum aldığını incelemektedir.[12]

Suat Bilge'ye göre dış politika "bir devletin kendi sınırları dışında ulusal çıkarlarını gerçekleştirmek için izlediği amaç, hareket tarzı ve kullandığı usullerdir."[13]

Josept Frankel'in dış politika tanımına göre, "bir devletin diğer devletlerle ilişkileri çerçevesinde aldığı kararlar ve giriştiği çabalar dış politikayı oluşturmaktadır."[14]

Charles Hermann ise dış politikayı "bir ülke hükümetinin yetkili karar alıcılarının ya da onların temsilcilerinin, kendi iç politikalarının dışında kalan uluslararası aktörlerin davranışlarını etkilemeye yönelik eylemleri" olarak açıklamaktadır.[15]

---

[12]Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2006, ss. 62-63' den aktaran Hasret Çomak, Ahmet Nohutçu, Yasemin Kilit Aklar, **Uluslararası İlişkiler,** Savaş Yayınevi, Ankara, 2007, s.82

[13] **A.g.e**., s.82

[14] Joseph Frankel, Making of Foreign Policy, Oxford University Press, Oxford, 1993, s.1

[15] Charles F. Hermann, "Policy Classification: A Key to Comparative Study of Foreign Policy", den aktaran **Analysis of İnternational Politics**, James N. Rosenau (ed.), Free Pres, New York, 1972, s. 72

1.2.1. Avrupa Birliği'nde Dış Politika Yapımına İlişkin Teorik Yaklaşımlar

1.2.1.1. Entegrasyon Teorileri

Avrupa Birliği'nin dış politika sürecinin teorik alt yapısı ile ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Martin Holland'ın editörlüğünde Avrupa Birliğinde Politik İşbirliği üzerine yazılan kitap bunlara en iyi örneklerden birini oluşturur.[16] Yapılan değerlendirmelerde siyasi boyuttaki gelişmelerin değişik cephelerine dikkat çekilmiş, ancak teorik boyutu üzerinde fazla durulmamıştır. Bunun en önemli nedeni bütünleşmiş bir Avrupa içinde kurumları ve araçları ortak dış politikanın ve ortak güvenlik politikasının Maastricht Antlaşması'na kadar, en azından hukuki boyutları bakımından ortaya çıkmamış olmasıdır.[17]

Avrupa entegrasyon süreciyle ilgili teoriler incelendiğinde ekonomik entegrasyonun ön plana çıktığı gözlenir. Zira pek çok teorisyen Avrupa entegrasyon sürecine ekonomik açıdan yaklaşırken, çok az bir kısmı siyasal entegrasyona önem vermiştir

Entegrasyon teorileri bu ekonomik bakış açısının dışında Birlik iç politikasını açıklamada başarı gösterirken, dış politikaları açıklamada yetersiz kaldıkları görülür. Avrupa'nın kömür ve çelikten kaynaklanan savaşlar sonrası yaşanan yıkımdan ders aldığı ve entegrasyona yöneldiğini açıklamaya çalışan bu entegrasyon teorileri, kıtanın entegrasyonuna giden süreçte, ülkelerin tek tek dış politik çıkarlarının devam etmesini açıklamada yetersiz kalmaktadır.

---

[16] Martin Holland, ed., **The Future of European Political Cooperation: Essays on Theory and Practise**, St Martin's Pres, New York, 1991

[17] İrfan Kaya ÜLGER, Yayınlanmamış doktora Tezi " *Avrupa Birliği'nde Ortak Dış Politika Ve Güvenlik Politikasının Oluşumu"*, Ankara, 2002, s20

Avrupa'nın entegrasyonunu açıklayan bu teorilere değinmeden önce "entegrasyon" kavramını tanımlamakta fayda vardır.

Haas'a göre entegrasyon "Farklı ulusal birimlerin bağlılıklarını, beklentilerini ve karar alma yetkilerini yeni bir siyasi birime devretmeleri, bu şekilde oluşan yeni birimin organlarının aldığı kararların ve yargı yetkisinin ulusal birimlerce kabul edilme sürecidir."[18]

Lindberg'e göre entegrasyon tanımında ise "dış politikada ortak kararlar" ifadesi yer almış olmasına karşın, bu teori dış politika hakkında değildir. Burada çatışmaları önleme ve meşru bir sistem kurma üzerinde durulmakta; ortak dış politika ve bu alanda karar alma, teorinin kapsamı dışında kalmaktadır.[19]

Haas, Viotty ve Kauppi göre Entegrasyon, "siyasal aktörlerin sadakatlerini, beklentilerini ve siyasal eylemlerini ulus devletler üzerinde yetki sahibi olacak yeni bir merkeze yöneltmeleri süreci" olarak tanımlanmaktadır.[20] Bu çerçevede, entegrasyonun doğal bir sonucu, daha önceden var olan birimler üzerinde yetkilere sahip yeni bir siyasal topluluk oluşumudur. Lindberg'in tanımına göre entegrasyon, "devletlerin birbirlerinden bağımsız olarak iç ve dış politikayı yönetme arzularından vazgeçip, ortak kararlar almayı ve karar alma yetkisini yeni merkezi organlara devretmeyi tercih ettikleri bir süreçtir."[21]

Goldstein göre bir Avrupa veya Dünya Birleşik Devletleri'nden söz edebilmemiz mümkün değildir. Çünkü devletler bağımsızlıklarını,

---

[18] Ernest B. Haas, **The Obsolence of Regional Integratıon Theory, Instute of Internatıonal Studies**, Berkeley, 1975, s.92

[19] Ülger, **a.g.m**, s21

[20] Ayrıntılı bilgi için bknz : Haas, Ernst B. (1958), **The Uniting of Europe: Political, Social and Economic Forces 1950 -1957**. Stanford: Stanford University Pres, Viotty, Paul R. ve Mark V. Kauppi. (1987), International Relations Theory Realism, Pluralism, Globalism. New York: Macmillan Publishing Company

[21] Lindberg, Leon N., **The Political Dynamics of European Economic Integration**. Stanford: Stanford University Press.1963,s77.

özgürlüklerini ve zenginliklerini başkalarıyla paylaşma arzusu içinde değillerdir. Goldstein, Birleşmiş Milletler bu yolda atılmış en önemli adım, ama sadece bir adım olduğu görüşündedir.[22] Entegrasyon, hem ortak çıkarları için işbirliği yapan ulus devletlerin eylemlerini hem de bunu yaparken kullandıkları yöntemleri ve kurumları ifade eden bir kavramdır. İki ya da daha çok ekonominin birbirlerine gereksinim duymalarından kaynaklanan bir hareket olmakla birlikte, bu hareket içinde ekonomi ile siyaset birbirine karışmış durumdadır. Sadece ekonomik entegrasyondan söz edilmesi Avrupa Birliğini açıklamada son derece yetersiz kalacaktır. Bu noktada entegrasyonu ortaklık kurma, birleşme, birlik oluşturma, topluluk olma gibi kavramları kullanarak açıklamak mümkündür.[23] Hopkins ve Mansbach'da entegrasyon kavramının değişimle ilgili olup, bir "siyasal topluluğu" veya "bütünleşmiş toplumu" ifade etmek için kullanılması gerektiğini vurgular. [24]

Hodges'in görüşüne göre ise entegrasyon teorisi, farklı düzeylerde kurulan birden fazla siyasal topluluğun oluşturduğu bir birliğin siyasal topluluk formasyonunun incelenmesidir. Entegrasyon,*"... İki ya da daha çok devletin birleşerek yeni ve daha büyük bir devlet haline gelmesini ifade eder."*[25] Entegrasyon yolu ile bir araya gelen toplulukların, dini ve kültürel amaçlardan çok ekonomik ve siyasal amaçlar taşıması gerekir. Bu tür topluluklar gönüllü olarak bir araya gelerek bir siyasal topluluk oluştururlar ve topluluğun avantajlarının dağılımında yetkili bir karar merkezi bulunur. Karl Deutsch'a göre, entegrasyonu bir toplumun bireyleri arasında barışçıl değişmenin bağımlı beklentilerini uzun bir süreyle güvence altına alacak kadar güçlü ve yaygın bir toplum, kurumlar ve uygulamalar bilincinin belli bir bölgede elde

---

[22] Ayrıntılı bilgi için bknz : Goldstein, Jashua S., **International Relations**, Washington, D.C.: Longman Press. ,2000, s.440

[23] Beril Dedeoğlu, **Adım Adım Avrupa Birliği**,. Çınar Yayınları, İstanbul,1996, s.22

[24] Hopkins, Raymond F. ve Richard W. Mansbach. , **Structure and Process in International Politics**. New York: Harper and Row Publishers., 1973,s. 279

[25] Hodges, Michael. , "*Integration Theor"y*, Trevor Taylor (ed.) **Approches and Theory in International Relations.**, London*1978*, s.237

edilmesi olarak görmektedir.[26] "Entegrasyon" kavramı yerine bu ilişki henüz tamamlanmadığı için "entegrasyon süreci" kavramı tercih edilebilir. Siyasal anlamda entegrasyon, siyasal aktörlerin veya birimlerin başka türlü değişmeyecek olan davranışlarının değişmesine yol açacak bir ilişki biçimidir. Entegrasyonu güç kavramıyla ilişkilendiren Deutsch; kapsam (evrensel, özel topluluklar) ve alan (spesifik, yaygın topluluk) bakımından benzerlikler bulunduğuna işaret etmiştir. [27]

Siyasal entegrasyonu Philip E. Jacop, aynı siyasal varlık içindeki bireylerin oluşturduğu topluluk ilişkisi olarak tanımlamıştır. Johan K. De Vree, entegrasyonu, siyasal aktörler ve birimler için belli değerlerin otoriter dağılımını gerçekleştirecek bir üst kurumu geliştirme ve oluşturma süreci olarak tanımlamaktadır. Kısacası, uluslararası alanda entegrasyon, iki veya daha fazla devlet arasındaki siyasal sürecin kurumsallaştırılması olarak tanımlanabilir. James Caporase ve Alan L. Pelowski'ye göre entegrasyon, öncekine göre daha kapsamlı yeni bir sistem düzeyinde yeni yapılar ve yeni fonksiyonlar geliştirme anlamına gelmektedir. Entegrasyon eskileri kapsamakla beraber tamamıyla onların yerini de almayan yeni yapıların oluşturulmasıdır.[28]

Fransız iktisatçı François Perroux'ya göre "entegrasyon terimi, bir insan topluluğuna, ya da örneğin üretime, ticarete ve insanlara yararlı (olan) hizmetlere ilişkin faaliyetlerden herhangi birine (ya da hepsine) ortak bir bağlılık vermek işlemini ve istemini gösterir. Bütünleştirme aktı, bütünü oluşturan unsurları bir araya getirir ya da varolan bir bütünün unsurlarının birbirine bağlılığını arttırır." Bu anlamda Perroux'ya göre siyasal ve ekonomik yönleri bir arada bulunan entegrasyon, bir bütünü

---

[26] Deutsch, Karl W. , **The Analysis of International Relations**. 3rd. ed. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice – Hall International, Inc, 1988,12

[27] Deutsch, Karl W., "Concepts and Processes," Andrew Linklater (ed) *International Relations Critical Concepts in Political Science Vol:2* New York: Routledge Taylor & Francis Group içinde, 1970,s.12

[28] Dougherty, James E. ve Robert L. Pfaltzgraff Jr. , **Contending Theories of International Relations**. New York: Addison Wesley Educational Publishers, Inc.,1997, s434

oluşturmak için tüm ulusal kaynakların bir araya getirilmesi sürecidir. Bu da bütünleşecek birimler arasında uyumluluğu gerektirir. "Uyumluluk ise bütünleşen merkezler arası bağların, maksimum ölçüde yaratıcı ve minimum ölçüde maliyetli olma özelliği ile belirlenir. Özellikle günümüzde bölgesel entegrasyonlarda, bir ya da daha fazla bitişik devlet ile yapılan yerel ayarlamalar sürecinde, bunlara hükümetlerin şartlı katılımının onaylanması olarak yorumlanabilir." [29] Sonuç olarak bütünleşme ortak bir kimlik ve bütünleşmiş bir toplum anlayışına giden politik, sosyal, kültürel ve ekonomik boyutları olan çok boyutlu bir fenomendir.[30]

Buraya kadar yapılan açıklamalar doğrultusunda: *"*Entegrasyon, birbirinden bağımsız birimlere, parçalanmış uluslararası topluluktan başlayarak ister bir, ister birçok alanda ya da ister bütünleşmiş birimlere bağlı alanların bütününde olsun, en az bir düzeyde karar gücü ile bezenen az ya da çok geniş yeni birimleri öncekilerin yerine koymak, bireysel bilinçler düzeyinde de bir katılmaya yol açmak ve yapısal düzeyde herkesin yeni birimin korunması ve geliştirilmesine katkısını gerçekleştirmek eğilimi gösteren bir yöntem ve süreçtir*."* [31]

entegrasyonİdealizmin temel hareket noktası olan savaşın nasıl önleneceği ve kalıcı barışın nasıl tesis edileceği sorusu, savaştan yıkık çıkan ve tekrar aynı acıları yaşamak istemeyen Avrupa'yı entegrasyon fikrine yöneltmiştir. İki savaş arası dönemde ve İkinci Dünya Savaşı'nın sona erdiği ilk yıllarda idealizmden etkilenen ve Avrupa'daki entegrasyon yönelimlerini açıklamaya çalışan iki teoriden söz edilebilir: Federalizm ve federalizmin eleştirisiyle yola çıkan fonksiyonalizm ya da işlevselcilik.[32]

---

[29] Dedeoğle, **a.g.e**., ss.23-24
[30] Dougherty, James E. ve Robert L. Pfaltzgraff Jr.,**a.g.e**., s442
[31] Gonidec, P. F. **"Relations Internationales**,"1977, Beril Dedeoğlu (ed.) *Adım Adım Avrupa Birliği.* İstanbul: Çınar Yayınları içinde ss.25.
[32] Dougherty ve Pfaltzgraff, **a.g.e**. , ss.4-5

Rosamond'a göre federalizm, uluslararası ilişkilerin özünde siyasal sorunların bulunduğu, bu sorunların siyasal çözümler gerektirdiği, söz konusu çözümün ulus-devletin sona ermesiyle mümkün olabileceği, ulus-devletin ortadan kaldırılması için anayasal bir düzen eksenindeki federal karakterli oluşumlara ihtiyaç duyulduğu, ulus-devlet anlayışının sona ermesiyle savaşın önleneceği ve kalıcı barışın sağlanacağı varsayımlarından hareket eden bir teoridir. [33]

Federalizme yöneltilen iki önemli eleştiriden ilki, bu alandaki çalışmaların daha çok pratik hayata yönelik olmasına ve tam anlamıyla akademik-bilimsel nitelik taşımaması itibarıyla entelektüel açıdan gelişme imkanı bulamamasına; İkincisi ise ulus-devletlerin siyasal egemenliklerini federal karakterli bir oluşuma devretme konusundaki hassasiyetlerini göz ardı etmesine ilişkindir. Söz konusu eleştirilerden ikincisi fonksiyonalist veya işlevsel teorinin temel çıkış noktasıdır.[34]

Uluslararası ilişkiler disiplindeki idealist akımdan etkilenen ve tıpkı federalizm gibi savaşın sona erdirilmesi için gerekli koşulların yaratılması hareketinin bir parçası olan fonksiyonalist teori, entegrasyonun siyasal araçlarla değil, teknokratik düzeyde sağlanacağı varsayımından yola çıkmıştır. Fonksiyonalizmi bir entegrasyon kuramı olarak sunan David Mitrany'e[35] göre siyasal kaygılardan uzak biçimde Ren ya da Tuna nehirlerindeki gidiş gelişi düzenlemek, Akdeniz'deki kirlenmeyi ortadan kaldırmak gibi işlevsel temeller üzerine kurulan bir entegrasyon modeli Avrupa'da barış ve istikrarı sağlayabilecektir. Çünkü Mitrany'e göre gerçek barış, ulusların birlikte varolmasını sağlamaktan değil, onların birlikte hareket etmesini sağlamaktan geçer. Ancak bu görüş "Ortak Tarım Politikası" ya da "Ortak Ticaret Politikası" gibi Birliğin iç politikada karar alma sürecini

[33] Rosamond, Ben. , "Theories of European Integration,"2000, Sinem Akgül Açıkmeşe (ed.) Uluslararası İlişkiler Teorileri Işığında Avrupa Bütünleşmesi, Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, Bahar 2004 içinde ss. 7.
[34] Açıkmeşe ,**a.g.m**. s. 8.
[35] Mitrany, 1933 tarihli "The Progress of International Government" ve 1943 tarihli "A Working Peace System" adlı yapıtlarında fonksiyonalist teorinin temel hipotezlerini ortaya koymuştur.

tanımlamada yeterli kalırken, "Ortak Dış Politika ve Ortak Güvenlik Politikası" sürecini açıklamada yetersiz kalır. Afrika gibi Birliğin tarihsel süreçte bağlantıları olduğu ülkelerle ilişkilerin dahil olduğu ODGP sürecinde inisiyatif yine üye ülkelerde kalmaktadır.[36]

Fonksiyonalizmin savaşı önleme ve barışın sağlanmasına ilişkin varsayımlarını Inis L. Claude üç noktada özetlemektedir:[37] Birincisi, savaş global toplumun bir hastalığıdır ve insanlığın sahip olduğu ekonomik ve diğer kaynakların eşitsiz ve adil olmayan dağılımından kaynaklanmaktadır. Bunun için fonksiyonalizm, hayat standardının iyileştirilmesini, ulusların içişlerine müdahale etmemeyi, global ekonomiyi kurallara uygun şekilde işletmeyi, ekonomik istikrarsızlıklara yol açan faktörleri en aza indirmeyi, yüksek okuryazarlık ve eğitim seviyesine ulaşmayı, sağlık sorunlarının ve toplumsal adaletsizliğin önüne geçilmesini önermektedir. İkincisi, savaşların ulus devlet sisteminin kurumsal yetersizliğinden kaynaklandığını varsaymaktadır. Oysa barış, ekonomik ve toplumsal sorunlara çözüm üretebilen yapıları ve örgütlenmeleri gerektirir. Fonksiyonalizme göre sorun, küresel olarak kavrandığına göre çözüm, ulusal devletlerin global işbirliğinden ve örgütlenmelerinden geçmektedir. Üçüncü olarak fonksiyonalizm, savaşların insanların içinde bulundukları sübjektif koşulların ürünü olduğunu varsaymakta ve barışın sağlanmasını bu koşulların değişmesine ve iyileştirilmesine bağlamaktadır.

Fonksiyonalistler bu bağlamda ortak çıkarların söz konusu olduğu alanlarda fonksiyonel örgütlenmelere gidilmesi gerektiğini söylemektedirler. Ancak ulusal devletlere önerilen bu global işbirliği süreci Afrika kıtasının geri kalmışlığı üzerine uygulandığında, bağımlılık teorisini savunanların öngördüğü şekilde, geri kalmışlığı arttırıcı sonuçlar yaratmaktadır.

---

[36] İrfan Kaya Ülger, **Avrupa Birliği'nde Siyasal Bütünleşme**, Gündoğan Yayınları, Ankara, 2002, s.23

[37] Claude, Inıs L., **"Swords into Plowshares, The Problems and Progress of International Organizations**". 4 th ed. New York: Random,1971, Ss. 381-382

Sonuç olarak, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa entegrasyonunu açıklamaya çalışan federalist teorinin ve fonksiyonalist kuramın bir takım eksiklikleri bulunmaktadır. Doğrudan doğruya federal bir anayasa çerçevesinde siyasal bir entegrasyona gidilmesini öngören ve bu çerçevede ulus-devletlerin siyasal egemenliklerinden feragat etmekte ne derece hassas olduklarını göz ardı eden federalizmle, uluslararası ilişkileri siyasal süreçten bağımsız olarak ele alarak salt teknokratik düzeyde entegrasyon hedefleyen fonksiyonalizmin bu olumsuzlukları yeni bir teorinin gelişimine yol açmıştır. Rosamond tarafından federal işlevselcilik olarak da tanımlanan yeni-işlevselci ya da neo-fonksiyonalist teori, tıpkı federalizm gibi nihai olarak siyasal entegrasyon hedeflerken, buna ulaşmak için federal karakterli anayasal düzenlemelere başvurulması yöntemi yerine işlevselcilikte olduğu gibi işlevsel araçların kullanılmasını öngörmektedir.[38] Bir başka deyişle, neo-fonksiyonalizm federalizmin ve fonksiyonalizmin kesiştiği noktayı ifade etmekte, fonksiyonalizmin içine siyasi dinamikler karıştırmaktadır.[39]

Federalist ve fonksiyonel akımların mirasçısı niteliğindeki neofonksiyonalist teori İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa entegrasyonu hedefine yönelik çalışmalar yapan elitlerin stratejilerini teorik bir çerçeve altına almaya yönelik çabaların ürünüdür. Bu nedenle de söz konusu elitist hareketin temsilcileri ve Avrupa Topluluklarının kurucu babaları olarak anılan Jean Monnet ve Robert Schuman'ın Avrupa'nın entegrasyonsu yolunda izledikleri yöntemle, büyük ölçüde Ernst Haas[40] tarafından oluşturulup geliştirilen neo-fonksiyonalist teorinin varsayımlarının aynı olması bir tesadüf değildir. Haas dışında, Philippe Schmitter, Leon Lindberg, Joseph Nye, Robert Keohane ve Lawrence Scheineman da neo fonksiyonalizmi inceleyen yazarlar arasındadır. Tüm bu yazarların ortak özelliği, Avrupa Toplulukları

[38] Rosamond, **a.g.e**., ss. 49-51
[39] Açıkmeşe, **a.g.e**. , ss. 4-7
[40] Haas'ın neofonksiyonalist kuram hakkındaki ilk yapıtı 1958 tarihinde Avrupa Kömür Çelik Topluluğu örneğinden yola çıkarak yazdığı *The Uniting of Europe: Political, Social and Economic Forces 1950-1957* adlı eseridir. Haas'ın bu alandaki diğer önemli yapıtı ise Uluslararası Çalışma Örgütü örneği üzerinde yoğunlaştığı *Beyond the Nation-State* adlı kitabıdır. (Ernst B. Haas, *Beyond the Nation-State:Functionalism and International Organization,* Stanford, Stanford University Press, 1964)

örneğinden hareket etmek suretiyle bir teori oluşturmalarıdır. Diğer bir ifadeyle, neofonksiyonalist teorinin oluşturulması ve olgunlaştırılması bakımından AT bir laboratuar vazifesi görmüştür.[41]

Haas, neo fonksiyonalizm çerçevesinde entegrasyonun itici gücünün kâr ve zarar beklentileri olduğunu ileri sürmüştür. Örneğin, AKÇT kurulurken Birleşik Avrupa ideali ya da Fransız-Alman barışının sağlanması gibi hedefler yani pragmatik nedenler göz önünde bulundurulmuştur. Bir başka ifadeyle, neo fonksiyonalizm kendinden önceki kuramlardan pragmatik yaklaşımları bakımından ayrılmaktadır.

Neo fonksiyonalizm, tıpkı fonksiyonalizm gibi sektörel entegrasyonun yayılmacı mantığı üzerine inşa edilmiş bir kuramdır. Söz konusu mantığı ifade etmek üzere fonksiyonalizmde Mitrany'nin "dallanma"- ramification olarak tanımlanan kavramı neo fonksiyonalizm akımı çerçevesinde Haas tarafından ismi değiştirilmiş ve içine siyasal nitelik taşıyan yeni unsurlar katılmıştır. "Yayılma etkisi" - spill over - kavramı ile ifade edilen bu mantık çerçevesinde, bir alanda oluşturulan supranasyonel kurumun avantajlarından yararlananlar, diğer alanlarda da entegrasyonu destekleyeceklerdir. Neofonksiyonalist teori kapsamında üç tür "yayılma etkisi"nden -spill over- söz edilmektedir.[42] Bunlardan ilki olan "fonksiyonel yayılma" etkisi, hem fonksiyonalizm hem de neo fonksiyonalizm için aynı çağrışımı yapmakta; örneğin kömür ve çelik sektörlerindeki entegrasyonun diğer sektörlerdeki entegrasyonu de tetikleyeceğini ifade etmektedir. Fonksiyonalizmden farklı olarak, "siyasal yayılma" (politic expansionism) etkisi şeklindeki yeni bir kavram literatüre kazandırılmıştır. Bu bağlamda, fonksiyonel yayılma gerçekleştikçe çıkar kümeleri artık ulusal hükümetlerini etkilemek yerine entegrasyonun merkezindeki kurumlara yönelecek, ulusal teknokratlar entegrasyon süreci dahilinde oluşan karar alma mekanizmalarında yer

[41] Dougherty ve Pfaltzgraff, **a.g.e**., s.423
[42] Çakır, Armağan Emre, "Avrupa Entegrasyonsinin Siyasal Kuramları," Sinem Akgül Açıkmeşe (ed.) *Uluslararası İlişkiler Teorileri Işığında Avrupa Entegrasyonsi,* Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, Bahar 2004 içinde s. 8.

alacaktır. Üçüncü olarak da "coğrafi yayılma" etkisi olarak adlandırılan ve entegrasyonun başarısını gören başka devletlerin de bu süreç içinde yer alma talebinde bulunmalarını ifade eden yeni bir yaklaşım benimsenmiştir.

Spill-over etkisi denen ve genişleme mantığı çerçevesinde ele alınan bu yaklaşıma göre, bir sektörde gerçekleşen entegrasyonun diğer sektörlerde de entegrasyonu teşvik edeceği ve devletlerin ulusal çıkarlarını daha üst bütünleşmiş bir yapı içinde değerlendirmelerine yol açacağı kabul edilmektedir.[43] Avrupa'nın Afrika ile olan ilişkilerinde de spill-over kavramından dolaylı olarak söz etmek mümkündür. Birliğin tüm üyelerinin Afrika beklentileri aynı değildir. Hatta Norveç açısından Fransa'nın istediği gümrük kolaylıkları zarar yaratmaktadır. Ancak entegrasyonun bu alanında yaratılan avantajlı yapıya karşın Norveç'e balıkçılık konusunda avantajlar sağlanmaktadır. Yani entegrasyonun bir kısmındaki zararı spill-over etkisi ile başka bir alanda telafi edilmektedir. Böylece Avrupa Birliği'nin Afrika'da sömürge geçmişi ile bağlantısı olan ülkeler ile ilişkileri devam edebilmektedir.

1.2.1.2. Modernleşme Teorileri

Bağımlılık Teorileri

Uluslararası Bağımlılık Teorileri, 1960'lı yılların ortalarında özellikle Üçüncü Dünya entelektüelleri arasında artan bir destek kazanmıştır. Bu teoriler, Üçüncü Dünya ülkelerini kurumsal, politik ve ekonomik bir yansıması olarak değerlendirerek bu ülkelerin, zengin ülkelerle olan bağımlılık ve baskı ilişkisi dahilinde meydana geldiğini kabul etmektedirler.[44]

Bu genel yaklaşım içerisinde üç ana düşünce akımı vardır. Bunlardan ilki, Marksist düşüncenin dolaylı bir yansıması olan *Neo-Sömürgeci Bağımlılık Okulu'*dur. Bu okul mensupları Üçüncü Dünya geri kalmışlığının varlığını ve devamını, zengin-fakir ülke ilişkilerine dayalı hayli eşitsiz

[43] **A.g.e**. , s.424
[44] Cengiz Yavilioğlu, "**Geri Kalmışlık Olgusu ve Ekonomik Kalkınma Teorileri**", C.Ü. İİBF Dergisi, Cilt3, Sayı 2, 2002, s13

uluslararası kapitalist sistemin tarihsel evrimine atfetmektedirler. Bağımlılık teorisi içerisinde bulunan ikinci model, Üçüncü Dünya'nın geri kalmışlığını, gelişmiş ülke yardım birimlerinin ve çokuluslu örgütlerin bilgisiz uzmanlarının verdiği hatalı ve uygunsuz tavsiyelerine bağlayan *Yanlış Paradigma Modeli'*dir. Söz konusu modellerden sonuncusu ise, kalkınma ekonomisinde genişçe tartışılan *Düalist Kalkınma Tezi'*dir. Bu tez, zengin ve fakir ülkelerle zengin ve fakir insanlar arasında çeşitli seviyelerde artan farklılıkların varlığını ve devamlılığını ifade etmektedir. [45]

Bu iktisatçılara göre merkez ülkelerin çevre ülkelere egemenliği, bu ülkelerde aşırı düzeyde bir çarpıtma, biçimsizleştirme ve eklemsizleştirme meydana getirmektedir. Kapitalizmin çevreye yayılması, çevre ekonomilerin iç bütünlüğünü bozmakta ve gelişmenin yolunu tıkamaktadır.

Çevre ekonomisi merkezden uyarılan, biçimlendirilen bir yapıya sahiptir; dolayısıyla çevrenin merkeze entegrasyonu merkez kapitalizminin ihtiyaçları doğrultusunda olmaktadır. Bunun sonucunda ekonomik yapı, yabancı sermayenin faaliyet gösterdiği ihracat sektörü lehine biçimsizleşmektedir.[46] Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılacağı gibi, bağımlılık okulu mensuplarının en önemli ortak noktaları, geri kalmışlığın nedenlerini geri kalmış ülkeler dışında kabul ediyor olmalarıdır. [47]

Bağımlılık teorisinin savunucularına göre Avrupa Birliği'nin iyi yönetim, ekonomik kalkınma, demokratikleşme, insan hakları gibi konularda ürettikleri politikalar Marxist evrimin bir parçasıdır. Geri kalmışlıktan bütünleşmiş ve gelişmiş toplum olmaya giden süreç için oluşturulan politikalar, Afrika gibi geri kalmış alanlar üzerinde uygulandığında, yeterince gelişmemiş yapıları nedeniyle ters etki yaratmakta ve Üçüncü Dünya ülkelerinin geri kalmışlığını arttırarak, gelişmiş ülkelere olan tek taraflı bağımlılığı kuvvetlendirmektedir.

---

[45] **A.g.m**., s14
[46] Amin Samir, **Eşitsiz Gelişme***,* Çev: A. Kotil, Arba Yayınları, 1991,İstanbul, s.80
[47] Brien Philip J. O., , "**Latin Amerikan Bağımlılık Kuramlarına Bir Eleştiri**", Çev. ve Der: M. Ersoy, *Emperyalizm Gelişme ve Bağımlılık Üzerine*, Verso Yayınları, 1992, Ankara, s34

Realizm

Uluslararası İlişkiler disiplininin paradigmalarından biri olan "Realizm" etkisini ve geçerliliğini günümüzde de koruması açısından oldukça önemli bir yere sahiptir.

Literatürde adı geçen en eski realist Thucydides[48] "The Peloponnesian War" başlıklı eserinde Atinalılarla Sapartalılar arasında çıkan savaşın nedenini Atina'nın büyüyen gücü ve Sapartalıların bu büyüyen güçten duyduğu korku olarak ileri sürmüştür.[49]

Machiavelli ise, bireyin toplumsal yaşamından siyasal yaşama ve sonrasında devletlerarası toplumdaki ilişkilere kadar yansıyan bir yelpazeyi açıklamada kullanılmıştır. Prens adlı kitabında[50] gücün nasıl kazanılıp, korunup yaygınlılaştırılacağı hakkındaki görüşlerini anlatan Niccolo Machiavelli de Thucydides gibi savaş nedenlerine emperyalizmin suçsuzluğu varsayımından hareket ederek açıklamalar getirmiş, fethetmeyle ilgili olarak da kazanma arzusu çok doğal ve sıradan bir şeydir ve biri bunu yapabildiği zaman yerilmemeli aksine övülmelidir yaklaşımını savunmuştur. Bir devletin mutlak güvenlik içinde olması diğer devletlerin mutlak güvensizliği anlamına gelmekte ve bu durum diğer devletleri silahlanmaya veya başka türlü düşmanca davranışlara itmektedir diyen Steven Forde'ye göre ikisinin arasındaki en belirgin fark Machiavelli'nin, realist görüşü ahlaki değerleri tamamıyla reddederken Thucydides bir toplulukta bulunabilecek ahlaki unsurları da korumaya çalışmasıdır.[51]

---

[48] Çalış'a göre Thucydides'i Realist olarak adletmek büyük bir hatadır. Bknz: Şaban Çalış Erdem Özlük, **Uluslararası İlişkiler Tarihinin Yapısökümü:İdealizm-Realizm Tartışması,** Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,SBE Dergisi, 2007/1, s.174

[49] http://www.platturk.com/thucydides_ve_peloponnesian_war864.html?s=08501007326f7047ae03df3a4d875b31& erişim 10.01.2007

[50] Niccolo Machiavelli, **Prens**, Anahtar Kitaplar Yayınevi,1999,ss 9-15

[51] Steven Forde, '**International Realism and the Science of Politics: Thucydides, Machiavelli, and Neorealism**', International Studies Quarterly, Vol. 39, No. 2, June 1995, ss. 145-47.

Realist teoride ve Uluslararası İlişkiler disiplininin tarihsel gelişiminde ünlü teorisyen Hans Joachim Morgenthau'nun çok özel bir yeri vardır. Morgenthau sadece Realist Teori'nin kurucusu ve en önemli fikir babası değil, aynı zamanda Uluslararası İlişkiler disiplininin bilimselleşmesinde oynadığı rol bakımından da bu disiplinin kurucuları arasında yer alır.[52] Uluslararası Politika kitabında güç, çıkar ve uluslar arası politika kavramlarından hareketle Uluslar arası sistemi açıklamaya çalışan düşünür, devletlerarası sistemin devletlerin ulusal çıkarları gereğince güç elde etme mücadelesi verdikleri siyasal bir arena olduğunu savunur. [53]

Waltz da klasik realizmi uluslararası sistemdeki düzensizlikleri açıklayamamakla eleştirir. Buna göre Morgenthau örneğin savaş olgusunu insanda mevcut güce dönük bir güdüden hareketle açıklar. Fakat eğer bu gerçekten böyleyse, o halde savaşın sürekli olması gerekmez miydi?[54]

Waltz'a göre uluslararası sistemin yapısını anlamak devletlerin davranış kalıplarını açıklayabilmemizi sağlayacaktır[55]. Çünkü yapı sistem düzeyindeki sonuçların belirleyicisi olama özeliliğinden dolayı, bazı davranışları teşvik etmek ve bazılarını da kısıtlamak yoluyla olaylara ve sonuçlara direkt olarak etki etmektedir. Sistemin yapısıyla aktörün davranışı arasındaki bu bağlantı aktörlerin güçleri bakımından önem taşımaktadır. [56]

Realizmin Uluslararası İlişkiler disiplini için ne anlama geldiği, ne gibi özelikler taşıdığı ve unsurlarının neler olduğunu açıklama konusunda

---

[52] **Efe Çaman**, "Uluslararası İlişkilerde Kindermann ve Münih Okulu", **http://www.usakgundem.com/makale.php?id=311**

[53] Morgenthau'nun Realist yaklaşımı icin bkz. Hans J. Morgenthau, **Politics Among Nations**, New York, 1967

[54] Niklas Schörnig, '**Neorealismus'**, Siegfried Schieder / Manuela Spindler (der.), *Theorien der…*, s. 61-62. Aynı başlığa ilişkin olarak bkz. Faruk Yalvaç, 'Uluslararası İlişkiler Kuramında Yapısalcı Yaklaşımlar', s. 149. , Çaman ,a.g.m.'den alıntı

[55] Muhammed A. Ağcan, "**Klasik Uluslararası İlişkiler Teorilerinde Uluslararası Sistemin Doğası Sorunu:Realizm, Liberalizm Ve Marksizm**", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2003, s.54 '

[56] **A.g.m**., s.55

yapılmış çalışmalara verilecek örnekler çoğaltılabilir. Ancak, bilinmesi gereken en önemli nokta devletlerin, ister antik çağdaki Yunan devletleri, isterse modern ulus-devletler olsunlar, analizde temel birim olma özelliğini taşıdıkları ve çok ululu şirketler, uluslararası örgütler gibi devlet dışı aktörlerin İkincil konum da ele alındığıdır.[57]

Bir diğer nokta ise, devletin üniter ve tek sesli bir birim olarak ele alınması ve devlet içinde yer alan siyasal farklılıkların göz ardı edilmesidir. Çünkü realistler devlet içerisinde farklı görüşler bulunabilmesine karşın bu görüşlerin, devlet otoritesi tarafından bastırılacağına ve sonuçta tek bir devlet politikası uygulanacağına inanmaktadırlar. Bu yüzden de devletin karar alma mekanizmasına karşı uygulanan baskılar değerlendirmede göz önüne alınmamaktadır.[58]

Realistlerin altını çizdiği bir diğer konuda uluslararası sistemin içeriğine ilişkindir. Onlar için anarşik olarak kabul ettikleri böyle bir uluslararası ilişkiler sisteminde devletler için en önemli unsur ulusal güvenliktir. Bu nedenle devletler öncelikle askeri açıdan güçlü olmaya çalışırlar. Gücün anahtar kavram haline geldiği böyle bir ortamda da askeri güvenlik ve strateji konuları üst politikalar iken, ekonomik ve sosyal konular daha az önem arz eden alt politikalar sınıfına girmektedir.

Realist teorinin güç odaklı anlatımında vurgu yaptığı ulusal güvenlik, Avrupa kıtasının Afrika'ya olan ilgisini açıklamada önemli bir veridir. Zira Birlik başta Fransa olmak üzere, birçok sömürgeci ülke içermektedir. Eski sömürge imparatorluklarının Roma Antlaşmasının çizdiği Gümrük Birliğine giden yol haritası içinde ciddi tehlikeler altında olduğunu fark eden Avrupalı ülkeler

---

[57] Deniz Ülkü Arıboğan, **Globalleşme Senaryosunun Aktörleri: Uluslar arası İlişkilerde Güç Mücadelesi,** http://www.jeopolitik.org/index.php?option=com_content&task=view&id=37&Itemid, erişim 03.10.2008

[58] ODTÜ Uluslar arası İlişkiler Konferansı, 3-5 Temmuz 2002, Ankara, http://www.bilgi.com/xsltfeed?q=+3-5+Temmuz+2002%2C+&domain=odtu.edu.tr&tb=true&partner=metu&metu.dil=tr&metu.site=odtu.edu.tr&site=odtu.edu.tr

realist davranmış ve güç kaybını önlemek için sömürgelerine yönelik bir takım imtiyazlar talep etmişlerdir.

İdealizm

İdealist teorinin temelleri ciddi bir tartışma konusu yaratmaktadır. İdealizm tarihi bazı düşünürlere göre Mezopotamya, Anadolu, Mısır ve Yunan uygarlıklarına kadar dayanır. Mesela bibliyografik notlara Stoacılardan başlayabilir.[59] Çalış'a göre Cicero, Hz. İsa ve Havarileri, Thomas Aquinas, Saint Agustine'le devam edip Dante, Pierre Dubois, Emeric Crucé, Duc de Sully, William Penn, Abbé de Saint Pierre'i de, İdealist teorinin XVIII. yüzyıla kadar gelen tarih listesine rahatlıkla eklenebilir.[60] Ancak, daha akılcı olanı idealist teorinin felsefi kökenini, en ünlü eseri olan 'De Jure Belli Ac Pacis'de savaşı, hakların korunduğu, suçluların cezalandırıldığı bir olgu olarak ele alan, savaşı bir noktada *necessary evil* olarak tanımlayan Thomas Grotius'a dayandırabiliriz. Grotius savaşların regüle edilmesini savunur ve adil savaştan, uluslararası toplum fikrinden ve uluslararası hukuktan söz eder. [61]

Federatif iktidar kuramını ele alan John Locke, insanın doğumundan itibaren barış yanlısı olduğunu J.J.Rousseau ve barışın temelini demokratik cumhuriyetlerin oluşturduğu söyleyen Voltaire'de idealizmin öncüleri arasında ele alınmalıdır.[62]

İdealizmin XX. yüzyıldaki seyrine baktığımızda, karşılıklı bağımlılık olgusunu ve bu olgunun temel siyasal birimler arasındaki ilişkilere olan

[59] Viotti, Paul R. Kauppi, Mark V, **International Relations and World Politics; Security, Economy, Identity**, New Jersey: Prentice Hall,2001, s49
[60] Şaban Çalış, Erdem Özlük, "**Uluslararası İlişkiler Tarihinin Yapısökümü:İdealizm-Realizm Tartışması"** Selçuk Üniversitesi SBE Dergisi, http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/, s.227
[61] Lijphart, Arend., "**The Structure of the Theoretical Revolution in International Relations**", *International Studies Quarterly,* Vol. 18,1974, s.51
[62] Ayrıntılı bilgi için bknz: J.J.Rousseu, **Toplum Sözleşmesi**, Öteki Yayınevi, Ankara,1996

yansımasını ilk defa analitik bir çerçevede ele alan, İngiliz Norman Angell ile karşılaşırız.[63]

İdealizme siyasi desteği sağlayan ise Woodrow Wilson olmuştur. Wilson açıkladığı 14 ilke ile ticaret ve hukuk ile birbirine bağlanmış liberal, demokratik bir dünya için neler yapılması gerektiğini açıklamıştır.[64]

Uluslararası ilişkileri idealist yaklaşımla anlatan bakış açısına göre AB – Afrika ilişkileri değerlendirildiğinde, "Beyaz Adamın Ev Ödevi" söylemi ile karşılaşırız. Buna göre Avrupa, Afrika'ya yardım ederken, maddi çıkarlarının peşinde koşmamıştır. Kıtaya olan ilginin temelinde yıllarca sömürülen kıtanın kalkınmasına yardım etme isteği yatar. Avrupa uzun süre gelişimine engel olduğu kıtaya sosyal sorumlulukla yaklaşmaktadır.

[63] Norman Angell, ekonomi ve ekonomi-politik üzerine yaptığı çalışmalarla XX. yüzyılın ilk çeyreğinde, kendinden oldukça sık bahsedilen biri konumuna gelmiştir. Angell'a bu ünü kazandıran çalışması; 1910 yılında yayınladığı "Great Illusion" kitabıdır. Bu çalışmada Angell, artık yavaş yavaş sanayileşmiş dünyadaki, ekonomik bağımlılığı gözler önüne sermek için sürekli olarak günlük ekonomik yaşamdan örnekler veriyor, karşılıklı bağımlılık ve sanayileşme arasında bağlantı kuruyordu. Angell, modern dünyada karşılıklı bağımlığın arttığını ve bunun savaşı tamamen *dysfunctional* yaptığını ve bu söyleminde, karşılıklı bağımlılığın göstergelerinin de hem liderler tarafından hem de kamuoyu tarafından anlaşılamadığını ifade etti. Ayrıntılı bilgi için bknz: Çalış, Öztürk, a.g.m., s228

[64] Henry Kissinger, **Diplomasi***,* Çev. İbrahim H. Kurt, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara ,1998, ss. 206-209

1.3. Avrupa Politik İşbirliği'nden Ortak Dış ve Güvenlik Politikası'na Avrupa Birliği Dış Politikasının Evrimi

AB'nin Dış Politikası

Dış politikanın kavramsal tanımı AB dış politikasını açıklamada yetersiz kalmaktadır. Brain White'a göre AB'nin dış politikası tek bir parçadan ibaret değildir. Birlik dış politikası üç parçanın oluşturduğu farklı bir yapıdır.[65] Bu parçalardan ilkini Avrupa Toplulukları'nın dış politikası oluşturmaktadır. Topluluk dış politikası, kurucu antlaşmalara dayanmaktadır ve temelde ortak ticaret politikalarını ifade etmektedir.[66]

Avrupa Toplulukları'nın üçüncü ülkeler ile kurduğu ilişkiyi dinamik (dynamische) ve statik (statistisch) olarak iki ayrı guruba ayırmak mümkündür.[67] Birinci gurup ilişkilere baktığımızda Avrupa Birliği – Türkiye İlişkilerinde olduğu gibi tam üyelikle sonuçlanması beklenen ilişki tipini görürüz. Afrika'nın da dahil olduğu ikinci tip ilişkilerde ise antlaşmalar yoluyla ortaklıkların kurulduğu ancak üyeliğin öngörülmediği bir yapı hakimdir.[68] Bu tip ilişkiler daha çok ekonomi ağırlıklıdır.

Avrupa Toplulukları'nın üçüncü ülkeler ile kurduğu ekonomik ilişkileri bir bütün halinde bu birinci parçanın içine dahil etmemiz mümkündür. Smith'e göre AT dış politikası genel olarak ticaret ve kalkınma alanlarında yoğunlaşmakta ve üçüncü ülkeler ile AT arasındaki ilişkilerin yürütülmesini içermektedir.[69]

Birlik dış politikasının ikinci ayağını üye devletlerin uyguladığı ulusal dış politikalar oluşturur. Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası'na dayanan bu politikalar temelde AB politikalarından bağımsız olarak geliştirilmektedir. Üye

---

[65] Brain White, **Understanding European Foreign Policy,** Palgrave Press, London, 2001, ss.36-42
[66] **A.g.e**. s.36
[67] Rudolf Streinz, **Europarech**t, C.F. Müler Verlag, Heidelberg,1999, s.223
[68] **A.g.e**.,s.223
[69] White**, a.g.e**., s.37

ülkeler dış politikalarını belirlerken, işbirliği alışkanlıklarını, ortak tehdide karşı birlikte hareket etmenin avantajlarını, işbirliğinin artması ile maliyetlerin azalmasını dikkate almakta ve dış politikalarına bu şekilde yön vermektedir.[70]

AB'nin dış politikasının üçüncü parçasını ise politik alanda işbirliği oluşturmaktadır. Üye devletlerin dış politikalarında uyum ve koordinasyon amacıyla 1970'lerde Avrupa Politik İşbirliği (APİ) yapısı ile başlatılan çalışmalar Tek Senet ile ilk kez Topluluk Antlaşmalarında yer bularak hukuki boyut kazanmış, 1992 Maastricht ve 1997 Amsterdam Antlaşmaları ile "Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası" adını almıştır. Burada bahsedilen "ortak" kavramı ile devletlerin yetkilerinin bir üst otoriteye devrettiği "ortak tarım politikası" yada "ortak ticaret politikası" arasında fark vardır. Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası'nda ortaklık inisiyatifi, uluslar üstü bir otoriteye devredilmemekte, üye devletlerin inisiyatifinde kalmaktadır.[71] Ancak Topluluk Organları üye devletlerin ortak çıkarlara sahip olduğu konularda karar alma yetkisi kullanabilir.[72]

Avrupa Politik İşbirliği (APİ)

Avrupa'da entegrasyon çabaları sadece ekonomik entegrasyon ile sınırlı değildir. Siyasal entegrasyon, ilk antlaşma olan AKÇT'den bu yana Avrupalı karar alıcıların ulaşmak istedikleri bir hedeftir. İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa'da ortaya çıkan entegrasyon çalışmalarının temelinde zaten güvenlik sorununa çözüm arayışları yatmaktadır. Özellikle Fransa ve Almanya arasındaki çatışmalara son verme amacı Avrupa bütünleşmesi fikrinin temel itici güç olmuştur. Bu nedenle henüz Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) kurulmadan 1950 yılında *Pleven Planı* ile ortak komuta altında bir Avrupa Ordusu kurma girişimleri başlamıştır. Avrupa Savunma

[70] C. Hill and S. Stavridis (ed), **Domestic Sources of European Policy**, Oxford University Press, London, 1996, s.16
[71] İrfan Kaya Ülger, **Avrupa Birliği'nde Siyasal Bütünleşme**, Gündoğan Yayınları, Ankara, 2002, s.23
[72] AB Antlaşması 13. Madde

Topluluğu kurulması için yapılan çalışmalar Fransız Parlamento'nun 30 Ağustos 1954 tarihindeki vetosu nedeniyle yaşama geçme fırsatı bulamamıştır. Bu bağlamda İkinci deneme sayılabilecek olan *Fouchet Planı* da (1961–1962) başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Ancak 1950'li yılların ortaya çıkardığı şartlarda yola ekonomik entegrasyon ile başlanması daha rasyonel bir adım olmuştur. Çünkü o günün şartlarında savaşın karşıt taraflarının güvenlik ve dış politika alanlarında bir araya getirmek hiç te kolay olmayacaktır. Bu nedenle "ortak dış politika" kavramı Topluluk Antlaşmalarında 1993 yılına kadar kendine yer bulamamıştır. [73]

1960'lı yıllar boyunca ekonomik entegrasyondaki gelişmeler Altıları siyasal alanda da işbirliği konusunda Topluluk çatısı altında olmasa bile hükümetlerarası boyutta işbirliğine zorlamıştır. Bunun ilk meyvesi olarak 1970 yılında dış politika konularında işbirliğinin nasıl sağlanacağının belirlenmesi için Lüksemburg Zirvesinde *Davignon Raporu* yayınlanmış ve bu rapordan sonra Avrupa Politik İşbirliği (APİ) oluşturulmuştur. Oybirliği ile karar alan üye ülke dışişleri bakanlarının bir araya gelmesi ile oluşan APİ, dış politika konusunda işbirliğinin çekirdeği olmuştur. APİ sayesinde üye devletlerin dış politikasında eşgüdümün sağlanması hedeflenmiştir.[74]

APİ'nin Topluluk organlarından tamamen bağımsız olması, kurucu antlaşmalarda yer almaması ciddi bir sorun olmuştur. Ayrıca 1973 yılındaki petrol krizinde APİ'nin ortak ve etkin bir tutum sergileyememesi ekonomik entegrasyonun geldiği aşama ile mukayese edildiğinde siyasal etkinliğin ne kadar başarısız olduğunun bir göstergesi olmuştur.[75]

1980'li yıllara gelindiğinde Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgali ve İran'da meydana gelen devrim APİ'nin Kurucu Antlaşmalara dahil edilmesi gereksinimi daha da belirgin hale getirmiştir. Hem meydana gelen uluslararası sorunlara birlikte cevap verebilmek hem de Topluluğun

[73]Mehmet Özcan, "*AB Ortak Dış ve Güvenlik Politikası*", http://www.turkishweekly.net/turkce/makale.php?id=18
[74] **A.g.m**., s2
[75] www.euroacademic.org/tr/index.php?act=show&code=page&id=98&id_page=152&resume=0

genişlemesine ve derinleşmesine paralel olarak dış politikada daha etkin olmak arzusunun bir yansıması olarak bu sorun 1987 yılında yürürlüğe giren ATS ile bir nebze de olsa giderilmiştir. ATS'de III. Başlık altında APİ ilk defa kendisine Kurucu Antlaşmalarda yer bulmuştur. Böylece APİ kuruluşundan 17 yıl sonra kendi yasal zeminini elde etmiş oldu.[76]

II. Başlık hükümleri sayesinde APİ ile Topluluğun kurumları arasında bir ilişki kurulmuştur. Örneğin APİ Dışişleri Bakanları Toplantılarına Topluluğun dönem başkanlığını yürüten üye devletin dışişleri bakanının başkanlık yapması, Konsey ile APİ arasında iletişim kanallarının açılmasını sağlamıştır. Yine Komisyonun APİ toplantılarına tümüyle katılımı ve (ATS m.30 (3) (b)) ve Dönem Başkanlığının APİ'nin gündeminde yer alan dış politikaları konusunda Parlamentoyu bilgilendirme görevi Topluluk organlarının APİ çalışmalarından bilgi sahibi olmasını ve APİ'yi Topluluk içine yavaş da olsa entegre etmeyi sağlamıştır.[77] ATS ile ayrıca APİ'nin koordinasyon görevini daha iyi yapabilmek için bir sekreterya kurulması politik direktörler ve danışma gruplarının görevlileri ile irtibat sağlama özelliklerinin vurgulanması da işbirliğinin altyapısını hazırlayan unsurlar olmuştur.

Ancak III. Başlık altında üye ülkeler için "Yüksek Akit Taraflar" nitelemesi ile APİ'nin hükümetlerarası niteliği net bir şekilde ortaya konulmuş ve Topluluk karar alma prosedürlerinin dışında bir gelişimin tescili yapılmıştır. ATS m.30(1) açık bir şekilde Yüksek Akit Taraflara sadece Avrupa dış politikasını beraberce formüle etme ve uygulama için çaba harcamalarını karara bağlamıştır.[78] Son olarak APİ'de güvenliğin dış politika ve ekonomik boyutunun ele alınmış olmasına rağmen askeri boyutunun hiç olmamasının da belirtilmesi gerekmektedir. Ancak APİ'nin AB Ortak Dış ve Güvenlik Politikası'nın (ODGP) çekirdeğini oluşturduğunu söylemek mümkündür. Çünkü APİ sayesinde üye ülkeler arasında hükümetlerarası düzeyde bile

[76] www.euroacademic.org/tr/index.php?act=show&code=page&id=98&id_page=152&resume=0
[77] Mehmet Özcan, **AB Ortak Dış ve Güvenlik Politikası**, www.turkishweekly.net/turkce/makale.php?id=18 - 116k
[78] Josephine Shaw, **European Community Law**, Macmillan, London, 1993, s. 38.

olsa dışişleri alanında bilgi alışverişi, danışma ve politik eşgüdüm için gerekli yaşamsal altyapı ve iletişim kanalları kurulmuş oldu.[79]

Avrupa Tek Senedi

Avrupa Topluluğu Konseyi'nin Aralık 1985 tarihli toplantısının ardından ortaya çıkıp, 1 Temmuz 1987 tarihinde yürürlüğe giren Avrupa Tek Senedi çok önemli hukuki sonuçlar ortaya koyan bir belgedir[80]. Avrupa Tek Senedi ile Avrupa Topluluklarını kuran Antlaşmalar, ilk kez kapsamlı biçimde düzenlenmiştir.[81]

Avrupa Tek Senedi aşağıdaki hususları kapsamaktadır:[82]

- Yeni ortak politikaların saptanması, mevcut olanların geliştirilmesi için yeni maddeler eklenmiştir.
- Avrupa Parlamentosu ile Konsey arasında işbirliğinin kurumsallaşması ile Avrupa Parlamentosu'nun Topluluk mevzuatı üzerindeki etkisi artırılmaktadır. İşbirliği yöntemine göre alınacak kararlarda Konsey, mevzuata getirilen değişiklik tekliflerini ancak Parlamento'nun İkinci değerlendirmesinden sonra reddedebilmektedir.
- Genişleme ve ortaklık antlaşmaları ile ilgili olarak Konsey'in kararından önce Avrupa Parlamentosu'nun uygun görüş bildirmesi zorunluluğu vardır.
- Daha önce oybirliğinin gerekli olduğu, ortak gümrük tarifesinde değişiklik yapılması, hizmetler, sermayenin serbest dolaşımı, ortak ulaşım politikaları konularında alınan kararların nitelikli çoğunluğa dayanması kararlaştırılmıştır. İç pazar, sosyal politika, sosyal ve

[79] Ercüment Tezcan, "**Maastricht ve Amsterdam Antlaşmaları Çerçevesinde Avrupa Birliği ve Batı Avrupa Birliği İlişkileri**" *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* C.54, Ocak - Mart 1999, N.1, Prof Dr. Vahdet Aydın'a Armağan, s. 144.
[80] Karluk, **a.g.e**, s. 48
[81] İKV, **AB ve Türkiye – AB İlişkileri Temel Kavramlar Rehberi**, İKV Yayınları No:172, 2003, İstanbul, S49
[82] http://www.ikv.org.tr/sozluk2.php?ID=945, erişim 25.05.2008

- Üye devletler ortak bir Avrupa dış politikasını yürürlüğe koyabilmek için gayret sarf etmeleri gerekmektedir

Maastricht Antlaşması

7 Şubat 1992 tarihinde imzalanan ve 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması Roma Antlaşması ve Tek Senet'ten sonra Avrupa Birliği için bir dönüm noktası olmuştur ve tarihi ve siyasi bir önemi vardır. Antlaşma, Roma Antlaşması'nda yapılan en kapsamlı ve en önemli değişikliktir Maastricht Antlaşması'nın resmi adı Avrupa Birliği Antlaşması'dır. Bu da antlaşmanın önemini açıkça ortaya koymaktadır. Antlaşmanın Avrupa Birliği'nin anayasası niteliğini taşıdığı söylenebilir. [83]

Antlaşmada ekonomik ve parasal birliğin gerçekleştirilmesi için üye ülkeler tarafından yapılması gereken düzenlemelerin bölgesel eşitsizlikleri daha da derinleştirmesini önlemek amacıyla Uyum Fonu'nun kurulması öngörülmüştür. Ayrıca siyasi birliğe ilişkin olarak ortak dış ve güvenlik politikası, adalet ve içişleri alanında işbirliği, Avrupa vatandaşlığı gibi Avrupa Birliği'nin siyasi birliğe gidişinde önemli konularda düzenlemeler yapılmıştır. [84]

Maastricht Antlaşması ve Kapsamı

Resmi adı Avrupa Birliği Antlaşması olan Maastricht Antlaşması Avrupa Birliği esası üzerine kurulmuş olup Avrupa Ekonomik Topluluğu adını Avrupa Topluluğuna dönüştürmüştür. Antlaşmanın gelecekteki Avrupa'nın yapılanması için gerekli zemini oluşturma, birliği meydana getiren toplumların gelenek, kültür ve geçmişini göz ardı etmeden dayanışmayı güçlendirme,

[83] http://www.turkishweekly.net/turkce/makale.php?id=18
[84] Karluk, **a.g.e** s. 61

Avrupa Topluluğu'nun demokratik karakterini ve hukuk devletinin temel insan hak ve hürriyetlerini pekiştirme gibi tarihi ve politik bir önemi vardır.

Maastricht Antlaşması, sosyal ve ekonomik ilerlemeyi hızlandıran ve güçlendiren 3 temel ilke üzerine oturtulmuştur.[85]

1. Rekabet ilkesine dayanan serbest piyasa ekonomisi
2. Kamu maliyesinin sağlıklı bir şekilde yönetilmesi
3. İkame etme (subsidarite) ilkesi. Bu ilk genelde toplum müdahalesinin sınırlandırılmasını ve bazı alanlardaki yetki ve sorumlulukların üye ülkelere bırakılmasını kapsamaktadır.

Antlaşma, kademeli olarak gerçekleştirilmesi planlanmış 4 önemli yenilik içermektedir.[86]

a) Ekonomik ve Parasal Birlik
b) Avrupa Vatandaşlığı
c) Ortak Güvenlik ve Dış Politika
d) Tek pazarın kurulmasından sonra değişik alanlarda ortak programlar belirlenmesi

Avrupa Antlaşması'nın yürürlüğe girmesiyle Avrupa Topluluğu yeni oluşturulan Avrupa Birliği'nin üç temel ayağından birisi olmuştur. İkinci temel ayak Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikasıdır. Üçüncü temel ayak ise Adalet ve İçişleri alanında işbirliğidir. Bu üç temel ayak antlaşmanın maddeleri uyarınca Avrupa Birliği çatısı altında ortak bir kurumsal temele dayanmaktadır[87].

Maastricht Antlaşması ile Getirilen Düzenlemeler

Haziran 1989'da yapılan Madrid toplantısında çerçevesinin çizildiği ve ilk somut adımın atıldığı EPB konusunda çok önemli bir gelişme Maastricht Antlaşması ile sağlanmıştır. Bu antlaşma, konu ile ilgili belirsizliklerin

[85] **A.g.e** s. 51
[86] Halil Seyidoğlu, **Uluslararası İktisat**, Güzem Yayınları, İstanbul:1994, s. 456
[87] Karluk, **a.g.e** s. 71

giderilmesini ve EPB'nin hukuki temellere oturtulmasını sağlamıştır. Antlaşmanın üçüncü maddesinde üye ülkeler ve toplulukça sıkı koordinasyona dayanan bir ekonomi politikasının benimsenmesi esası getirilmiş ve tek bir para politikası izlenmesi esası düzenlenmiştir.[88]

Amsterdam Antlaşması

Amsterdam Antlaşması 21. yy Avrupa'sını şekillendiren, AB'ye tam üyelik ön koşullarını açıkça belirten bir belgedir. Antlaşma çerçevesinde kişilerin serbest dolaşımı, yerleşme hakkı ile vize, sığınma ve göç hakları hükme bağlanarak Topluluk politikalarına dâhil edilmiştir.[89] Buna konulara ek olarak Shengen Antlaşması da birinci sütuna taşınarak Amsterdam Antlaşması çerçevesinde onaylanmış, güvenlik ve adalet alanı yaratılması amaçlanmıştır. Ayrıca Antlaşma ile insan hakları alanında da önemli adımlar atılmış; bu suretle insan haklarını sürekli ve ciddi boyutta ihlal ettiği tespit edilen bir üye devlete karşı diğer ülkelerin yaptırım hakkı doğmuştur. Ayrıca "demokrasi ve hukuk devleti ile insan haklarına ve temel özgürlüklere saygının geliştirilmesi ve güçlendirilmesi" Antlaşma kapsamında yer alan ODGP'nın amaçları arasına alınmıştır. Bütün bu katkılarından dolayı ayrıca AB'nin siyasileşme sürecinde insan hakları politikasının evrimi açısından Amsterdam Antlaşması büyük önem taşımıştır.[90] Fakat Antlaşma tam anlamıyla istenileni veremediği için 2000 yılında yeni bir hükümetlerarası konferans toplanmıştır. Bu konferansta Amsterdam Antlaşmasının eksikleri giderilmeye çalışılmış ve genişlemeye hazırlanan AB için Nice Antlaşması hazırlanmıştır.

[88]Nevzat Güran, **Uluslararası Ekonomik Entegrasyon ve Avrupa Birliği**, İzmir, 2000, s. 161
[89] İKV, **A.g.e**., s. 150.
[90] Füsun Türkmen, **a.g.m**., s. 151.

Nice Antlaşması

Nice Antlaşması Parlamento için 2004'te gerçekleşen genişleme ile birlikte geçerli olan değişiklikler öngörmüştür. Buna göre Parlamento'nun etkili olarak çalışmasını sağlayacak üye ülkelerin nüfuslarına göre belirlenen sandalye sayıları, yeni katılacak ülkelere göre yeniden düzenlenerek - Almanya ve Lüksemburg'un sandalye sayıları değişmeksizin- 732 olarak belirlenmiştir[91]. Ayrıca Parlamentonun yasama alanındaki yetkileri de arttırılmış, alacağı kararlar tavsiye niteliğinden çıkarılmıştır. Daha az öneme sahip veya İkincil nitelikli birtakım konularda karar alma mekanizması oybirliğinden nitelikli çoğunluğa kaymıştır. Nitelikli çoğunluk çerçevesinde küçük ülkeler nüfusça büyük ülkelere nazaran daha avantajlı bir durumdadırlar. Bunun bir telafisi olarak büyük ülkeler Komisyon'da iki üye bulundurmaktadırlar.[92] Antlaşmayla İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya ve İspanya'nın iki olan sandalye sayısı 2005 itibariyle bire inmiş ve diğer ülkelerle eşitlik sağlanmıştır. Bunun yanı sıra adayların katılımıyla üye sayısı 27 olduktan sonra Komisyon'da dönüşümlü üyelik sistemi uygulanmaya başlanacaktır.[93] Bu bağlamda Konseydeki nitelikli çoğunluğa göre, her devletin oy katsayısı da değişmiştir. Konsey'in mevcut üye sayısı genişlemeyle 345 olacaktır. Nitelikli oy çoğunluğunu gerektiren kararlarda 345 oyun en az 255'i gerecektedir ve 27'ye ulaşan üye sayısı ile oyçokluğu sistemi gelecektir. Ayrıca tek bir devlet bu çoğunluğun AB nüfusunun en az %62'sini temsil etmesini isteme hakkına sahip olacaktır. Bu üçlü çoğunluk sistemi birtakım zorluklar doğuracağından nitelikli çoğunluk düzeni bazı alanlarda oybirliğinin yerini alacaktır.[94]

Karar alma sürecinde de önemli reformlar yapılmıştır. **"Güçlendirilmiş işbirliği (enhanced co-operation)"** adı verilen bir sistemle karar alma mekanizmasının hızlı ve etkin biçimde işlemesi için Antlaşma, üye

---

[91] P.S.R.F. Mathijsen, **a.g.e**., s. 23.
[92] Ercüment Tezcan, "Avrupa Birliği'nin Kurumsal Yapısı ve Karar Alma Mekanizması: Üye Devletlerin Rolü Üzerine Değerlendirmeler", **Dünden Bugüne Avrupa Birliği**, Der. Beril Dedeoğlu, İstanbul, Boyut Kitapları, 2003, s. 77.
[93] Berna Türkdoğan Uysal, Batı Haçlı Seferinden Avrupa Birliği'ne, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, Aralık 2006, s. 68.
[94] Jean-Luc Mathieu, **a.g.e**., s. 21.

devletleri sekiz alt gruba ayırarak aralarındaki işbirliğini güçlendirme olanağı vermiştir.[95]Bunun dışında Antlaşmayla birlikte ortak güvenlik ve savunma politikası çerçevesinde ortak savunma politikası taslağı yapılmış, BAB'ın rolü bertaraf edilmiş ve NATO'nun etkinliği güçlendirilmiştir. En önemli amacı "özgürlük güvenlik ve adalet alanının" geliştirilmesi olan AB, bu antlaşmayla EUROPOL' ün yanı sıra **EUROJUST (European Judical Cooperation Unit)'ı** kurarak üye devletlerarasında adalet ve yetkili otoriteler konusunda daha yakın işbirliği sağlamaya çalışmıştır.[96]

Nice Antlaşması, Avrupa Birliği'nin temel kurumlarını ve karar alma mekanizmalarını esaslı bir reform sürecinden geçirmesine rağmen AB'yi güçlendirme bağlamında önemli sorunları çözememiş, Birliğin yeniden örgütlenme hedeflerini ertelemiştir.[97] Bu ertelemede Antlaşmanın yürürlüğe geç girmesinin de etkisi vardır. Örneğin 2001'de yapılan ilk referandumda İrlanda halkı Antlaşmayı onaylamamıştır. Antlaşma yürürlüğe bütün üye ülkelerin onayından sonra girmiştir.[98] Özetle Nice zirvesi **"büyüklerin büyük, küçüklerin de küçük olmaya devam ettikleri"** bir zirve olarak kalmıştır.[99]

. *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası*

Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası (AGSP) AB üyesi ülkelerin savunma ve güvenlik alanında sorumluluk alıp yeniden yapılandırmak amacı ile, ODGP içinde yaptıkları değişikliktir. Bu değişiklikle AB üyesi ülkeler, AB'nin bir güvenlik teşkilatına inşa etmesini amaçlamaktadır. Avrupa'nın özellikle doğu bölgesinde (Bosna-Hersek, Çeçenistan) birbirini izleyen istikrarsızlıklar yaşanmıştır[100]. 1998 yılında St. Malo'da İngiltere ile Fransa'nın

[95] M. Serdar Palabıyık, Ali Yıldız, **Avrupa Birliği**, Ankara, ODTÜ Bilim ve Toplum Kitapları Dizisi, ODTÜ Yayıncılık, t.y., s. 33.
[96] P.S.R.F. Mathijsen, **a.g.e**., s. 23.
[97] Jean-Luc Mathieu, **a.g.e**., s. 21.
[98] Paul Craig, Grainne de Burca, **a.g.e**, s. 51.
[99] Uysal, **a.g.e**.,s. 69.
[100] İKV, **a.g.e**., s. 36

yaptığı zirve sonunda; Amsterdam Antlaşmasına dayanan ODGP'nin işlevsel hale gelmesi AB'nin uluslararası krizlere müdahale kapasitesine sahip olması NATO'nun bütün olarak müdahil olmadığı alanlarda, AB'nin askeri kapasiteye kavuşturulması Avrupa Birliği'nin güçlü silahlı kuvvetlere ihtiyacı bulunduğu ve bu güçlü silahlı kuvvetlere rekabetçi bir Avrupa savunma sanayi ile ulaşabileceği hususlarında görüş birliği sağlamışlardır.[101]

1999 Aralık Helsinki zirvesi sonucunda Acil Müdahale Gücü'nün kurularak Petersberg Görevlerini yerine getirmesi amaçlanmıştır.[102] Deklarasyonda BAB üyesi devletler, konvansiyonel silahlı kuvvetlerinin tüm unsurlarını, BAB yönetiminde gerçekleştirilecek askeri misyonlarda kullanıma sunmaya hazır olduklarını açıklamaktadırlar. BAB'ın yürütebileceği askeri misyonlar şu şekilde tanımlanmaktadır: Washington Antlaşması'nın 5. Maddesi ve tadil edilen Brüksel Antlaşması'nın V. Maddesi çerçevesinde ortak güvenliğe katkıda bulunmanın yanı sıra, BAB üyesi devletlerin askeri güçleri aşağıda belirtilen alanlarda kullanılabilir:

- insani misyonlar ve kurtarma misyonları;
- barış misyonları;
- barış sağlama da dahil olmak üzere çatışmaların önlenmesi ve kriz yönetimi için belirlenen misyonlar.[103]

AGSP'nin karşılaştığı en büyük sorun ise askeri yeteneklerini geliştirmek ve NATO bünyesindeki imkan ve yeteneklere erişim olmuştur. 16 Aralık 2002 tarihinde AB ile NATO arasında Brüksel'de sağlanan Türkiye'nin de destek verdiği Antlaşma çerçevesinde, AB'nin düzenleyeceği operasyonlarda NATO'nun planlama ve lojistik imkanlarına ulaşımına onay verilmiştir. Böylece;

- AGSP çerçevesinde AB, NATO'nun AB üyesi olmayan tüm üyelerine mümkün olan en geniş katılım imkanını tanımıştır.

---

[101] **A.g.e**., s37
[102] **A.g.e**. , s.37
[103] http://www.ikv.org.tr/sozluk2.php?ID=1268, erişim 25.05.08

- NATO ise Washington Zirvesi'nde alınan kararlar çerçevesinde, AB'nin planlama imkanlarına ulaşımına onay vermiştir. [104]

AB'nin AGSP kapsamında ilk 2003 yılında Bosna Hersek AB Polis Misyonu olmuş, 2003 yılında ise NATO'nun Makedonya'da üstlendiği barışı koruma görevi devralınmıştır.[105]

ODGP'DE KARAR ALMA VE ARAÇLAR

Karar Alma

AB Antlaşmasının V. başlığında düzenlenen ODGP üç sütunlu AB yapılanmasının II. sütununu oluşturmaktadır. II. ve III. sütunu, Topluluk yani I. sütundan ayıran en önemli özellik, karar alma mekanizmalarındaki farklılıklardır. Gerçekten de bu iki sütün, I. sütunun aksine hükümetler üstü değil hükümetler arası bir yapılanma oluşturur. Bu nedenle Konsey dışındaki diğer kurumların karar alma mekanizmaları içindeki yeri çok kısıtlıdır. Ayrıca karar alma araçlarında da farklılaşma vardır. ODGP ile ilgili olarak tüzük, yönerge gibi Topluluk hukukunun temel araçları yerine ortak eylem, ortak tutum vb. gibi farklı yasal araçlar söz konusudur.[106]

Kararların hükümetlerarası bir ortamda alınmasının en doğal sonucu ise oyçokluğu yerine oybirliğinin aranmasıdır. Konseyin oybirliği ile aldığı kararlarda Üye Devletlerden herhangi birinin yaşamsal önemi olan ulusal çıkarlarına ters düşen önerilerin kabul edilmesi mümkün değildir. Ancak çekimser oylar karar alma sürecini etkilememektedir.[107]

ODGP bağlamında genel ilke olan oybirliğine bazı istisnalar getirilmiştir. Bunlar;

---

[104] İKV, **a.g.e**. , ss. 37-38
[105] www.ikv.org.tr/sozluk2.php?ID=962
[106] Özcan, **a.g.m**., s.4
[107] AB Antlaşması 23/1 madde V. Başlık

a. Ortak eylem ve ortak tutumların kabulü veya ortak stratejiler temelinde alınan diğer kararların alınmasında;

b. Ortak eylem ve ortak tutumun uygulanmasına ilişkin alınan kararların uygulanmasında;

c. AB Antlaşması'nın 18 (5). maddesi uyarınca özel temsilci atamasında oybirliği yerine nitelikli çoğunluk ilkesi uygulanır. [108]

Nitelikli çoğunluk ilkesinin uygulandığı kararların, üye devletlerin dış politikalarını ve ulusal çıkarlarını ciddi boyutlarda etkileyecek konularda değil, İkinci derecede önemi olan konularda söz konusu olduğu dikkat çekmektedir. Ancak yine de üye devletlerden herhangi birisi, önemli ulusal çıkarları açısından, nitelikli çoğunlukla alınacak bir karara karşı çıkacağını ifade ederse, oylama yapılmamaktadır. Bu gibi durumlarda Konsey, nitelikli çoğunluğa dayanan bir kararla, konunun karara bağlanması için Avrupa (Birliği) Konseyine başvurabilir. Üye devletlerin ulusal çıkarları açısından büyük önem taşıdığı için, askeri ve savunma ile ilgili kararlarda nitelikli çoğunluk ilkesi uygulanmamaktadır.[109]

Konseyin ODGP ile ilgili çalışmaları Büyükelçiler düzeyindeki Daimi Temsilciler Komitesi tarafından hazırlanır. Ayrıca Politika ve Güvenlik Komitesi de bu alanda uluslar arası durumu izler ve Konseyin talebi ya da kendi girişimiyle Konseye görüş bildirerek politikaların tamamlanmasında katkıda bulunur.[110]

Ayrıca her üye devlet ya da Komisyon ODGP çerçevesinde Konseye öneriler sunabilir.[111] Bunun yanı sıra Konsey, ortak eylemin uygulanması için uygun öneriler teklif etmesini Komisyon'dan talep edebilir.[112] Bunun dışında antlaşmada acil karar alma prosedürüne de yer verilmiştir. Buna göre hızlı

---

[108] Özcan, **a.g.m**., s.4
[109] B.Esra Çayhan**, "Avrupa Güvenlik Ve Savunma Politikası Ve Türkiye,"** http://www.akdeniz.edu.tr/iibf/yeni/genel/dergi/sayi03/03cayhan.pdf, Erişim 18.09.2008
[110] AB Antlaşması Madde 25, http://europa.eu/abc/obj/treaties/en/entoc01.htm
[111] AB Antlaşması madde 22, http://europa.eu/abc/obj/treaties/en/entoc01.htm
[112] AB Antlaşması madde 14, http://europa.eu/abc/obj/treaties/en/entoc01.htm

karar alınması gereken konularda, Başkanlık kendi isteğiyle, bir üye devletin veya Komisyon'un talebi üzerine 48 saat içinde olağanüstü Konsey toplantısı çağrısında bulunur.[113]

Araçlar

Antlaşmada ODGP için ortak pozisyonlar, ortak eylemler, kararlar ve uluslararası antlaşmalar gibi araçlara yer verilmiştir. Ayrıca, ortak stratejiler, ODGP araçlarına başvurulmasını içerir ve kolaylaştırırlar. Deklarasyonlar ve üçüncü ülkelerle temaslar da, ODGP için önemli diplomatik araçlar olmaya devam ederler. Böylece, ODGP bazı spesifik araçlar kullanır: Topluluk politikaları için kullanılan "yönergeler" veya "yönetmelikler" gibi yasal araçlara sahip değildir.

Ortak stratejiler

Ortak Strateji Amsterdam Antlaşması ile ODGP alanında kullanılmaya başlanan araçlardan birisidir. Üye devletlerin önemli ortak çıkarlara sahip oldukları alanlarda, Avrupa Konseyi Birlik tarafından uygulanmak üzere ortak stratejiler üzerinde karar alır.[114] Ortak stratejiler, amaçlarını, süresini ve Birlik ile üye devletler tarafından temin edilmesi gereken kaynakları belirtir. Konsey, Avrupa Konseyine ortak stratejileri tavsiye eder ve stratejileri, özellikle ortak eylemler ve ortak pozisyonlar kabul ederek uygular.[115]

Konsey Rusya, Ukrayna ve Akdeniz bölgesi ile ilgili olmak üzere üç ortak strateji kabul etmiştir.[116]

Ortak Tutumlar

Ortak Tutumlar ODGP kapsamında işbirliğini daha sistemli bir hale getirmek ve koordinasyonu geliştirmek için oluşturulmuştur. Üye ülkeler

[113] Ercüment Tezcan**, Avrupa Birliği Hukuku,** Beta, İstanbul, 2001, s.164.
[114] AB Antlaşması 13. Madde, http://europa.eu/abc/obj/treaties/en/entoc01.htm
[115] Özcan, **a.g.m**., s.5
[116] http://www.deltur.cec.eu.int/ab-guvenlik03.html

Konsey'de oybirliği ile alınan ortak tutumlara uymak ve bu ortak tutumları desteklemekle yükümlüdürler.[117]

Üçüncü bir ülkeyle ilgili olarak veya bir uluslararası konferansta, Birliğin belirli bir coğrafî konuya yönelik yaklaşımını tanımlayan ortak tutumlar kabul edebilir. Üye devletler, kendi ulusal politikalarının ortak tutum ile uyumlu olmasını temin etmek ve bu tutumu desteklemek durumundadırlar.[118]

Ortak Eylemler

Konsey, operasyonel eylem gerektiren bazı durumlarda, üye devletleri bağlayan ortak eylemler kabul eder. Her eylemin amacı, kapsamı, Birliğe bu amaçla verilecek araçlar, eylemin uygulanma koşulları ve (gerekirse) süresi belirtilir. [119]

Ortak eylemin konusunu ilgilendiren bir olayda, kararı etkileyen şartlarda meydana gelen önemli değişikliklerin ortaya çıkması halinde, Konsey, ortak eylemin prensip ve amaçlarını gözden geçirerek gerekli kararları alır. Konsey bu konuda bir karar almadığı sürece ortak eylem geçerliğini sürdürmeye devam edecektir.

Konsey ODGP ile ilgili alanlardaki ortak eylemin uygulanmasına yönelik olarak Komisyon'dan uygun teklif sunmasını talep edebilir. [120]

Deklarasyonlar

Deklarasyonlar, üçüncü bir ülke veya bir uluslararası konu karşısında Avrupa Birliği'nin bir pozisyonu, isteği veya beklentisini ilan ederler. Bu esnek araç, dünyanın belirli bir yerindeki anî olaylara hızla tepki gösterilmesini ve Birliğin bakış açısının bildirilmesini mümkün kılmaktadır. Konsey uluslararası bir konu üzerinde toplanıp bir pozisyon kabul ettiğinde bu açıklama "Avrupa

[117] AB Antlaşması 15. Madde, http://europa.eu/abc/obj/treaties/en/entoc01.htm
[118] Özcan, **a.g.m**., s.6
[119] AB Antlaşması 14. Madde, http://europa.eu/abc/obj/treaties/en/entoc01.htm
[120] **A.g.m.**, s.6

Birliği Deklarasyonu", Konsey toplanmadığında ise "Avrupa Birliği adına Başkanlık Deklarasyonu" adını alır. [121]

Uluslararası antlaşmalar

ODGP'nin kapsadığı alanda bir veya daha çok devlet veya uluslararası kuruluş ile bir Antlaşma yapılması gerekiyor ise, Konsey, müzakerelere girmesi için Başkanlığa yetki verebilir. Bu müzakereler esnasında, Genel Sekreterlik ve gerekirse Komisyon, Başkanlığa yardım ederler. Daha sonra antlaşmalar, Başkanlığın tavsiyesi üzerine, oybirliğiyle hareket eden Konsey tarafından akdedilir. [122]

Üçüncü ülkelerle ilişkiler

Üçüncü ülkelerle temaslar, esas olarak, "politik diyalog" toplantıları ve diplomatik girişimler ("demarşlar") yoluyla gerçekleşir. Avrupa Birliği, uluslararası politika konularında çok sayıda ülkeyle veya ülke grubuyla politik diyalog yürütür. Bu şekilde her yıl 200'den fazla toplantı yapılır. Devlet Başkanları, Bakanlar, Politik Direktörler, kıdemli memurlar ve uzmanların katıldığı bu toplantılara Avrupa Birliği, (ODGP Yüksek Temsilcisi'nin yardımıyla) Başkanlık tarafından veya Başkanlığın talebi üzerine yalnızca Yüksek Temsilci tarafından veya *Troika* tarafından veya (sınırlı sayıdaki hallerde) üye devletlerin delegeleri ve Komisyon temsilcisi tarafından temsil edilebilir. Diplomatik girişimler ise, gizli nitelikte olup, Avrupa Birliği adına Başkanlık veya *Troika* tarafından üçüncü ülkeler nezdinde yapılır. Bu temasların amacı, genel olarak, söz konusu devlet ile, insan hakları, demokrasi veya insanî eylemle ilgili konuları çözüme bağlamaktır. [123]

[121] http://www.deltur.cec.eu.int/ab-guvenlik03.html
[122] Özcan, **A.gm**., s.6
[123] http://www.deltur.cec.eu.int/ab-guvenlik03.html

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ AFRİKA İLİŞKİLERİNİN HUKUKSAL VE KURUMSAL GELİŞİMİ

1. Avrupa Birliği – Afrika İlişkilerinin Tarihsel Arkaplanı

1.1. Afrika Kıtasının Tanımı

Afrika, Avrupa'nın güneyinde, Atlas Okyanusu'nun doğusunda, Hint Okyanusu'nun batısında ve Antarktika'nın kuzeyinde bulunmaktadır.

Eski dünya karalarından birisi olan Afrika, 30.218.000 km² yüz ölçümü ile kıtalar arasında Asya ve Amerika'nın ardından coğrafi büyüklük bakımından üçüncü sırayı almaktadır.

Afrika adı, Kartaca'ya ilk defa ayak basan Romalılarca "Afri" veya "Africani" denilen oymakların adından esinlenerek verilmiştir. Afrika adı Kartaca ile Roma Cumhuriyeti arasında, İÖ. 264–146 yılları içinde, Akdeniz egemenliği için yapılan Pön savaşları sırasında verilmiştir. O zamana kadar Yunanlı yazarlar bu kıtaya "Libya" (Lebular Diyarı) demiştir. Afrika terimi daha sonra Arapça'ya "İfrikiya" şeklinde geçmiştir.

Afrika kuzey-güney doğrultusunda Tunus'taki Beyaz Burun (37° 22' 20 K Paraleli) ile Güney Afrika Cumhuriyeti'ndeki Agulhas Burnu (34° 50'28 G Paraleli) arasında 8.025 km boyunda, doğu batı doğrultusunda ise; Somali'deki Ras Hafun Burnu (51° 25' 27 D Meridyeni) ile Senegal'deki Yeşil Burun (17° 31' 17 B Meridyeni) arasında 7.416 km genişliğindedir.

Afrika kuzeyden Akdeniz ile sınırlanırken kuzeydoğuda Süveyş Kanalı ile Asya'dan ayrılır. Kıta doğuda Kızıldeniz ve Hint Okyanusu ile komşudur. Babülmendep Boğazı Arap Yarımadasına 18 km yaklaşır. Kıtanın güneyi yine Hint Okyanusu, batısı Atlas Okyanusu ile çevrilidir. Kıta kuzeybatıda Avrupa'dan 14 km genişliğindeki Cebelitarık Boğazı ile ayrılır.

En yüksek noktası Kilimanjaro Dağı (5.895 m) olmakla birlikte en alçak noktası Assal Gölüdür (-156 m). Kıta üzerinde hayata yön veren, yerleşim alanlarını belirleyen ve kıtanın tarihinde her zaman pay sahibi olan Sahra Çölü hem Afrika'nın hem de dünyanın en büyük çölüdür ve genişlemeye devam etmektedir.

1.2. Avrupa – Afrika İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi

Afrika ile Batı ilişkilerinin tarihsel arka planına bakıldığı zaman "sömürgecilik" (colonialism) kavramı ile karşı karşıya kalırız. Sömürgecilik kavramını basit bir anlatımla ekonomik, ticari, siyasi ve dini amaçlarla güçlü bir devletin diğer devlet veya toplumlar üzerinde maddi, manevi bir kontrol ve nüfuz kurması veya üstünlük sağlaması hareketi olarak açıklayabiliriz.[124]

Sömürgecilik açısından bakıldığında Batı'nın Afrika'ya olan ilgisi sadece Avrupa Topluluğu dönemine dayandırılamayacağı gibi, sadece Topluluk üyesi ülkelerle de sınırlandırılamaz.

---

124 http://www.britannica.com/EBchecked/topic/126237/colonialism#tab=active~checked%2Citems~checked&title=colonialism%2C%20Western%20--%20Britannica%20Online%20Encyclopedia

Avrupa için Afrika kıtasının kolonileşmesi[125] haçlı seferlerine kadar dayanmaktadır. Haçlı zihniyeti ile hareket eden Avrupa ülkeleri Müslümanları Kabe'den çıkartma hedefi ile hareket ederken geçtikleri bölgelerdeki kaynaklara da göz koymuşlardır. Haçlı seferlerine katılan beş Fransız kralından üçü bu uğurda hayatlarını kaybetmişlerdir.[126] Başlangıçta dini gerekçelere dayanan Avrupa sömürgeleştirme çalışmaları zamanla yerini ekonomik sebeplere dayanmaya başlamıştır.

XVI. Yüzyılda Fransa ile İspanya arasında ciddi bir mücadele olması ve Osmanlı İmparatorluğu'nun en güçlü döneminde olması nedeniyle Avrupa ülkeleri Afrika'da çok fazla etki sahibi olamamış ve yönlerini Atlas Okyanusu' na çevirmişlerdir. Atlas Okyanusu üzerinden Amerika kıtasına ulaşan Avrupa ülkeleri burada ciddi soykırımlar gerçekleştirmiş ve toprak üzerindeki hakimiyeti bu şekilde ele geçirmişlerdir. Toprak üzerinde hakim olurken bölge yerli nüfusunu yok eden sömürgeci ülkelerin ziraata dayalı ticaret yapabilmeleri için ciddi boyutlarda insan gücüne ihtiyaçları olmuştur. Bu insan gücü ihtiyacının karşılanması için Afrika kıtasına yönelinmiştir.

Sömürgeci ülkelerin işgücü ihtiyacını karşılamak için kıtanın sahil şeridini kullandıkları ve yirmi milyon ile elli milyon arasında insanın Afrika'dan alınıp sömürgelere yerleştirildiği, yolculuk esnasında pek çok insanın kötü şartlardan dolayı hayatını kaybettiği ve hatta ölenlerin sayısının sağ olarak götürülenlerden fazla olduğu bilinmektedir.[127]

Köleliğin kaldırılmasının ardından[128] Avrupa kıtası misyonerler ve seyyahlar aracılığı ile Afrika kıtasının coğrafi özelliklerini çözmeye çalışmıştır.

---

[125] Colonie kelimesi ilk defa 19. Yüzyılda kullanılmaya başlanmıştır. "Sömürgeleştirme" manasında colonisation 1769'da, "sömürgeci" manasında colonial 1776'da, "sömürgeleştirmek" manasında coloniser ise 1790'da, "sömüren" manasında colonisateur 1835'te ve "sömürülebilir" manasında colonisable ise 18382de ilk kez yazılı dilde kullanılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bknz: Guy de Bosschere a.g.e. s.17

[126] Ahmet Kavas, Osmanlı-Afrika İlişkileri, Tasam Yayınları, İstanbul, 2006, s.173

[127] **A.g.e**., s.174

[128] Köleliğin insani ve ahlaki olmadığı ilk olarak Aydınlanma Çağında anlaşılmaya başlanmıştır. İlk kanunlar İngiltere'de ve ABD'de 19. yüzyılın ilk çeyreğinde, 1807 yılında çıkarılmış, daha sonra diğer Avrupa devletleri onları izlemişti. Avrupa'da İngiltere'den sonra köleliği ilk kaldıran Osmanlı

Nil nehrinin kaynağına ulaşmak birçok kaşif ve misyoner için önem taşımıştır. İngiliz John Speak ve Samuel Baker nehrin kaynağını araştırmış ancak başarılı olamamıştır. Nil'in kaynağını bularak insanlığın bilgisine ilk defa açan David Livingstone'dur.[129] Protestanlığın ateşli bir taraftarı olan Livingston Güney Afrika'ya giderek buradan içerilere doğru ilerleyip Zambezi nehrinin kaynaklarına ulaştı. Bu seyahati sırasında Angola kıyısından Zambezi nehrinin deltasına kadar yürüyüp kıtayı batıdan doğuya doğru Zambezi nehrini kaynağından ağzına kadar inceledi (1841–1856). Alman yönetiminin desteği ile Kuzey Afrika'dan Sahra'yı aşıp Batı Sudan'ı inceleyen ve Çad'a ulaşan Heinrich Barth'ın bölge hakkında verdiği bilgiler Avrupa'da büyük ilgi gördü (1849–1855). Bazı Almanlar Kenya, Nijer ve Ubangi'ye devlet yardımıyla araştırma seyahati yaptılar. Bu arada Fransa da Afrika'ya pek çok seyyah gönderdi. Bunlar arasında Tinbüktü'ye (Nijer) kadar giden Rene Caille, Senegal ve Gambia'da nehir kaynaklarına ulaşan Mollien, Yukarı Nil'e kadar giden Linard de Bellefonds, Madagaskar'a geçen Alfred Grandider ve Gabon ve Kongo'nun iç kısımlarında keşif gezilerinde bulunan Pierre Savorgnan de Brazza anılabilir. Afrika seyahatlerini destekleyen ülkelerden biri de Belçika'dır. Livingston'un teşebbüslerini devam ettiren Henry Morton Stanley, Belçika Kralı İkinci Leopord'dan destek gördü. Zengibar'dan hareket ederek Tanganika gölü bölgesini dolaşıp Kongo nehrinin suladığı alanlardan geçti ve nehrin denize döküldüğü deltaya ulaştı (1874–1877). Stanley ayrıca bağımsız Kongo devletinin (Conco Free State) kurulmasına da yardımcı oldu. Corlo Piaggia ve Giovanni Miani adlı iki İtalyan da Nil nehrinin kaynağına ulaşmaya çalışarak geçtikleri bölgelerdeki insanların hayatlarını incelediler.[130]

İmparatorluğu'dur. Osmanlı'da kölelik, Sultan Abdülmecid döneminde 1847'de bir fermanla yasaklanmıştır.1926'da Milletler Cemiyeti bütün dünyada köleliği yasaklamış, daha sonra Birleşmiş Milletler de bu hükmü teyid etmiştir.

[129] Jan Sovak, Pierre Marc, **Livingstone Gizem Dolu Afrika Yolculuğu**, Çeviren: Kayıhan Güven Milliyet Yayınları; İstanbul, 1997, s.7

[130] Haydar Baş, "*Yok Edilen Afrika*", http://www.yenimesaj.com.tr/index.php?haberno=1005317&tarih=2001-08-20

Livingstone[131] öldükten sonra, Henry Morton Stanley onun gezilerini devam ettirerek, 1870–1894 yılları arasında Uganda, Kenya ve Kongo'nun iç kısımlarını gezmiştir. Afrika'nın, bir bakıma "keşfedilmesi", Avrupa devletlerinin kıyılardan içerlere hücumuna sebep olmuştur. Bu, sömürgeleşmenin hızlanmasıdır.[132]

Fransa kıta coğrafyasını çözmesinin ardından 1857 yılında Fransız General Faidherbe " Trailleurs Senegalais " (Senegalli Nişancılar) isimli bir birlik kurdurdular. Fransızlar bu birliği kıtanın sömürgeleştirilmesi başta olmak üzere dünya savaşlarında da kullanmışlardır.[133]

Avrupalıların kıtanın içlerine girmeyi başardıktan sonra ekonomik anlamda her alanda sömürdükleri gözlenmiştir. Afrika'nın hammaddeleri Avrupa kıtasına taşınmış burada işlenen hammaddeler çok yüksek fiyatlarla tekrar Afrika'da satılmış ve Afrika ekonomileri iki taraflı olarak sömürülmüş ve Afrika kıtası çok boyutlu olarak Avrupa'ya bağımlı hal getirilmiştir.

Afrika üzerinde atılan bir sonraki adım ise kültürel açıdan kıtanın sömürülmesi alanında olmuştur. İşgal edilen ülkeler dil ve din baskısına tabi olmuş, din ve dilleri unutturularak sömürgeci ülkelerin dinlerine tabi olup, dillerini konuşmaya mecbur bırakılmıştır. Kültürel açıdan Afrika'nın

---

[131] İskoçyalı David Livingstone (1813-1873), otuz yıl süreyle Afrika'nın güneyi, orta kesimi ve doğusunda yaptığı misyonerlik ve keşif çalışmaları sonunda, Batı'nın bu zengin kıtaya yaklaşımını yönlendirdi.Yoksul bir ailenin çocuğuydu; on yaşındayken ekmek kavgasına atılıp dokuma fabrikasında çalışmaya başlamıştı. Daha sonraki yıllarda, sağlık alanında misyonerlik yapmaya karar verdi. Bir yandan fabrikada çalışırken bir yandan da ilahiyat ve tıp öğrenimi gördü 1840 yılında misyoner olarak Güney Afrika'ya atandı. Livingstone, Afrika'da geçen serüven dolu yıllar içinde hem yerel kültürleri araştırıyor, hem de yerliler arasında Hristiyan dinini yaymaya uğraşıyordu. 1849'da Ngami Gölünün keşfine yaptığı katkılardan dolayı, İngiliz Kraliyet Coğrafya Derneğince altın madalya verildi. 1856'da İngiltere'ye döndüğünde ulusal bir kahraman olarak karşılandı. Çalışmalarını ve keşiflerini anlatan bir kitap kaleme aldı ve on binlerce sattı. İki yıl sonra yeniden Afrika'ya döndü ve bundan sonraki tüm yaşamını, 1873 yılında ölünceye dek, kara kıtanın gizemli topraklarının keşfine adadı. Livingstone yalnızca coğrafi keşifler yapmakla yetinmedi, Doğu Afrika kıyılarında yaygın olan köle ticaretine karşı da savaşmaya çalıştı. Öldüğünde kalbini bedeninden ayırıp Afrika topraklarına gömdüler

[132] http://www.tarihsayfam.com, "*Afrika'nın Sömürgeleşmesi*", 12.08.2008

[133] Kavas, **a.g.e**., s.174

sömürgeleştirilmesi çok kolay olmuştur. Bunun en önemli nedeni Afrika ülkelerinin fiyasko olan eğitim seviyesidir.[134]

1.2.1. İngiltere'nin Sömürgecilik Faaliyetleri

Afrika'nın sömürgeleşmesinde aslan payını İngiltere almıştır. İngiltere, Avrupa'da Napolyon Savaşlarını sona erdiren ve Avrupa haritasına yeni bir şekil veren 1815 Viyana Kongresi kararları ile Hollanda'nın elinden Güney Afrika'daki Cape sömürgesini almıştır. Bundan sonra, 1840'larda, Güney Afrika'dan daha yukarılara çıkıp, bugün Güney Afrika Cumhuriyeti'nin sınırları içinde bulunan Oranj ve Transvaal topraklarını da Cape sömürgesine (Cape Colony) kattı. Daha yukarda da belirttiğimiz gibi, İngiltere 1882 de Mısır'ı işgal etmekle Afrika'nın kuzey ucuna da yerleşmiş olmaktaydı.[135]

1885 Berlin Konferansı'ndan sonra ise; Nil Nehri'nin bütünlüğünü korumak için, Mısır'dan güneye inip Sudan'ı da ele geçirmek istedi. Fakat buradaki Müslüman halkın silahlı mukavemeti ile karşılaşıp iki kere de yenilgiye uğradı. Bunun üzerine Sudan meselesine bir süre ara verip, tekrar güneye döndü.[136]

1885–1895 arasında, Transvaal'dan kuzeye çıkıp Rodezya (bugünkü Zimbabwe) ile Nyasaland'ı (bugünkü Malawi) aldı ve buradan da daha yukarılara çıkarak Kenya ve Uganda'ya girdi. Şimdi arada tek boşluk olarak Sudan kalmıştı. Onun için 1895–96 da yaptığı silahlı mücadele ile 1896 da Sudan'ı da işgal etti. Sudan'ın işgali ile İngiltere, Afrika'nın kuzeyinde İskenderiye'den güneyinde Cape Town'a kadar geniş bir şerit halinde uzayan büyük bir sömürge imparatorluğu kurmuş olmaktaydı.[137]

---

[134] Kavas, **a.g.m**., s.175
[135] http://www.tarihsayfam.com, *"Afrika'nın Sömürgeleşmesi"*, 12.08.2008
[136] **a.g.m**., s.1
[137] **a.g.m**., s.1

1.2.2. Fransa'nın Sömürgecilik Faaliyetleri

Fransızların sistematik olarak Afrika kıtası üzerinde sömürgecilik faaliyetleri yürütmeye başlaması Kardinal Richelieu'nun 1624 yılındaki yönetimi dönemine rastlar.[138]

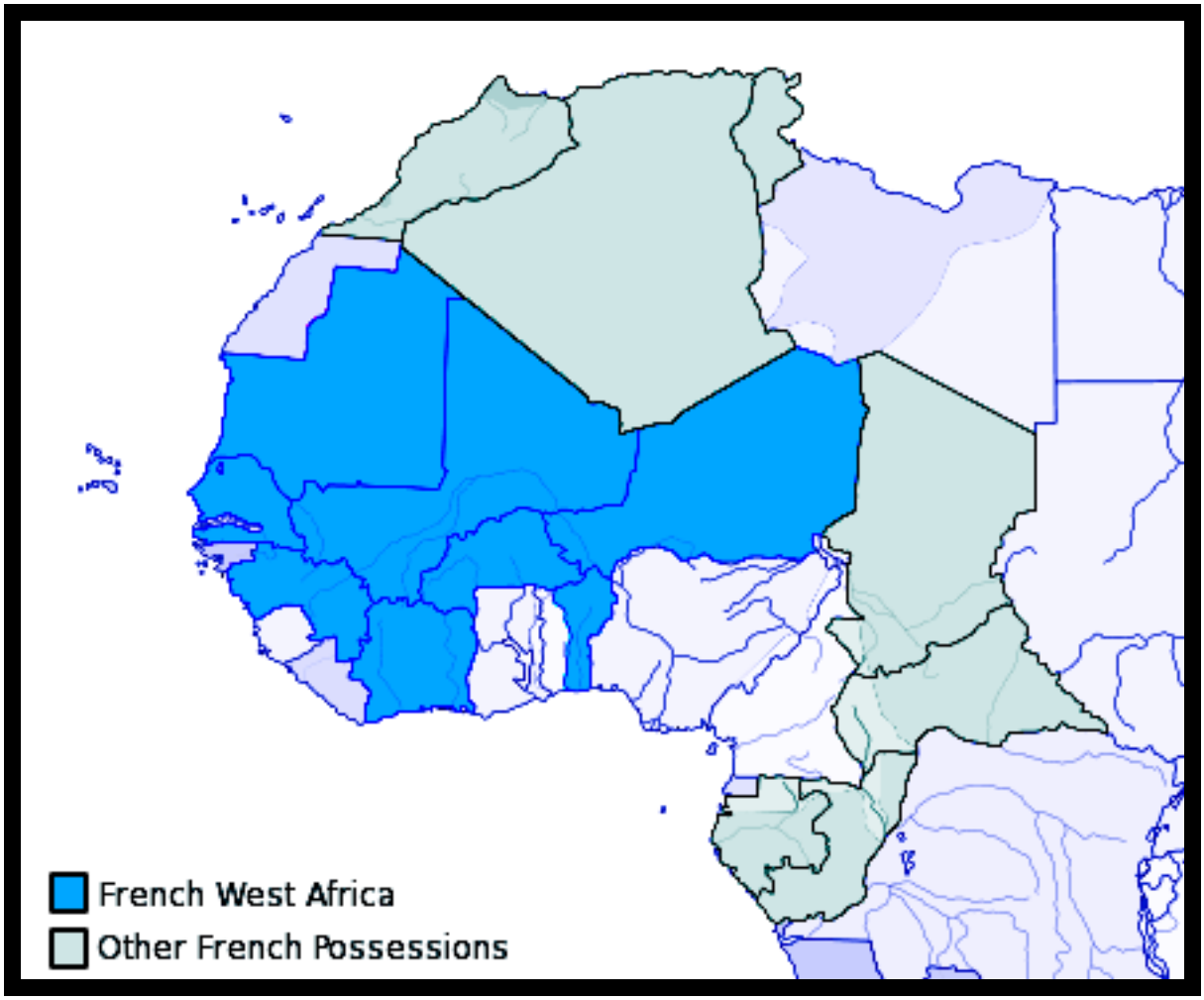
XVI yüzyılda Senegal'in başkenti Dakar açıklarında Goree adasını Hollandalılardan alan Fransızlar köle ticaretinin merkezini buraya kaydırmıştır.

1830'da 37.000 Fransız askeri Cezayir'e çıkartma yapmıştır. Yedi yıl savaşları sırasında kaybettiği sömürgelerini 1830'dan itibaren tekrar elde etmeye başlayan Fransa 1843 yılında İngiltere ile bir Antlaşma yaparak Fransız sömürgeciliğine rahat bir nefes aldırmıştır.[139]

XIX. yüzyılın başlarından itibaren sömürgeleştirme faaliyetlerine hız veren Fransa sırasıyla Cezayir, Gabon, Senegal, Gine, Fildişi Sahilleri, Kongo, Kamboçya, Tunus, Madagaskar, Cibuti, Benin, Çad ve Fas'ı sömürgeleştirmiş ve işgal ettiği toprakları 1895'te Fransız Batı Afrika'sı (Afrique Occidentale Française) adı altında bir birlik altında toplamıştır.[140]

---

[138] Kavas, **a.g.e**, , s.176
[139] **A.g.e**., s.177
[140] **A.g.e.**, s.177

Harita 1: Fransız Batı Afrika'sı

Afrika'nın iç bölgelerinde hakimiyet ise ancak 1910'da Fransız Ekvator Afrika'sı (Afrique Equatoriale Française) adı ile Kongo, Orta Afrika, Çad ve Gabon'un alınması ile sağlanabilmiştir.

Harita 2: Fransız Ekvator Afrika'sı

I. Dünya savaşı sırasında Almanya ile mücadele edebilmek için 700.000 Afrikalıyı cepheye gönderen Fransa bu savaş sonrasında Cezayirli askerlere daha üst rütbeler ve Fransız vatandaşları ile eşit haklar tanımış ve koyduğu ek vergiyi kaldırmıştır. Ancak buna kaşın savaşlarda kaybedilen çoğu Afrikalı 1.400.000 insanın öfkesi Afrika kıtasında dinmemiştir. Cezayir'de Ulema hareketi ve komünistler Fransa'ya karşı mücadele kararı

almıştır.[141] Bu hareketi Genç Tunuslular, Genç Faslılar ve Büyük Sahradaki Biladü's-Sudan takip etmiştir.

1.2.3. Almanya'nın Sömürge Faaliyetleri

Almanya, Afrika'da sömürgecilik faaliyetine geç başlamış ve erken çekilmek zorunda kalmıştır. Bismarck, 1884'ten itibaren istememesine rağmen sömürgeciliğe yönelmiştir.[142] 1884 yılında Portekiz'in talebiyle Alman lider Bismarck'ın büyük batı güçlerini Afrika toprakları konusundaki belirsizliği müzakere etmek amacıyla görüşmeye çağırmasıyla Berlin Konferansı toplanmıştır.[143]

Bismarck'ın sömürge hareketine geç başlamasının temel nedeni sömürgeciliği bir lüks olarak algılamasıdır. Kamerun'da Dr. Nachtigal'in ileri gelen bazı kabile reisleriyle yaptığı himaye anlaşmaları, Kamerun'un Alman sömürgesi haline gelmesinde etkili olmuştur. Almanya ve Fransa arasında yapılan antlaşma ile Togo – Kamerun sınırı belirlenmiştir.[144] Kongo Alman nüfuzuna girerken, Güneybatı Afrika da (bugünkü Nabibya) 1884'te bölgeye müdahale eden Almanya'nın sömürgesi haline gelmiştir.

Diğer taraftan XIX. yüzyılın sonlarına doğru Cari Peters adlı gemici, Zengibar'da kabile şefleriyle yaptığı bazı antlaşmalarla, 140.000 km²'lik bir bölgede hak sahibi olmuş ve bu hakkını devletine devretmesiyle de Almanya'nın Doğu Afrika'daki sömürgesi kurulmuştur. İngiltere'nin, Almanya'nın Doğu Afrika'daki nüfuzunun genişlemesinden endişelenmesi üzerine bu iki devlet 15 Haziran 1890 tarihinde imzaladıkları İngiliz –Alman antlaşmasıyla Doğu Afrika'da kendi nüfuz alanlarını düzenlemişlerdir.[145]

Almanya'nın sömürge süreci I. Dünya Savaşı'nda yenilmesinin

---

[141] Kavas, **a.g.e.,** s.179
[142] http://www.frmalev.net/turk-ve-dunya-tarihi/215074-ii-alman-imparatorlugu-1871-1918-a.html
[143] http://www.foreignpolicy.org.tr/arkaplan/ocak05/tr/aykon4.htm
[144] http://gazeteilann.wordpress.com/2008/02/11/berlin-bati-afrika-konferansi-1884-1885/
[145] http://www.turkforum.info/s.s/6650-somurgecilik.html

ardından sömürgelerinin Milletler Cemiyeti'nce İngiltere ile Fransa arasında paylaştırılması ile son bulmuştur.

1.2.4. Diğer Avrupa Ülkelerinin Sömürge Faaliyetleri

Afrika'da sömürgecilik faaliyetine ilk başlayan ülkelerden olan Portekiz Batı Afrika'da bazı sömürgeler elde etmiştir. Güney-Batı Afrika'da Yeşil Burun adaları, Sao To-me ve Gine Bissau Portekiz'in sömürgeleri olmuştur.[146]

XVI. yüzyılda Kanarya adalarına yerleşen İspanya, İspanyol Ginesi'ni, Fimando Po adasını ve Rio Muni'yi (bugünkü Mbini) işgal ederek sömürge haline getirmiştir.

Afrika'daki sömürgeci devletlerden bir diğeri Belçika'dır. Kral II. Leopold 1882'de kendi şahsî hâkimiyeti altında bağımsız bir devlet olarak Kongo'yu kurmuştur ve 1884 Berlin Kongresi'nce de ülkenin bağımsızlığı kabul edilmiştir. Ayrıca Belçika Kralı II. Leopold'un Kongo ve Nijer nehirlerinin uluslararası ticarete açılmasını ve bölgede serbest ticarete imkan tanınmasını sağlamak istemesi Berlin Konferansı'nın toplanmasının Belçika'dan kaynaklanan nedenidir.[147] Belçika yerli halka idarede söz hakkı tanımadığı gibi onları eğitim alanında da geri bırakmaya gayret göstermiş, buna karşılık sağlık ve misyonerlik hizmetlerine önem vermiştir. Ülkede Geniş yetkilere sahip olan şirketler özellikle ülke yönetimde etkili olmuşlardır. Böylece ülke sömürgeleşme sonucu oluşmuş olan ticari hayatın etkisi ile yönetilmiştir. Belçika Kongo'yu (bugünkü Zaire) 1908'de sömürgeleştirmiştir.

Diğer Avrupa ülkelerine nispetle Afrika'da sömürgecilik faaliyetlerine daha geç girişen İtalya ise Önce Kızıldeniz kıyısındaki Eritre'ye yerleşmiştir(1889). Ardından Somali'nin güneydoğu kıyılarını ele geçirmiştir(1893). Daha sonra da Etiyopya'ya saldırmış, fakat 1896 yılında Adva'da (Adoua) yenilgiye uğramıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkan

[146] http://www.tekplatform.com/vatandaslik-ve-insan-haklari/280990-sosyal-bilimler-sozlugu-54.html
[147] http://www.foreignpolicy.org.tr/arkaplan/ocak05/tr/aykon4.htm

Savaşı'yla uğraşmasından istifade ederek 1912'de Trablusgarp ve Bingazi'yi işgal etmiştir.[148] 1896'da ele geçiremediği Etiyopya'yı da II. Dünya Savaşı öncesinde milletlerarası şartların uygun olduğu bir sırada 1935 yılında hâkimiyeti altına almıştır.

2. Avrupa Birliği'ni Afrika'ya Yaklaştıran Nedenler

AB'nin Afrika kıtasına ilgi duymasının nedenlerini ekonomik nedenler, güvenlik nedenleri, tarihi nedenler başlıkları altında özetlemek mümkündür. Afrika kıtası ile Avrupa Birliği arasındaki ilişkiler ellili yıllarda Roma Antlaşması ile başlayıp Yaounde, Lome ve Cotonou ile şekillenmiş olsa da kıtalar arasındaki ilişki çok daha eskilere dayanır. Özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun zayıflamasının ardından savunmasız kalan Afrika kıtası, Avrupa ülkeleri için hedef alan halini almıştır. İkinci dünya savaşının ardından oluşan ekonomik boşluk sürecinde Afrika, hammadde ve insan gücü için Birleşik Krallık, Fransa, Almanya, Hollanda gibi pek çok Avrupa ülkesinin ilgi odağı olmuştur.

Bu dönemde ekonomisinin kaynaklarını Afrika kıtasına dayandıran Avrupa, ekonomik işleyişinin devam edebilmesi için kıta ile karşılıklı bağımlılık içine girmiştir. Bu durum özellikle ekonomik krizin arttığı, hammadde sıkıntılarının yaşandığı yetmişli yıllarda artış eğilimi göstermiş ve Avrupa'nın Afrika ilgisi ekonomik krizlerle paralel artmıştır.

Avrupa'nın Afrika ilgisinin bir diğer boyutu da güvenlik alanında yaşanmaktadır. Afrika ülkelerindeki istihdam, eğitim, sağlık, insan hakları gibi konularda yaşanan sıkıntılar Avrupa'ya yasadışı göç olarak yansımakta ve kıta için ciddi problemler yaratmaktadır.

[148] http://www.turkmania.com/archive/index.php/t-6004.html

2.1. Ekonomik Açıdan AB'nin Afrika'ya İlgisi

Cotonou Antlaşması'nın da açıkça gösterdiği üzere ekonomik ilgiler Avrupa Birliği'nin Afrika politikalarında önemli bir yere sahiptir. Ticari ve ekonomik işbirliği, Antlaşma'nın temel öğesini oluşturur. Ekonomik anlamda AB için önem taşıyan bir diğer faktör is bölgesel ve çok taraflı ticaretin liberalleşmesidir.[149] Yeşil Kitapta da Avrupa Birliği, Afrika ülkelerinin dünya ekonomisine entegre olmalarının önemini vurgulamıştır. Avrupa Birliği Komisyonu'nun 1997 yılında yayınladığı raporda da gelişmekte olan Afrika ülkelerinin ticari kapasitelerinin ve bu konuya verilen ilginin arttırılmasının gerektiğinin altı çizilmiştir.[150]

AB, pratikte ticari koşulların geliştirilmesinin orta ve uzun vadede Avrupalı üreticilerin kazancı için önemli olduğunun bilincindedir.[151] Bu nedenle de AB, özellikle gelişmekte olan ülkelerde daha çok sorumluluk üstlenme eğilimi göstermektedir. Bu dönemde EPA(Ekonomik Partnership Agreements- Ekonomik İşbirliği Antlaşmaları) ile AB, AKP ülkelerinde tek taraflı ticari tercihleri kaldırarak, çok taraflı liberal ekonomik ilişkiler kurmayı ve ticari engelleri ortadan kaldırmayı hedeflemiştir.[152] Bunu yapmaktaki amacının Afrika ile olan ticari bağlarını güçlendirmek ve Afrika ticaret hacmi içinde Avrupa'nın payını arttırmak olduğunu da belirtmiştir. Zira EPA ile ticari liberalizasyonu sağlama amacında olan AB, kurduğu gümrük birlikleri ile üçüncü ülkelerin Afrika pazarına girişini engellemiş, Çin ve ABD gibi büyük ekonomilerin Afrika pazarına olan ilgilerini ertelemiştir.

Komisyon'un 1997 yılında yayınladığı raporda AKP ülkelerinin Avrupa Pazarı'na erişimini arttırmak ve bölgesel işbirliğinin desteklenerek AB

[149] European Commission Report 1996, s.19
[150] European Commission Report, 1997, s.22
[151] European Commission Report, 1996, s.4
[152] European Commission Report, 1997, s.22

ithalatının da arttırılması gerektiğini vurgulamış[153] ve böylece AKP pazarında AB'nin ürünlerinin satılması isteğini açıkça ortaya koymuştur.

Aynı tutumu 1996 yılı raporunda da görmek mümkündür. Raporda " İşbirliği sürecinde AKP ülkelerinin pazarlarının gelişmesi için daha çok yardım yapılmalı ve AKP ülkelerinin pazarları AB üyesi ülkelere ve diğer partnerlere açılmalıdır"[154] diyerek AKP ülkelerinin kendisi için ne derece önemli bir Pazar olduğunu vurgulamıştır. Günümüzde de AKP ülkeleri AB için önemli Pazar olma niteliğini sürdürmektedir. Çünkü AB'nin imalat sektöründe kullandığı hammadde ihtiyacının büyük bir kısmı bu ülkelerden sağlanmaktadır. AB bu ekonomik bağlılığın bilincinden hareketle AKP ülkeleri ile ilişkilerini sürdürme isteğindedir. Bu nedenle AB politikalarına baktığımızda ilişkilerin karşılıklı fayda ilkesine dayandığı söylemine sıklıkla rastlarız. Komisyon'un 1997 yılı raporunda " AB ve AKP ülkeleri arasındaki ilişki ortak çıkarların korunması temeline dayanır"[155] şeklinde bir açıklama ile bu durum açıkça ortaya konmuştur.

AB açısından ortaya çıkartılan bu ekonomik tablo ve çözüm önerileri tarafların ortak çıkarlarını yansıtsa da Cotonou müzakere süreci raporları sürecin tamamen uzlaşıya dayalı olmadığını göstermiştir. Finansal işbirliği, Pazar erişimi ve özelliklede dış borçlar üzerindeki görüşmeler bir hayli sıkıntılı geçmiştir. AKP ülkeleri pazara uyum için on yıllık bir süre talep ederken, AB bu sürenin beş yıldan daha uzun olmaması gerektiğini savunmuştur.[156] AKP ülkeleri ayrıca bu geçiş sürecinde AB pazarına serbest erişimin sınırsız sağlanmasını talep ederken AB bu talebe olumlu bakmamıştır.[157]

Taraflar arasında sorun yaratan bir diğer konu ise yardımların dağılımıdır. Geleneksel açıdan bakıldığında yardımlar ülkenin nüfusu ve

[153] European Commission Report, 1997, s.25
[154] European Commission Report, 1996, s.41
[155] European Commission Report, 1997, s.9
[156] European Commission Report, 1998-b, ss.1-2
[157] European Commission Report, 1999-c, s.2

coğrafi konumu (ada yada kara ülkesi olması, dış bağlantı olanakları) göz önüne alınarak yapılmaktadır. Ancak Lome IV'ün ikinci beş yıllık gözden geçirmesi sırasında, AB yeni bir sistem ortaya koymuştur. Bu yeni sistemde esas kriter "iyi yönetim" (good management) dir.[158] Böylece yardım yapılırken ülkelerin sosyo-ekonomik göstergeleri ele alınacak ve üç ila on yıllık planlar dahilinde yardım gerçekleşecektir. Ancak bu durum AKP ülkeleri için dezavantaj yaratmıştır. Zira ülke nüfusu ve coğrafi konumu tartışılabilecek bir konu değilken, iyi yönetim tartışmaya açık bir konudur. Bu yeni modelde AB yaptığı yardımları tek taraflı olarak istediği gibi kontrol etme şansına sahip olmuş ve böylece Afrika ülkelerinin kendisine daha da bağımlı hale gelmesini sağlamıştır. Örneğin Fransa ile Cezayir arasında politik anlaşmazlıklar arttığı zaman AB'nin Cezayir'e yaptığı yardım iyi yönetim olmaması nedeniyle azaltılabilmektedir. Bu nedenle AKP ülkeleri ihtiyaçlara ve konuma dayalı eski sistemin yürürlükte kalmasını istemiştir.

Dış borçlar konusunda da AB yüksek borç oranına sahip fakir ülkeler için 1 milyar Euro kredi öngörmüş ve sektörel gelişme sağlayan ülkelere ek 250 milyon Euro kredi taahhüt etmiştir. Sektörel gelişmeleri bu şekilde şeffaflaştırmak isteyen AB, bu şekilde kaynakların kontrolünde de daha çok etkili olmuştur.[159]

[158]European Commission Report, 1996, s.72
[159] Lee, **a.g.e**., s74

2.2. Güvenlik Açısından Avrupa Birliği'nin Afrika'ya ilgisi

AB için SSCB'nin dağılmasının ardından ortaya çıkan yeni dönemde güvenlik algılamasının önemi artmıştır. Cotonou Antlaşması'nda da görüldüğü gibi AB – AKP ilişkilerinin güvenlik boyutu önceki yıllara oranla artış eğilimindedir. AB için barış ve güvenlik bu yeni dönemde gelişmenin minimum koşuludur.[160]

Soğuk savaş döneminde sadece askeri güce dayanan güvenlik kavramı, soğuk savaş sonrası dönemde ciddi değişime uğramıştır. Yeni dönemde askeri güç, güvenlik kavramının sadece bir boyutunu oluştururken, kavramı politik güvenlik, ekonomik güvenlik, sosyal güvenlik ve çevre güvenliği tamamlamaktadır. Yeni dönemin bir diğer özelliğide güvenliği sağlamada ittifakların yerini ticari, kültürel ve ekonomik işbirliği antlaşmalarına bırakmasıdır.

Yeni güvenlik algılaması AB politikalarını da etkilemiştir. AB için güvenlik alanında terörizm ve yasa dışı göç öncelikli konular olmaya başlamıştır.[161] Bu açıdan bakıldığında AB için pek çok Afrika ülkesi sivil savaş potansiyeli taşıyan, demokratik standartları gelişmemiş ülkelerdir.[162] Yeşil kitapta AB, bu durumun çözülmesi için Afrika ülkelerinde barış ve demokrasi standartlarının arttırılması gerektiğini vurgulamıştır. Bunun yolunun da AKP ülkelerinde hukuk kurallarının üstünlüğünün arttırılması ve sosyal eşitsizliklerin giderilmesi olduğuna dikkat çekilmiştir.[163]

Cotonou görüşmeleri sırasında tartışılan bir diğer konuda yasadışı göç olmuştur. Taraflar bu konuda yasadışı göç girişiminde bulunan kişilerin

[160] European Commission Report, 1996, s.28
[161] European Commission Report, 1996, s.4
[162] European Commission Report, 1996, s.28
[163] European Commission Report, 1996, s.38

ülkelerine geri gönderilmesi hususunda uzlaşıya varmışlardır.[164] Böylece Avrupa, ekonomik koşulları oldukça geri olan Afrika ülkelerinden gelen yoğun göç dalgasına karşı tedbir almıştır. AB için Afrika kıtasından yaşanan göçün bir diğer sakıncası da salgın hastalık riskidir.

AB'nin AKP ülkeleri ile kurduğu ilişki neticesinde önlemek istediği bir diğer güvenlik sorunu da yasadışı silah trafiğidir. Soğuk savaş sonrası dönemde ortaya çıkan yasadışı silahlar ve kara mayınları, terörist amaçlarca kullanılmak üzere AKP ülkeleri üzerinden Avrupa'ya sokulmaktadır. Komisyon AKP ülkelerinin bu konuda önlemlerini arttırması gerektiğini 1997 raporunda vurgulamıştır.[165]

AB'nin Cotonou sürecinde ele aldığı bir diğer konuda "Çatışmaların önlenmesi"dir. Cotonou Antlaşması tarafların ellerindeki tüm imkanları kullanarak, aktif işbirliği ile çatışmaları önlemeleri gerektiğini vurgulamaktadır.[166]

AKP ülkelerinde yaşanan silahlı çatışmaların, demokrasi ve insan haklarının gelişimini engellediğini Yeşil Kitapta vurgulayan AB, politik diyalog ile bu sorunun çözülmesi gerektiğine inanmaktadır. Zira Afrika ülkelerinde yaşanan bu kaos ortamı AB üyesi ülkelerin yatırımlarının da güvenli olmasını engellemektedir.

[164] European Commission Report, 2000, s.2
[165] European Commission Report, 1997, ss 13-14
[166] Cotonou Agreement, article 1

2.3. İnsan Hakları, İyi Yönetim ve Hukukun Üstünlüğü'nün Sağlanması Açısından AB'nin Afrika'ya İlgisi

AB, AKP ülkelerindeki kurumsal gelişimin hız kazanması için rol üstlenmek istediğini Yeşil Kitapta "AB şartları zorlamalıdır" şeklinde açıkça belirtmiştir.[167] Komisyon ayrıca AKP ilişkilerinde kurumsal yönetime yeterince önem verilmediğini ve ilişkilerin geleceğinde bu konunun daha ciddi politikalarla ele alınması gerektiğini vurgulamıştır.

Komisyon 1997 yılında yayınladığı raporda da " AB – AKP ilişkilerinde insan hakları, demokratik kurallar ve hukuk kuralları, artık vazgeçilmez maddelerdir" diyerek konuya verilen önemi tekrarlamıştır.[168]

1998 yılında Cotonou görüşmeleri sırasında da taraflar insan hakları, demokrasi, hukukun üstünlüğü ve iyi yönetimin, yeni anlaşmanın vazgeçilmez[169] maddeleri olması konusunda anlaşmaya varmıştır.[170] Ancak AKP ülkeleri "iyi yönetim" tanımlamasının net olarak yapılmamasından dolayı AB'nin keyfi kararlar almasından endişe etmişlerdir. Ancak AB, tarafların kaynakların kullanımı ile ilgili şeffaf bir yönetim sergilemeleri halinde, endişe edilecek bir durum olmadığını 1999 yılı raporunda vurgulamıştır.[171]

1999 yılında AB "insan haklarının, hukukun ve adil yönetimin gelişiminin sağlanması için kaynakların şeffaf bir şekilde demokratik ilkeler ışığında kullanılmasını" öngörmüş ve iyi yönetimi yapılacak olan yeni antlaşmanın "temel" [172]maddesi olarak tanımlamıştır. 1997 yılında

[167] European Commission Report, 1996, ss 63-64
[168] European Commission Report, 1997, s.12
[169] Komisyon raporunda "essential" (zarururi – esaslı) tanımı kullanılmıştır.
[170] European Commission Report, 1998a, s.2
[171] European Commission Report, 1999b, s.1
[172] Komisyon raporunda "fundamential" tanımı kullanılmıştır.

vazgeçilmez, olması gerekli şeklinde yapılan tanım 1999 raporunda daha vurgulu hale getirilmiş ve "asli – temel" tanımı kullanılmıştır.[173]

AB için yeni antlaşmanın "iyi yönetim" ilkesine dayanması artık antlaşmanın temeline oturtulmuştur. İyi yönetim için sorun çıkmamasının yolu da "şeffaf kaynak kullanımı, şeffaf yönetim"den geçmektedir. Bu şekilde AB, özellikle Cotonou döneminde AKP ülkelerinin yönetim, üretim ve Pazar süreçlerinde daha aktif politikalar yürütmeyi planlamıştır.

AB için bir diğer önemli konuda "dayanışma" sürecinin sağlanmasıdır. Yeşil kitapta AB; yoksulluğun önlenebilmesi için, ulusal sınırların düşünülmeden, insan hakları ve hukukun ışığında dayanışmanın sağlanması gerektiğini vurgulamaktadır. AB Komisyon üyesi Paul Nilsen, Cotonou Antlaşması imzalanmadan önce yaptığı bir konuşmada:

> "Cotonou Antlaşması imzalanacağı için gururlu ve onurluyum. İlişkiler gelecekte küresel boyutlu işbirliğine ulaşacaktır. AB'nin dayanışma ve diyaloga dayalı girişimleri bunu taahhüt etmektedir"

diyerek dayanışmanın önemini bir kez daha vurgulamıştır.[174] Ayrıca Cotonou imza töreninde Komisyon başkanı da konuşmasına dayanışmanın önemini eklemiştir.[175]

Sonuç olarak özetle AB'nin Afrika ilgisinin temellerine bakıldığında, ilişkinin en önemli öğesinin "ekonomik" olduğu gözlenir. AB'nin özellikle yetmişlerde yaşanan kaynak ve nakit sıkıntısı dönemlerinde, pazarının daralmaması ve hakimiyetinin kaybolmaması için AKP ile olan ilişkilerini hızlandırdığı göze çarpar. Cotonou'ya giden süreçte, AB'nin SSCB'nin

---

[173] European Commission Report, 1999f, s.1

[174] The European Community and its Member States sign a new Partnership Agreement with the African, Caribbean and Pacific states in Cotonou, Benin. Brussels, 21 June 2000, http://www.europa.eu.int

[175] Draft Speech By The Presıdent Of The Councıl At The Sıgnıng Ceremony For The Acp-Ec Partnershıp Agreement (COTONOU, BENIN, 23 JUNE 2000), Http://ue.eu.int

dağılmasının ardından ortaya çıkan boşluğu iyi analiz ettiği, dünyanın yeni sisteminin belirlenmesi sırasında kendisine daha güçlü bir konum sağlamak istediği gözlenmektedir. Bu durum AB ile AKP ülkeleri arasındaki ilişkilere de yansımıştır. AB bu süreçte, AKP ülkeleri ile olan ilişkisinin seviyesini işbirliğinden ortaklığa yükselterek, dünya hammadde ve işgücü pazarında önemli bir yere sahip olan AKP ülkeleri ile olan bağlarını güçlendirmek istemiştir. Bu süreçte ekonomik ilginin yanına; sosyal, güvenlik, kültürel, hukuksal ilgileri de eklemiş ve ilişkilerin çok yönlülüğünü arttırmıştır.

1990 sonrası dönemde öncekine oranla çok daha hızlı yayılan teknolojik gelişimler ve bunların kitle iletişime yansımaları sonucunda, AB'nin AKP ülkeleri üzerindeki etkinliğini kaybetmemek için ortaya koyduğu bir kavramla karşılaşırız: İyi yönetim. İyi yönetimin sağlanmasının yolu da şeffaflıktır. Böylece AB, AKP ülkelerinin yönetsel sorunlarını ortadan kaldırırken, bu ülkelerin kayak kullanımını da gözetlemeyi sağlamıştır.

3. AVRUPA BİRLİĞİ – AFRİKA İLİŞKİLERİNDE İŞBİRLİĞİNDEN ORTAKLIĞA GİDEN SÜREÇ

3.1. Avrupa Birliği – Afrika İşbirliği Süreci

Avrupa ile Afrika arasındaki ilişkilerin hukuksal süreci 1950 yılında Roma Antlaşmasının imzalanması ile başlamıştır. Roma Antlaşması ile başlayan bu süreç zaman içinde değişikliklere uğramıştır. Avrupa ile Afrika arasında 50 yıllık süreç içinde iki Yaounde Konvansiyonu imzalanmış, 1970 yılında bu Konvansiyon Lome Antlaşması'na dönmüş ve Lome'de birçok kez yeniden imzalanmıştır. 1990'lı yıllarda Avrupa Birliği AKP ülkeleri ile olan ilişkilerini yeniden gözden geçirmeye karar vermiş ve 2000 yılında Ekonomik İşbirliği Antlaşmaları (EPAs) içeren Cotonou Antlaşması imzalanmıştır.

3.1.1. Roma Antlaşması Dahilinde Afrika

1957 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu kuran Roma Antlaşması altı ülkenin – Fransa, İtalya, Batı Almanya, Belçika, Hollanda, Lüksemburg-

imzası ile yürürlüğe girmiştir.[176] AET içinde en büyük koloniyel güç olan Fransa'nın[177] birçok Afrika ülkesi ile ilişkisi vardır ve 50'li yıllarda Fransa, Afrika ülkeleri ile aktif politik diyalog yürütmüştür.[178] Afrika ile Topluluğun ilişkilerine bakıldığında başlangıçta anahtar kelimenin "işbirliği" olduğu görülür. AET ile Afrika arasında "işbirliği" süreci Roma Antlaşması ile resmiyet kazanmıştır. Kolonilerin sosyo-ekonomik gelişimini desteklemek ve yakın ilişkileri sürdürmek Antlaşma'nın temel öğelerini oluşturmuştur.[179]

Roma Antlaşması ile ortaya çıkan işbirliği sürecinin en önemli araçları ise ticari ilişkiler ve yüklü ekonomik yardımlardır. Ticari ilişkiler tercihli ticaret antlaşmaları ile sağlanmış ve ilişkileri düzene sokmak için Avrupa Kalkınma Fonu kurulmuştur. Ayrıca eski kolonilerde yaşayan insanların Avrupa'da çalışmasına kolaylıklar sağlanmış ve oturma izni ile ilgili imtiyazlar tanınmıştır.[180]

3.1.2. Yaounde I ve Yaounde II

1950'li yılların sonlarına gelindiğinde sömürgeden çıkartma (decolonization) hareketi hız kazanmaya başlamıştır. 1960'lı yıllarda birçok Afrika ülkesi bağımsızlıklarını elde ederek bağımsız devletler olmuştur. Bu süreçte bağımsızlığını elde eden ilk ülke Gold Coast (Bugün Gana olarak adlandırılan ülke) olmuştur. Afrika ülkelerinin arka arkaya bağımsızlıklarını kazanmasının ardından Roma Antlaşması ile sağlanan ilişkiler geçerliliğini yitirmiştir. Ancak AT üyeleri Afrika ile olan bağlarının ve ticari ayrıcalıklarının son bulmasını istememiş, Afrika ülkeleri de yapılan yardımların devam etmesini istemiştir. Afrika, AT için en büyük pazarı oluştururken, AT' de Afrika için en büyük yardım kaynağını oluşturmaktadır. Bu durum AT ile Afrika arasında yeni bir antlaşma yaratılması gereğini doğurmuştur.

---

[176] Grili,**a.g.e**., s.3
[177] **A.g.e**., s.1
[178] **A.g.e**., s.1
[179] **A.g.e**., s.8
[180] **A.g.e**., ss. 8-11

Birinci Yaounde Konvansiyonu Temmuz 1963'de AT ile Afrika-Madagaskar Birleşik Devletleri (Associated African and Malagasy States – AAMS) [181] arasında imzalanmıştır.[182]

1964 yılında yürürlüğe giren antlaşma 5 yıl geçerli kalmış ve 1969 yılına kadar devam etmiştir.[183]

Roma Antlaşmasında olduğu gibi Yaounde Konvansiyonu'nda da temel öğeler ticaret ve yardımdır. Ancak Roma Antlaşması ile Yaounde'yi ayıran temel fark Yaounde'nin iki taraflı bir antlaşma olmasıdır. Afrika'nın bağımsızlık kazanan egemen ülkeleri Konvansiyon'un tarafı statüsündedir.[184]

Yaounde Konvansiyonu ile AAMS ile AT arasında serbest ticaret alanları oluşturulmuştur. Konvansiyon ile serbest ticaret bölgelerinin yanında ticaret engellerinin kaldırılması da sağlanmıştır.[185] Ticari engeller kaldırılırken bir yandanda Avrupa Kalkınma Fonu (European Development Found- EDF) ile iki taraflı ve çok taraflı yardımların devam etmesi sağlanmıştır.[186]

Yaounde Konvansiyonu bu ekonomik önlemleri ortaya koymanın yanı sıra kurumsal bir yapı da üretmiştir. Yaounde Konvansiyonu'nun üç boyutlu kurumsal yapısı vardır. Birinci boyutu altı AT ve 18 AAMS ülkesinden bir temsilcinin katılımı ile kurulan Ortaklık Konseyi oluşturur. Ortaklık Konseyi (Association Council) Konvansiyon'un "Denetleme Mekanizmasını" oluşturur.[187] Konvansiyon'un ilerlemesindeki aksaklıkları kaldırmak ve AT ile AAMS arasındaki iletişimi arttırmak amacıyla "Diyalog Mekanizmasını" oluşturan bir Parlamenter Konferansı (Parliamantery Conference) oluşturulmuştur. Parlamenterler Konferansı'na AT Parlamentosu ile AAMS

[181] AAMS ülkeleri: Burundi, Kamerun, Afrika Cumhuriyeti, Çad, Kongo, Gabon, Fildişi Sahilleri, Madagaskar, Mali, Moritanya, Nijer, Raunda, Senegal, Somali, Togo, Burkina Faso(Upper Volta)
[182] http://www.ena.lu/undefined-2-5782
[183] Anette Barbara Lee, **A New Step EU- ACP Relations: Toward Cotonou**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Osloensis Üniversitesi, Oslo, 2006, s.32
[184] Grilli, **a.g.e**., s.19
[185] **A.g.e**., s.19
[186] Lee, **a.g.e**., s.33
[187] Grilli, **a.g.e**., s.20

ülkeleri parlamentolarından üyeler katılmıştır. [188] Kurumsal yapının üçüncü ve son boyutunu ise Hakem Heyeti (Court of Arbitration) oluşturmuştur. Taraflar arası çatışmaları gidermekle yükümlü bu heyeti bir başkan ve dört yargıç oluşturmuştur.[189]

Yaounde II, birinci Konvansiyon'un sona ermesi ile devreye girmiş ve Lome imzalanana kadar geçen sürede birinci Konvansiyon'un görevlerini devam ettirmiştir.

3.1.3. Lome Süreci

AT 1963 yılında bir niyet deklarasyonu imzalamış ve topluluğun genişlemesi yönünde Almanya, İtalya ve Hollanda'nın isteğini ortaya koymuştur. Bu genişleme istemine Fransa ise çekimser yaklaşmıştır.[190]

1971 yılında Topluluk "Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi" (Generalized System of Preferences - GPS) ile Ticaret Tercihleri'ni düzenlemiş ve gelişmekte olan ekonomiler için önemli atılımlar gerçekleştirmiştir. AT'nin ilk GPS'i ile gümrüksüz ticaret (duty free acsess) ve gümrük indirimleri (tariff reduction) sağlanmıştır.[191]

1973 yılına gelindiğinde ise Danimarka, İrlanda ve Birleşik Krallık'ın (UK) katılımı ile birlik ilk genişlemesini yaşamıştır. Bu genişleme sürecinin en önemli ülkesi koloniyel bir güç olmayı sürdüren UK olmuştur. [192]AT' nin bu genişleme sonrası İngiliz Milletler Topluluğu (Commonwealth) ile ilişkisi resmen başlamıştır. Zira UK, Commonwealth'in küçülmesi ile ilgili bir gönüllülük göstermemiş ve bu durum 1960'larda Fransa'ya UK'yi veto etme şansı tanımıştır. 1973 yılında UK, AT'ye dahil olurken belli koşulları kabullenmek zorunda kalmıştır. Buna göre Commenwealth ülkeleri iki guruba

[188] **A.g.e**., s. 21
[189] Lee, **a.g.e**., 33
[190] Grilli, **a.g.e**., s,21
[191] http://ec.europa.eu/trade/issues/global/gsp/index_en.htm
[192] Brown,**a.g.e**., s.44

ayrılmıştır. Birinci grup bağlantılı olabilen (associable) ülkelerden oluşmuştur. Bu ülkeler Afrika, Karayip ve Pasifik'te yer alan ülkelerdir.

İkinci gurubu ise bağlantılı olamayan (non-associable) ülkeler oluşturmaktadır. Bu guruba Hong-Kong ve Avustralya gibi endüstriyel gelişim sağlamış ülkeler dahildir. AT birinci guruba giren bağlantılı olabilen ülkeler için üç çeşit ilişki öngörmüştür:

- Yaounde Konvansiyonu'na taraf olarak ilişkiye girme,
- Roma Antlaşması 238. maddesi uyarınca işbirliği antlaşmaları imzalamak suretiyle ilişkiye girme[193],
- Roma Antlaşması'nın 113. maddesi uyarınca ticaret antlaşmaları imzalayarak ilişkiye girme.[194]

1970'li yıllarda AT ile Commonwealth ilişkileri başlangıç aşamasındayken, dünya büyük bir ekonomik kriz ile karşı karşıya kalmış ve 1950'li yıllarda başlayan hızlı ekonomik gelişim süreci sona ermiştir. 70'li yıllarda yaşanan ekonomik bunalım Breten Woods [195] sistemi ile aşılmaya çalışılmıştır. Bu süreç gelişmiş ülkelerden ziyade gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkeleri etkilemiştir. Bu ülkeler ekonomik açıdan yeterince gelişmemiş olmanın yanı sıra politik olarakta uluslararası sistem içinde yeterince güçlü konuma sahip olamamışlardır.[196] Gelir kaybı ve finanssal kriz, geri kalmış ülkeleri daha çok yardıma muhtaç hale getirmiştir. 1973 yılında petrol krizi sonucunda Avrupa ülkeleri içinde sıkıntılı bir dönem başlamıştır. Bu dönemde Avrupa ülkelerinin üçüncü dünya ülkeleri ile ilişkilerindeki istekliliği artma eğilimi göstermiştir. Hammadde elde etmedeki zorlukların artışı, ekonomik bunalım ve dünya ekonomisinin yeniden şekillenme sürecinde etkin olma isteği bu süreci hızlandıran temel etkenler olmuştur.[197]

---

[193] AB Ortaklık Anlaşması (European Union Association Agreement -AA) Birlik ile Birliğe üye olmayan ülkeler arasında insan hakları, politik ilbirliği, ticaret gibi konularda yapılan anlaşmalardır.
[194] Brown, **a.g.e**., s.45
[195] http://www.polsci.ucsb.edu/faculty/cohen/inpress/bretton.html
[196] Brown, **a.g.e**., s.46
[197] **A.g.e**., s.51

Dünya ekonomisinin bu çalkantılı tablosu karşısında AT Komisyon'u Yaounde'nin yerine geçerek daha etkin olabilecek bir Antlaşma ortaya koymak için çalışmalara başlamıştır. Nisan 1973'de Deniau Memerandum'u yayınlanmıştır. Bu memoranduma göre UK'nin Commonwealth ülkeleri ve Afrika ülkeleri ile olan ilişkilerin geliştirilmesine karar verilmiştir.[198] Ortaya konulan yeni antlaşmanın temel özelliği gelişmekte olan ülkelerin ihracat gelirlerini sabit tutarak, ihracatın sürekliliğini sağlamaktır. Böylece AT, dalgalı ekonomik koşullar altında hammadde akışını sürdürmeyi başarmayı amaçlamıştır. Eğer AKP ülkelerinde üretim durursa, AT için de ekonomik problemler büyücektir.

Bu süreçte AKP ülkelerinin istekleri ise ekonomik temelli olmuştur. AKP ülkeleri yeni antlaşmadan temel olarak daha çok teknoloji transferi, pazara serbest erişim, düzenli ekonomik yardımlar ve üretim orijinin korunmasını istemiştir.[199]

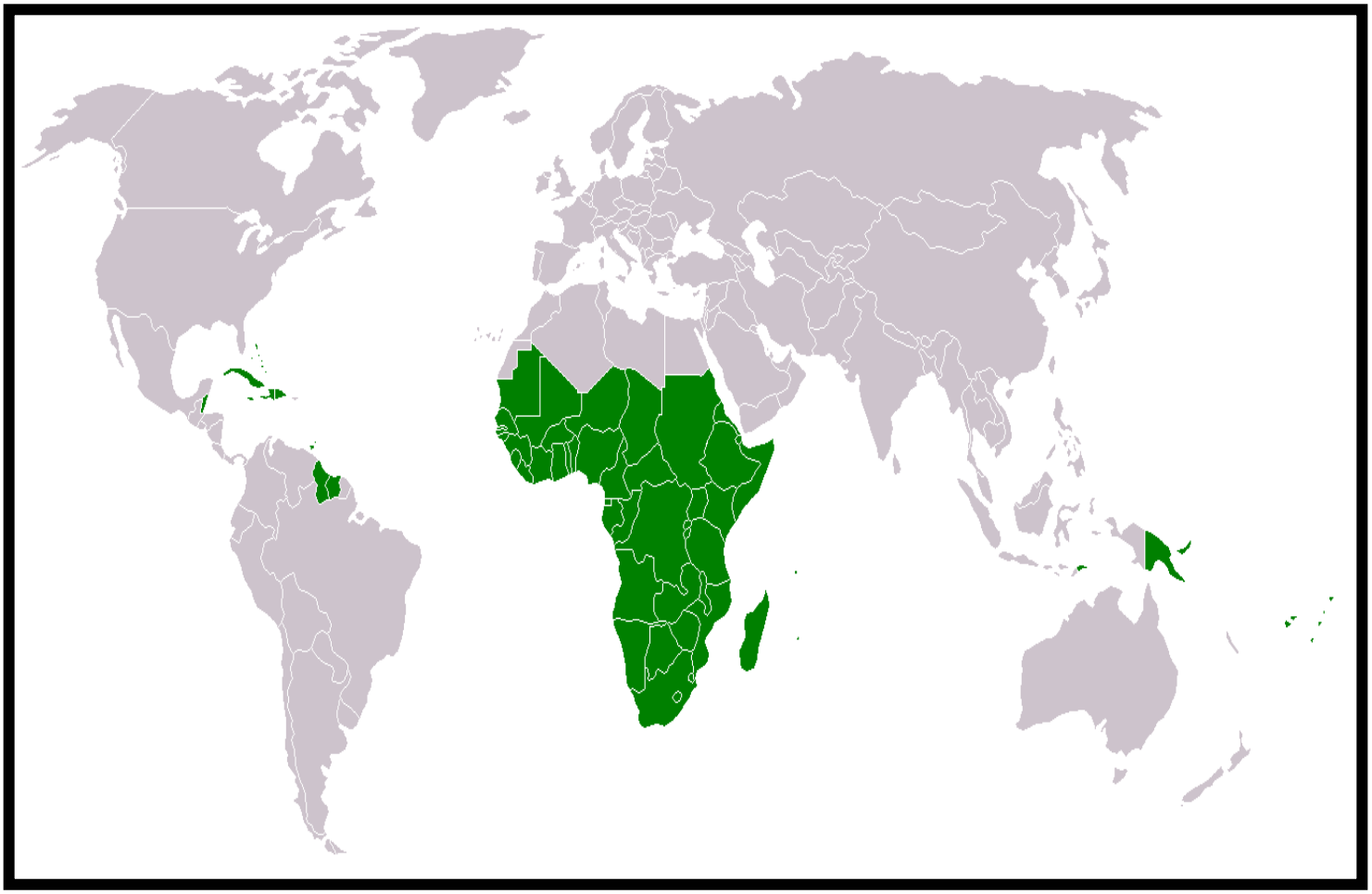
Görüşmeler gerçek anlamda 1973 Ekim'inde başlamıştır.[200] Taraflar Temmuz'da Brüksel'de bir araya gelmiştir. 1974 baharına kadar geçen süreçte taraflar sadece ticari işbirliği ve yardımlarla ilgili konuları görüşmüştür.[201] 1974 Haziran'ında Jamaika'nın başkenti Kingston'da yapılan görüşmelerde endüstriyel gelişim ve ihracat gelirlerinin sabitlenmesi konularında anlaşmaya varılmıştır. Taraflar yeni konvansiyonu 1975 Şubat'ında Togo'nun başkenti Lome'de imzalamıştır.[202]

3. 1. 3. 1. Afrika Karayip Pasifik Gurubunun Oluşumu

1975 yılında Georgetown Antlaşmasının imzalanması sonucunda ortaya çıkmıştır. AKP gurubu 79 üyesi olan[203] uluslararası bir

---

[198] Lee, **a.g.e**., s.35
[199] Grilli, **a.g.e**., s.52
[200] http://www.acp-eucourier.info/Unique-in-the-world-50-y.199.0.html
[201] Lee, **a.g.e**., s.36
[202] Lomé, Togo'nun 1998 yılı tahmini nüfusu 700.000 olan başkenti ve en büyük şehridir. Gine Körfezi'nde konumlanmış şehir, Togo'nun yönetim ve endüstriyel merkezidir.
[203] Üyelerin listesine http:www.acp.int adresinden ulaşılabilir.

Harita 3: AKP Gurubu

organizasyondur.[204] Organizasyonun örgüt yapısına bakıldığında Zirve, Bakanlar Konseyi, Büyükelçiler Kurulu ve AKP Parlamenterler Kurulu ile karşılaşırız.[205]

Zirve organizasyonun tüzüğünün ve hedeflerinin belirlenmesinde rol alan en önemli organıdır. 2008 yılına kadar geçen 33 yıllık süre içinde altı zirve toplantısı yapılmıştır. Bunlar; Gabon, Dominik Cumhuriyeti, Fiji, Mozambik, Sudan ve son olacakta Gana'da gerçekleştirilmiştir.[206] Bakanlar Konseyi Zirve için tavsiye kararları almak ve Zirve'nin kararlarını uygulamakla yükümlüdür. Büyükelçiler Kurulu ise organizasyonun ikinci karar alma organıdır ve Cotonou sonrası dönemde Cotonou'yu gözlemleme görevini de

[204] Bretherton and Vogler, a.g.e., s.115
[205] http://www.acpsec.org
[206] http://www.acpsec.org/summits/ghana/ACP2805608_decisions_6thSummit_e.pdf

üstlenmiştir. Son olarakta Parlamenterler Kurulu AKP – AB Karma Parlamentosu üyelerinden oluşur ve organizasyonun istişare görevini yerine getirir.[207]

3.1.3.2. Lome Konvansiyonu

Dünya çapında yaşanan ekonomik kriz ve petrol bunalımının yarattığı ortamda, hammadde sıkıntısı yaşanması ve AT'nin genişlemesi sonrası UK'nin Commonwealth ülkeleri ile ilişkisi Yaounde'nin değişmesine neden olmuş ve Ticari İşbirliği temeline dayanan Lome Konvansiyonu[208] imzalanmıştır. Lome'nin temel amacı ticareti geliştirmek olarak belirlenmiştir. Bu gelişimi sağlama yöntemi ise AKP ülkelerine daha iyi ticari koşullar sağlamak ve bu ülkelerin AT pazarına serbest erişimini sağlamak olarak belirlenmiştir.[209] Lome'nin en önemli prensibini ise ürünler üzerindeki gümrük ve vergileri kaldırmaktır.[210]AT ülkelerinden AKP ülkelerine yapılan ithalatın miktarı üzerine konulan kotalar da kaldırılmıştır.[211] Lome'nin bu önlemleri ile AKP ülkelerinin dünya ticari sistemine entegre olması amaçlanmıştır.[212]

Lome ile bu ilkeler dışında AKP ülkelerinin fiyatlardaki dalgalanmalardan ortaya çıkan eksikliklerini telafi etmek için İhracat gelirlerinin sabitleştirilmesi sistemi "STABEX" adı verilen bir sistemde oluşturulmuştur.[213]

Lome Antlaşması'nda, belirli temel maddeler açısından bir yaklaşım söz konusudur. Buna göre, herhangi bir temel maddenin "STABEX" kısaltmasıyla bilinen bu telâfi sisteminden yararlanabilmesi için, o maddenin bir önceki yıl

[207] http://www.acpsec.org
[208] Antlaşmanın tam ismi "AKP-AET Konvansiyonu – Lome" (ACP-AET CONVENTION SIGNED AT LOME on 28 Şubat 1975)'dir. Bundan sonra antlaşma Lome olarak adlandırılacaktır.
[209] Lome Konvansiyonu, Madde 1
[210] Lome Konvansiyonu, Madde 2
[211] Lome Konvensiyonu, Madde 3
[212] Lome Konvansiyonu, Madde 12
[213] http://www.acpsec.org/en/conventions/cotonou/cotonou_historical_note_e.htm

toplam ihracat geliri içinde en az % 7,5 luk paya sahip olması gerekir. Ayrıca, o maddenin AET'ye ihracatından elde edilen gelirin önceki 4 yıl ortalamasının altına düşmüş olması şartı da aranır. Aradaki farkın 5 yıl vadeli ve faizsiz bir kredi olarak ilgili ülkeye aktarıldığı ve 11 tarımsal hammadde ile demir cevherini içeren stabex sisteminde, "en az gelişmiş" ülkelere açılmış kredilerin bağışa dönüştürülme olasılığı da mevcuttur[214]. Yine aynı ülkeler için, yukarıda andığımız % 7,5 oranı yerine % 2,5 oranı da yeterli görülebilmektedir. Lome Antlaşması'na sonradan katılan ülkelerle, taraf olan yoksul ülke sayısı 52'ye yükselmiştir.[215]Afrika, Karayipler ve Pasifik ülkelerini içeren, 5 yıl süreli Stabex sistemi ilk uygulama dönemi olan Haziran 1975 - Haziran1976 arasında başarılı sayılabilir. Her yıl ayrılacak 75 milyon SDR'm oluşturacağı 375 SDR'lık fonun ilk dönemdeki dilimi, talepleri karşılamaya yetmiştir. 71,8 milyon SDR dolayındaki bu yardımı, alan ülkelerden özellikle zengince olanların ihracat gelirleri arttığında fona geri ödemeleri beklenmektedir.[216]

Bu başarısına rağmen, STABEX sisteminin dünya ticaretini AET'ye doğru yapay biçimde saptırıcı eğilimler yarattığı gözden kaçırılmamalıdır. Öte yandan, program salt temel maddeleri içermiş; biraz işlenmiş olanlar program dışı bırakılmıştır.

3.1.3.3. Lome II

Lome I 'in beş yıllık süresinin dolmasının ardından 1979 yılında Lome II 1979 yılında imzalanmıştır. Lome II SYSMIN sistemi dışında temel bir değişiklik getirmemiştir. SYSMIN sistemi maden ihracatında

---

[214]Ahmet Gödere**, "***Temel Madde Üreticisi Ülkelerde Kartelleşme Eğilimleri***"** http://auhf.ankara.edu.tr/dergiler/auhfd-arsiv/AUHF-1977-34-01-04/AUHF-1977-34-01-04-Gokdere.pdf, erişim 02.05.2008

[215] Department of Treasury, s. 15-16; Boratav, s. 67.

[216] Ahmet Aker, "OPEC Önderliği ve Üçüncü Dünya Tavrı" **Gelişine Dergisi,**1976 Özet Sayısı, ODTÜ (Ankara 1976) s. 52

uygulanmaktadır. [217] STABEX sisteminin de süresi uzatılmıştır.[218] Lome II ile AKP ülkelerine verilecek olan yardım miktarının da arttırılmasına karar verilmiştir.[219] Tarımsal alan ile ilgili gelişmenin hız kazanması için Tarımsal ve Kırsal Gelişim Teknik Merkezi (Technical Centre for Agricaltural and Rural Development) kurulmuştur.[220]

Lome II ile gelen bir diğer yenilik ise insan hakları ile ilgili maddeler eklenmesi olmuştur. Afrika'lı devletler bu maddelerin iç işlerine müdahale etmek için kullanılacağı endişesi ile bu değişiklikten hoşnut olmamışlardır.[221]

3.1.3.4. Lome III

1980'li yılların Afrika için temel özellikleri ekonomik durgunluk, gıda krizi, kıtlık ve borçların ödenmesinde zorluk olmuştur.

1982 yılında AT Komisyonu "Pisani Memerandumu"[222] adlı belgeyi yayınlamıştır.[223] Bu belge ile AT genişleme politikalarını yeniden şekillendirme isteğini ortaya koymuştur. Belgenin bir diğer özelliği ise Lome'nin AKP ülkelerindeki şartlarda olumlu bir gelişme yaratamamış olmasıdır. Pisani'nin bu konuda önerisi ise Afrika ile ilişkilerin daha çok sektörel temelde geliştirilmesi gerektiği olmuştur. Pisani'ye göre Kırsal üretime öncelik verilmesinin ilişkilerdeki verimliliği arttıracaktır.[224]

---

[217] http://www.ikv.org.tr/sozluk2.php?ID=1191. erişim 02.05.2008
[218] Brown, **a.g.e**., s64
[219] **A.g.e**., s.66
[220] **A.g.e**., s.66
[221] **A.g.e**., s.67
[222] http://www.euforic.org/courier/166e_fri.htm?&username=guest@euforic.org&password=9999&groups=EUFORIC&workgroup=
[223] Belge adını Komisyon'un genişlemeden sorumlu üyesi Edgar Pisani'den almıştır.
[224] Brown, **a.g.e**., s.69

Lome III görüşmeleri 1983 Ekim'inde başlamış ve 1984 Kasım'ında son bulmuştur. Lome III görüşmelerinin sürdüğü dönemde AKP ülkelerinin temel sorunu ihracatlarının azalması ve ürün fiyatlarının düşmesi sonucunda gelirleri azalırken, dış borçlarının artmasıdır.[225] Bu nedenle AKP ülkelerinin istekleri de pazara tam ve serbest erişim, menşei kurallarının (rules of origin) düzenlenmesi, güvenlik alanında yatırım sınırlandırmalarının kaldırılması, STABEX sisteminin geliştirilmesi ve satın alma gücünün arttırılmasıdır.

Lome III ile "politik diyalog" dönemi başlatılmıştır. Ayrıca bu konvansiyon ile yardım konulara göre bölünmüştür. Tarım, balıkçılık, madencilik ve enerji sektörleri bu yardımlarda öncelikli olmuştur.

Lome III ile antlaşmanın örgütsel yapısında da değişiklikler ortaya çıkmıştır. AET Bakanlar Konseyi'nin rolü artmıştır. Politik diyoloğu sağlamakla yükümlü olan Danışman Meclisi "AKP – AET Birleşik Meclisi" adını almış ve sorumlulukları arttırılmıştır.[226]

3.1.3.5.Lome IV

Lome IV 'ü diğer Lome konvansiyonlarından ayıran temel özellik ilk kez on yıllık süreç için imzalanan bir Lome Antlaşması olmasıdır. Buna rağmen konvansiyona eklenen finanssal protokol için beş yıllık süreç öngörülmüştür.[227] Lome IV altındaki birinci finanssal protokol 1990 – 1995 yılları arasını kapsar ve yedinci Avrupa Gelişme Fonu (EDF) sürecini içerir. İkinci finanssal protokol ise 1995 – 2000 yılları arasını kapsar ve sekizinci Avrupa Gelişme Fonu sürecini içerir. Konvansiyon için 1995 yılında bir ara dönem gözden geçirmesi yapılmıştır. Bu ara değerlendirme esnasında ortaya konan en önemli veriler ise insan haklarına verilen önemi arttırmaya teşvik,

---

[225] **A.g.e**., s.70
[226] *Dieter Frisch,* **"***The political dimension of Lomé",*
http://www.euforic.org/courier/166e_fri.htm?&username=guest@euforic.org&password=9999&groups=EUFORIC&workgroup=
[227] http://www.acpsec.org/index.htm , erişim 02.05.2008

demokrasi ve iyi yönetim, kadının toplum içinde öneminin arttırılması, çevrenin korunması, dağıtılmış işbirliği, AKP ülkelerinin ekonomilerinin çeşitlendirilmesi, özel sektörün teşvik edilmesi ve bölgesel işbirliğinin arttırılmasıdır.

Gözden geçirilmiş Lome IV ara dönem konvansiyonu 1994 – 1995 yıllarında geçerli olmuştur. Lome IV ün gözden geçirilmesi ihtiyacını AKP ülkelerindeki temel ekonomik ve politik gelişmeler (demokratikleşme süreci, yapısal uyum), Avrupa Birliğinin Doğu Avrupa ve Akdeniz açılımı ile Uluslararası alandaki değişim (Uruguay Round Antlaşması) ortaya çıkarmıştır. [228] Uluslararası ortamda yaşanan bu değişiklikler sonucunda Lome Konvansiyonunda yapılan temel tadilatlar şunlardır;

- Konvansiyonun zaruri temel esasları gereğince hukuk kurallarına, insan haklarına ve demokrasiye saygı arttırılacak. Bu değişimle amaçlanan AKP ülkelerinin kriterleri yerine getirirken tahsis edilen fonları kaybetme riskini değil konvansiyon kurallarını dikkate almalarını sağlamaktır.

- İlk kez ayrılan gelişim fonu şartlı olarak artmamıştır

- Aşamalı bir program yaratılmış ve bu programda esneklik arttırılarak AKP ülkelerinin performansının düzeltilmesi amaçlanmıştır.

- İşbirliği sürecinin düzenli dağıtılarak tek taraflılıktan kurtarılmasına ve sivil toplumun katılımınıda ele alan çok aktörlü katılımcı işbirliğinin yaratılmasına özen gösterilmiştir.[229]

[228] http://ec.europa.eu/development/geographical/cotonouintro_en.cfm , erişim 03.05.2008
[229] http://ec.europa.eu/development/geographical/cotonouintro_en.cfm , erişim 03.05.2008

3.2. Avrupa Birliği – Afrika İlişkilerinde Ortaklık Süreci: COTONOU

3.2.1. Avrupa Birliği Horizon 2000 Belgesi

AB'nin 1990'lı yılların sonlarına doğru gelinen süreçteki politik açılımındaki değişimi "Soğuk savaşın sona ermesinin ardından ortaya çıkan boşlukta, gelişmekte olan ülkelere, AKP ülkeleri ve Doğu Avrupa ülkelerinden daha çok önem verme gereksiniminin doğması" şeklinde özetlemek mümkündür.[230] 1992 yılında Komisyon'un soğuk savaşın sona ermesinin ardından yayınladığı Horizon 2000 belgesi de bunu açıkça ortaya koymaktadır. Belgede ortaya konulan en önemli öge, değişen dünya şartlarına, üçüncü dünya ülkelerinin uyumu için daha çok çaba sarf edilmesi gereğidir. Bu açıdan belge ile Japonya ve Amerika'nın, AKP ülkelerine daha çok yardımda bulunması, AB'nin de Latin Amerika ve Asya'da girişimlerini arttırması gerektiği öne sürülmüştür.[231] Ayrıca AB, Horizon 2000 ile "gelişmekte olan ülkeler için standart gelişme politikaları" (uniform range of development policies for countries at different levels of development) üretilmesi fikrini ortaya koymuştur.

3.2.2. Yeşil Kitap (Green Paper)

AB 1990'lı yıllarda Horizon 2000 ile ortaya koyduğu politik değişimin AKP ülkeleri üzerindeki açılımını 1996 yılında yayınladığı Green Paper[232] (yeşil kitap) ile ortaya koymuştur. Green Paper ile ilişkilerin 21'inci yüzyılda yaşayacağı değişimler ve yeni seçenekler ortaya konmuştur.[233]

Yeşil Kitabın çıkış noktası, küresel değişiklikler nedeni ile AB – AKP ilişkilerinin değişime uğramasıdır. Yeşil Kitapta "ekonomik alanda küreselleşme ve karşılıklı bağımlılığın artması, teknolojik yeniliklerin hiç

[230] Brown, **a.g.e**., s.127
[231] **A.g.e**., s.128
[232] Yayının tam adı "Green Paper on Relations Between the EU and ACP Countries on the Eve of the 21.th Ceuntry"
[233] http://europa.eu/documents/comm/green_papers/pdf/com96_570_1_en.pdf

olmadığı kadar hızlı yayılması, eşit olmayan demografik dağılım ve soğuk savaş sonrası ortaya çıkan çok kutuplu yapı" yeni dönemin ortaya çıkarttığı tablo olarak açıklanmıştır.[234]

Yeşil Kitapta AB, yeni durumla ilgili şu şekilde açıklamıştır:

"Bu yeni şartlarda, AB hem iç hem de dış ilişkileri bağlamında, politik duruşunu daha efektif, daha küresel biçimde yenilemelidir. Kuzey – Güney ilişkileri de bu değişim sürecinin bir parçasını teşkil eder. Avrupa, AB – AKP ilişkilerinde ortaya koyacağı yeni boyut ile kimliğini ortaya koyabilir."235

AB – AKP ilişkilerinin analizinin yapıldığı belgede, önceki konvansiyonların (Yaounde ve Lome) belirlenen hedeflere ulaşamadıkları ve başarısız oldukları açıklanmıştır. Belgeye göre AB – AKP işbirliği süreci işlememektedir ve bunun sorumlusu AKP ülkeleridir. AB'ne göre bazı AKP ülkeleri yönetimsel ve ekonomik sorunlar yaşamaktadır ve bu nedenle politik diyalog kurma konusunda sıkıntılar ortaya çıkmaktadır.236 AKP ülkeleri, yardımların pozitif etkilerini kurumsal nedenlerden dolayı kabullenememiştir. Yeşil Kitap ayrıca AB'nin de politik öncelikleri belirleme aşamasında sıkıntılar yaşadığını belirtmiştir.[237]

Lome Konvansiyonu'nda yer alan Ticari Tercihler, Yeşil Kitapta birçok negatif etki yaratmalarından dolayı eleştirilmiştir. Yeşil Kitap ticari önceliklerin çok taraflı ticaretin liberalleşmesini engellediğini öne sürmüştür. Bu nedenle AB, bu tercihlerin ticaretin çeşitlenmesi ve gelişmesini engellediğine vurgu yaparak, AKP ile ilişkilerinin yeni bir boyutta ele alınması gereğine değinmiştir.[238]

---

[234] Green Paper on Relations Between the EU and ACP Countries on the Eve of the 21.th Ceuntry, http://europa.eu/documents/comm/green_papers/pdf/com96_570_1_en.pdf, ss.1-2
[235] Gren Paper, 1996, s.3
[236] Gren Paper, s.13
[237] Gren Paper, s.14
[238] Gren Paper, s.17

Yeşil Kitabın bu noktada önerisi ise şu şekilde olmuştur: Ticari İşbirliği (Trade Partnership) süreci hedefine ulaşamadığı ortadadır. Dünya sosyo-ekonomik koşullarda göz önüne alındığında AKP ile olan ilişkiler yeniden ele alınmalı, diyalog güçlendirilmeli ve "Ortaklık" (Cooperation) süreci başlatılmalıdır.[239] Bu yeni sürecin ne şekilde hukuki temele oturacağı da Yeşil Kitapta tartışılmış ve dört ana öneri üzerinde durulmuştur. Bu önerilerden ilki Lome benzeri yeni bir küresel antlaşma yapılması ancak bu anlaşmaya ortaya çıkan önlemlerin eklenmesidir. İkinci öneri küresel antlaşmaları iki taraflı (bileteral) antlaşmalarla desteklemektir. Üçüncü öneri bölgesel antlaşmalar yapmak ve son öneri ise işbirliği antlaşmaları yapmaktır.[240]

Yeşil Kitap ayrıca yardımların ne düzeyde yapılması gerektiği, finansmanın nasıl sağlanacağı gibi konularında yeni yapılacak antlaşmada yer alması gerektiğini vurgu yapmış ve yeni antlaşmanın müzakere sürecini başlatmıştır.

3.2.3. Cotonou Görüşmeleri

Yeşil Kitabın ardından AB ile AKP ülkeleri, ilişkilerin geleceğini belirlemek üzere bir forum oluşturmuştur. Foruma AB ve AKP ülkeleri, hükümet dışı örgütler, sivil organizasyonlar, özel sektör temsilcileri ve gelişim enstitülüleri(development instutues) katılmıştır. [241]

AB Parlamentosu ile Ekonomik ve Sosyal Komitesi'nin de görüşlerini sunduğu forumda taraflar, görüşmelere devam ederek olumlu bir sonuç alınacağının taahhüdünü içeren taslak bir metin ortaya koymuşlardır.[242]

---

[239] Gren Paper, s.42
[240] Gren Paper, s.44-45
[241] European Commission (1997), **Communıcatıon From The Commıssıon To The Councıl And The European Parlıament. Guidelines For The Negotiation Of New Cooperation Agreements With The African, Caribbean And Pacific (ACP) Countries**, Brussels, 29.10.1997. COM(97), s.6
[242] http://www.consilium.europa.eu/cms3_fo/showPage.asp?lang=EN

Yeni dönemin görüşmeleri 1998 Eylül'ünde "Yeni Uzun Dönem Ortaklık Antlaşmasına Doğru" (towards a new long-term partnership agreement) adıyla başlamıştır.[243] AB yeni antlaşmada daha güçlü işbirliği için politik boyutun güçlendirilmesi, yoksulluğun ortadan kaldırılması, finansal işbirliğinin değiştirilmesi ve farklılık olgusunun (eşit olmayan tarafların antlaşması) antlaşmanın temel prensibi olmasını istemiştir.[244]

Görüşmeler dört guruba ayrılarak yürütülmüştür. Bunlardan ilki politik koordinasyonu sağlamak için görüşmeler yürütmüştür, ikinci gurup özel sektör ile ilgili konuları ele almıştır, üçüncü gurup ekonomik ve ticari işbirliğini ve son gurup finansal işbirliğini ele almıştır.[245]

Avrupa'daki tarım lobisi ve sürekli iktidarlarını kısıtlı kaynaklara göre güvence altına almak durumunda olan diktatörler göz önüne alındığında, yapılan antlaşma Afrika'yı zenginleşen bir bölge haline getirecek bir altın yol değildir. Antlaşma daha ziyade "işbirliğinin yeniden düzenlenmesini sağlamaya yönelik bir hazırlık antlaşması olarak değerlendirilmelidir".[246]

Antlaşmanın müzakere süreci iki yıl sürmüş ve Fiji'de imzalanması planlanan Antlaşma bir darbe olması sonucunda[247] Antlaşma Benin'in başkenti Cotonou'da imzalanmıştır.79 AKP ülkesi ve 15 Avrupa Birliği ülkesinin imzaladığı Antlaşma 1.4.2003 tarihinde resmi olarak yürürlüğe girmiştir[248]. İmzalanan antlaşmanın tam adı " Partnership Agreements Between the Members of African, Craibbian and Pacific Group of States of

---

243 European Comission Report "EU-ACP Cooperation in 1998. Towards a New Long-Term Partnership Agreement" **, 1999, http://www.europa.eu.int**

[244] **A.g.m.**

[245] Lee, **a.g.e**., s.51

[246] Heribert Weiland: **Von Lomé zu Cotonou**: Das neue Abkommen zwischen den AKP-Staaten und der EU. In: R. Hofmeier/ C. Jakobeit (Hg): Afrika Jahrbuch. Institut f. Afrikakunde, Opladen 2000, S.56,

[247] 2000 yılında Fiji'de olan darbe ülke tarihindeki üçüncü darbedir. İlk iki darbe 1987'de gerçekleşmiştir. Fiji'de 2006 yılında bir darbe daha yaşandı. Ayrıntılı bilgi için Bknz: www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2006/12/061204_**fiji**_coup.shtml

[248] http://www.acp-eu-trade.org/index.php?loc=faq/ACP-Secretariat-FAQ.php, erişim 01.07.2008

the One Part, and the European Comminity and its Member States, of the Other Part, Signed in Cotonou, Benin on 23 June 2000" dir.[249]

3.2.4. Cotonou Antlaşması

Cotonou Antlaşmasının[250] 1. maddesi Antlaşmanın hedeflerini ortaya koymaktadır. 1. maddeye göre antlaşma AKP ülkelerinin ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimini sağlamak; barış ve güvenlik ortamı yaratmak için demokratik değerlere dayanan, politik bir ortam yaratmaktır.[251] Antlaşma Yaounde ve Lome ile karşılaştırıldığında ekonomik içerikten ziyada daha çok politik diyaloga yönelmesi bakımından farklılaşmaktadır.[252] Antlaşmanın düzenleme getirdiği alanlar da çok daha geniştir. Göç, turizm, gençlerle ilgili konular, kültürel gelişim, kadın hakları, çevre ve doğal kaynaklar Antlaşma'nın içerdiği konulardan birkaçına örnek gösterilebilir.[253]

Antlaşmanın aktörleri ise Antlaşma'nın 6. maddesinde şu şekilde sıralanmıştır.

a. Hükümetler (Devlet)
b. Hükümet dışı yapılar (Özel sektör, ticari birlik organizasyonları da dahil olmak üzere ekonomik ve sosyal partnerler, sivil toplum)[254]

Antlaşmanın 95. maddesi ile Antlaşmanın süresi 20 yıl geçerli olacak şekilde öngörülmüş ve Antlaşmanın 2020 Martında sona ermesi planlanmıştır. Antlaşmanın Finansal protokolünün ise 5 yıllık periyotlarla gözden geçirilmesi yine Antlaşmanın 95. maddesinin 2. fıkrası ile

[249] http://www.acpsec.org/gb/cotonou/accord1.htm

[250] Cotonou Agreement Signed 2000 in Benin yerine bundan sonra Cotonou Antlaşması kullanılacaktır.
[251] Cotonou Agreement, article 1
[252] Cotonou Agreement, article 8
[253] Cotonou Agreement, articles 13,24,26,27,31,32,53,54 and 78
[254] Cotonou Agreement, article 6

düzenlenmiştir[255]. Antlaşmanın Finansmanı ise Avrupa Gelişim Fonu (AGF) tarafından sağlanmaktadır. Cotonou Antlaşmasının ilk beş yılı için 15,2 milyar € kaynak ayrılmıştır. Bunun 13,5 milyar €'luk bölümü IX. AGF ve 1,7 milyar €'luk kısmı ise uygun faizli kredidir. Buna ek olarak 9 milyar €'luk bir meblağ AGF'nin geçmişteki kullanılmamış kaynakları eklenmektedir.[256]

3.2.4.1. Genel Hedefler

Cotonou Antlaşması AKP ülkeleri için insan haklarının geliştirilmesini, ekonomik kalkınmanın sağlanmasını ve devlet düzeninin istikrarlı bir şekilde sürdürülmesini öngörür. Antlaşma tarafları antlaşmanın giriş kısmında insan haklarına uyum ve taraf oldukları diğer önemli uluslararası antlaşmalar konusunda yükümlülük altına girmeyi kabul etmektedirler. Birinci madde AB-AKP devletleri arasındaki işbirliğinin merkezi bir amacı olarak "barışa ve güvenliğe katkı ile stabil ve demokratik bir politik çevre"yi sağlamak ve bu yolla "AKP devletlerinin ekonomik, kültürel ve sosyal gelişimlerini desteklemek ve hızlandırmak" olarak tanımlamaktadır[257]. Bu, sürekli bir gelişim ve AKP devletlerinin adım adım dünya ekonomisine entegre edilmeleriyle gerçekleşmelidir ve bu da ekonomik yoksulluğun azaltılması ve sonuç olarak yenilmesi ile gerçekleşecektir.[258]

Gieler'e göre Antlaşmanın amacı Afrika kıtasının sorunlarını gidermek, yoksulluğu ortadan kaldırıp, istikrarlı Afrika'yı yaratmakla sınırlı gözükmektedir. Ancak realist perspektiften bakıldığında Afrika ülkeleri için durumun farklılıklar gösterdiği açıktır. Afrika ülkeleri geri kalmış ekonomileri ve eğitim seviyeleri nedeni ile kilit noktalarda gerekli işgücünü kendileri üretememekte ve gerek beyin gücü gerekse

[255] Cotonou Agreement, Article 95
[256] Wolfgang Gieler, "**Uluslararası Bir Aktör Olarak Avrupa Birliği'nin Afrika'daki Beklentisi ve Gerçeği",** çev. Doç. Dr. Efe Çaman, TASAM,2007, s.1
[257] Gieler, **a.g.e**., s.8
[258] Cotonou Agreement, Artiicle 19

ekonomik anlamda Avrupa'ya aşırı bağımlı haldedir ve bu bağımlılık gittikçe artmaktadır. Eşit olmayan ülkeler arasında yapılan ticareti serbestleştirici antlaşmaların güçlü ekonomiye sahip ülkeler lehine bağımlılık ve avantaj yaratması kaçınılmazdır.

3.2.4.2. Bölgesel İşbirliği

Problemli alan ticaret politikasının düzenlenmesidir. Sistem tek taraflı gümrük tercihleri sebebiyle WTO ticaret rejimine tekabül etmediğinden dolayı 1.1.2008 tarihine dek istisnai düzenlemeler çerçevesinde devam edecektir. Bu nedenden dolayı yeni yaklaşımlar gereklidir.[259]

AB, çok farklı AKP devletlerini kendi aralarında bölgesel gruplara ayırmak ve bu grupların her biri ile bölgesel antlaşmalar yapmak hedefi ile müzakerelere girmiştir. Ancak bu hedefe ulaşılamamıştır, çünkü AKP devletleri küçük gruplara bölünmek nedeniyle nüfuz kaybetmekten korkmuşlardır. Ancak birbirinden ayrılma ve bölgeselleştirme temel ilkeler olarak antlaşma metnine girmiştir.[260] Cotonou Antlaşması bölgesel entegrasyonu sağlayarak AKP ülkelerinin ekonomik kalkınmalarını Dünya Ticaret Örgütü politikaları ile çelişmeyecek şekilde geliştirmelerine destek olmak üzere Economic Partnership Agreements (EPAs)'ı içerir.[261] Ancak burada sorun birçok yazarında üzerinde durduğu gibi yapılan bu programla gelişmiş ülkelerle AKP ülkeleri arasındaki ticari gelişim dengelenmek istenirken Dünya Bankası verilerine göre bu uçurumun sürekli artış göstermesidir.[262]

---

[259] Gieler, **a.g.m**., s9
[260] **A.g.m**., s11
[261] Cotonou Agreement, Article 34
[262] Bknz: WTO, *"Regionalism and the World Trading system*
www.wto.org/english/news_e/pres95_e/3_4.htm - 17k - Dünya Bankasının yayınladığı raporlar Afrika ülkeleri ile Avrupa ülkeleri arasındaki ticari açığın net bir şekilde arttığını göstermektedir.

GÜNEY AFRİKA
DIŞ TİCARET VERİLERİ

Yıllar	ithalat	ihracat	Açık
2005	52.1	55.2	3.1 milyon$
2006	58.6	68.7	9.9 milyon $
2007	53.1	63,79	10.69 milyon $

Kaynak: WTO

Bu artışın altında yatan nedenlere bakıldığında Afrika ülkelerinin antlaşmalar ağı iççindeki karmaşık ticari yapıları en önemli etken olarak karşımıza çıkar. Dünya Bankası verilerine göre 2005 yılı sonunda Afrika ülkeleri için geçerli 300'ün üzerinde ticari Antlaşma mevcuttur.2010 yılında bölgesel ticaret antlaşmalarının sayısının 400 olması beklenilen bu antlaşmaların %90'ı serbest ticaret Antlaşması %10'u ise gümrük birliği antlaşmalarından oluşacaktır.[263] Bu kadar çok sayıda bağlayıcı Antlaşma içine giren Afrika ülkelerinin serbest ekonomi ilkelerini kullanmaları ve ekonomik gelişimlerini tamamlamaları mümkün değildir. Ekonomik uçurumun artış göstermesinin bir diğer nedeni ise Afrika ülkeleri ile yapılan Antlaşmanın bir ilk örnek teşkil ederek Kuzey-Kuzey değil Kuzey-Güney Antlaşması teşkil etmesidir.[264]

EPAs'ın içeriği analiz edildiğinde çeşitli olumlu ve olumsuz faktörler göze çarpar. Öncelikle yeni bir Antlaşmaolan EPA's 1969 yılında yapılan SACU'ya(Southern Africa Costum Union) göre daha geniş bir içeriğe sahiptir ve AB Ticaret Komisyonu üyesi Peter Mandelson'un belirttiği gibi gelişmeyi amaçlamaktadır.[265] Ayrıca EPAs daha önce yapılan antlaşmalara oranla çok daha esnek bir yapı sergilemektedir. EPAs'ın AKP ülkelerinin gelişimini destekleyecek asimetrik

[263] http://www.wto.org/english/tratop_e/region_e/region_e.htm, erişim 22.08.2008
[264] Jinxiang Li, **"Will the Economic Partnership agreements aid regional integration?",** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Londra, 2005, s10
[265] http://www.epawatch.net/documents/doc270-4.doc

liberalleşmeye açık olması öngörülmüştür.[266] Böylece EPAs AKP ülkeleri ile AB ülkeleri arasındaki farklı gelişim seviyelerini hesaba katacaktır.

EPAs'ın bu olumlu bakışının yanında olumsuz sonuçları da vardır. Öncelikle yapılan antlaşmalar Avrupa ülkelerine büyük ayrıcalıklar tanımaktadır ve bunun doğal bir sonucu olarak Birlik dışındaki birçok ülkenin firmaları için Afrika'da haksız rekabet ortamı doğmuştur. Bu ortamda Kanada, Çin, Japonya gibi büyük ekonomisi olan ülkelerin Afrika kıtasını tercih etmemesine ve kıtada yatırım yapmamasına neden olmaktadır.[267]

EPAs'ın bir diğer negatif etkisi ise aşırı tutucu (conservative) yapısıdır. Antlaşmanın bazı maddeleri Rules of Origin adıyla adlandırılan ürünün üretildiği yerde uluslar arası firmalara sağlanan eşitlik AB üyesi ülkeler lehine ortadan kaldırılmaktadır. EPAs'ın bu AB lehine tutucu tavrı üye olmayan ülkeler aleyhine ticari sonuçlar doğurduğundan bu ülkeler ile Afrika arasındaki ticari ilişkiler gittikçe zayıflamaktadır.

3.2.4.3. Kalkınmaya Yönelik İşbirliği

Zayıf ekonomisi olan ülkelerin ihracat gelirlerinde sıklıkla yaşadıkları dalgalanmalar, bu ülkelerin iç politik gelişimlerini sağlamalarını da engellemektedir. Bu nedenle Cotonou Antlaşmasında bu ülkelerin kalkınmalarını devam ettirebilmeleri için yardım yapılması öngörülmüştür.

Her ülke için çeşitli aktivitelerde kullanılabilecek bir götürü miktarı planlanır. Kullanımın gerekliliği ve verimliliği sürekli olarak kontrol edilir. Bu ODGP'nin tüm unsurlarını içine alan bir yaklaşıma eklenir[268], bunun dışında diğer multilateral organizasyonlar ile beraber koordine edilir.

[266] Cotonou Agreement, Article 37
[267] Ayrıntılı bilgi için bknz: http://www.bilaterals.org/article-print.php3?id_article=984
[268] Cotonou Agreement, Article 20

Böylece NGO türü aktörlerle ve politik aktörlerle bölgesel bazda işbirliğine özel öncelik verilir. Bunlar dolaysızca AB tarafından desteklenir. (Madde 4-7)[269]

3.2.4.4. Antlaşmanın Organları

Cotonou Antlaşmasının belirlenen genel hedeflerine ulaşması için İşbirliğinin kurumları Lome Antlaşmalarının belirlediği gibi olacak ancak daha aktif olacaktır.

3.2.4.4.1. Bakanlar Konseyi

Antlaşmanın 15. maddesi ile düzenlenen Bakanlar Konseyi en yetkili organı oluşturur ve Avrupa Birliği'nden Konsey üyeleri ile AKP ülkelerinin devlet başkanlarından oluşur. Amacı birincil olarak "politik genel yönünü belirlemek ve bu antlaşmanın hükümlerinin uygulaması için gereken kararları almak"tır Konsey normal şartlarda senede bir defa toplanır ancak gerekli görüldüğü durumlarda konsey toplantıya çağırılabilir. Konseyin toplantı mekanı gündem maddelerine göre belirlenir.[270]

3.2.4.4.2. Büyükelçiler Kurulu

AKP ve AB devletleri temsilcileri ile bir Komisyon üyesi tarafından oluşturulan kurulun amacı Bakanlar Konseyini desteklemektir. Kurul Bakanlar Konseyinin aksine bir merkeze sahiptir ve bu merkez Brüksel'dir. Kurul üyeleri sürekli aynı yerdedir ve sıklıkla toplanırlar.[271] Büyükelçiler Kurulu'nun uygulamada antlaşmada öngörülenden daha fazla etkisi mevcuttur.[272]

---

[269] Gieler, **a.g.m**., s.12
[270] Cotonou Agreement, Article 15
[271] Cotonou Agreement, Article 16
[272] Gieler, **a.g.e**., s.8

3.2.4.4.3. Parlamenterler Meclisi

Avrupa Parlamentosu'ndan ve AKP devletleri parlamentolarından eşit sayıda temsilcinin katılımı oluşur. Meclis Antlaşmanın 17 maddesinde kendisine atfedilen demokrasinin gelişmesini sağlamak, Avrupa Birliği üye ülke halkları ve Afrika halklarının diyaloguna destek olarak Antlaşmanın sorunsuz yürümesi için Bakanlar Konseyine tavsiyelerde bulunur ve Konseyce bilgilendirilir.[273]

[273] Cotonou Agreement, Article17

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
AVRUPA BİRLİĞİ AFRİKA İLİŞKİLERİNİN SON DURUMU VE İLİŞKİLERİN GELECEĞİ

Avrupa Birliği uzun bir geçmişe dayanan ilişkilerde yaşanan başarısızlıklar üzerine ilişkilerin yeniden şekillenmesi için İngiltere Başbakanı Tony Blair öncülüğünde bir komisyon kurarak, ilişkilerde yapılan hataları, yapılması gerekenleri ve 2015'e giden süreçte ilişkilerin yapısını ele alan bir rapor hazırlamıştır. Blair Raporu yada Afrika Komisyonu Raporu olarak bilinen bu rapor AİDS-HİV ile aktif mücadele, sağlık ve eğitim haklarının eşit sağlanması gibi sosyal konulara önem vermesi ile dikkat çekmektedir. Raporun ardından 2007 yılı sonunda yapılan Lizbon zirvesi de Blair Raporunda belirtilen konulara vurgu yapmıştır.

1. Afrika Komisyonu (Blair Raporu) - 2005

Afrika – Avrupa Birliği işbirliği sürecinden, ortaklık sürecine geçilmesine karşın istenilen başarının elde edilmemesi üzerine İngiltere Başbakanı Tony Blair önderliğinde hazırlanan raporun hazırlanma gerekçesi, raporda şu şekilde belirtilmiştir:

"İnsanlar bize Afrika Komisyonu'na ne ihtiyacımız var, Herkes Afrika'nın neye ihtiyacının olduğunu biliyor dediler. Biz de onlara, elli yıldır Afrika'ya yardım etmemize karşın bu elli yıllık süreçte biz daha zengin olduk. Raporumuz bununla ilgili analitik ve pratik öneriler içeriyor dedik"[274]

[274] Blair Report Executive Summary, Conclusion, s. 22, http://www.commissionforafrica.org/english/report/thereport/english/11-03-05_cr_executive_summary.pdf

Blair Raporu ile Afrika ülkelerine yapılan yardımda öncelikle Afrika ülkelerinin eğitim ve teknoloji alt yapısını geliştirmesi gerektiği öne sürülmüştür. Rapora göre yardımlar Afrika'da sistemin oturması için ulusal ve yerel hükümetleri desteklemeli, aynı zamanda Afrika Birliği ve onun NEPAD programları ile de uyum göstermelidir.

Rapora göre mali sorumluluk Afrikalı liderlere aittir ve liderler halkı; parlamento, yerel yönetimler, ticari birlikler, yargı sistemi ve medya gibi araçları kullanarak bu sorumluluğa ortak etmelidir.[275] Yardım yapanlar da bu sürece dahil olursa, Afrika halkı paranın nereden geldiğini, nasıl kullanıldığını, nasıl arttığını ya da azaldığını görebilir. Böylece şeffaflık sağlanır ve yolsuzluğun önüne geçilmiş olur.[276]

Blair Raporunun yönetim ve ekonomik kapasite konusunda verdiği bu öneriler Cotonou Antlaşması içeriği ile örtüşmektedir. Cotonou Antlaşması bakıldığında "şeffaflık" ilkesine rastlanır. Avrupa genelinde olduğu gibi Blair raporunda da şeffaf yönetim anlayışı ile kaynakların nasıl kullanıldığının açıkça gösterilmesi istenmiştir.

Raporun değindiği bir diğer konu ise Afrika'da barışa duyulan özlemdir. Komisyon hazırladığı raporda yönetim sorunlarının yerel ve bölgesel çapta yaşanan etnik çatışmalardan kaynaklandığını ve bu zafiyetin giderilmesi için Afrika'da ki bölgesel organizasyonların BM ile koordineli çalışması gerektiğini öne sürmüştür.[277]

Komisyon Afrika'da toplumsal çatışmaların temelinde ise fakirliğin yattığını; bunun önüne geçilmesi için sağlık ve eğitim hizmetlerinin ücretsiz verilmesi gerektiğini raporda dile getirmiştir.

[275] **A.g.e**, s. 14.
[276] **A.g.e**, s. 14.
[277] **A.g.e**, s. 4.

Rapora genel olarak bakıldığında, AB – AKP ilişkilerinin geleceğinde "karşılıklı ilgi" esasına dayanan, daha sosyal bir yapı önerdiği görülür. Afrika Komisyon raporu ile 2015 yılına giderken; HIV – AIDS sorunları, temel eğitim problemleri ve fakirlikle uğraşan bir Afrika'nın küreselleşen dünya ile entegre olmasının mümkün olmadığı, AB'nin daha önce yaptığı hataları tekrarlamaması gerektiği altı çizilerek vurgulanmıştır.

Yeni dönem ilişkilerinde ekonomik boyutun yanında Afrika'ya sosyal açıdan da yaklaşılması önerilmiştir. Blair raporu olarak bilinen bu raporun da etkisiyle AB – Afrika ilişkilerinin geleceği 2007 Lizbon Zirvesinde masaya yatırılmıştır.

Lizbon'a ilham veren ise Blair Raporu'nun sonucunda geçen "Değişim sadece yeni bir tür işbirliği ile gerçekleşebilir. Geçmişte biz (AB) denedik ve sınıfta kaldık" açıklaması olacaktır.[278]

2. Lizbon Zirvesi ve Avrupa Birliği'nin 2015 Açılımı (2007)

AB, 2006 yılında, Afrika Stratejisinde yer alan politika ve faaliyetlerin hayata geçirilmesine yönelik çalışmalarına hız kazandırmış ve bu çalışmaları 2007 yılında devam ettirmiştir. Bu doğrultuda, "AB-Afrika Altyapı Ortaklığı" ve "AB Yönetim İnisiyatifi" başlatılmış, Afrika Birliği'nin öncülük ettiği barışa destek faaliyetleri için daha fazla kaynak ayrılmıştır.[279]

Avrupa Birliği Komisyonu Başkanı Jose Manuel Barosso, Afrika ile temelleri atılacak "stratejik ortaklığı" şöyle açıklamıştır: "Biz kesinlikle Avrupa Birliği ile Afrika'nın sorunlarının aynı olduğunu söylemiyoruz. Hepimiz, gelişmişlik düzeyleri arasında büyük fark olduğunu biliyoruz. Ancak global

[278] **A.g.e**., s. 17.
[279] T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Ab Genel Müdürlüğü "**Kahire'den Lizbon'a – Ab-Afrika Stratejik Ortaklığı**", ww.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/AB/ABKurumsalDb /afrika%20strateji.doc ,s.1

sorunların çözümü için bir ortaklık oluşturmamız gerektiğini düşünüyoruz. Göç, iklim değişimi, enerji sorunları ve enerji güvenliği bu ortaklığın gündemindeki konulardır. Gelişmişlik farkına karşın, birlikte mücadele etmemiz gereken sorunlar var ve tabii ki insan hakları ve iyi yönetişim de bunlar arasında."[280] Barusso'nun bu iyi niyetli yaklaşımına karşın DTÖ'nün görüşü bu kadar iyimser değildir. Ticaret konusunda, DTÖ'nün ciddi uyarıları vardır. AB'nin eski sömürgeleriyle bugün tercihli ticaret rejimi uygulaması DTÖ tarafından yasal bulunmadığından, 2007 yılı sonuna kadar DTÖ AB'ye süre tanınmıştır. AB, 2007 yılı sonunda süresi dolacak ekonomik ortaklık Antlaşmasının yenilenmesindense süreli ticaret antlaşmalarının yapılmasını önermektedir. Yeni Antlaşmada, Afrika ülkelerinin bazı ürünlerini vergi ödemeden Avrupa pazarına sokması karşılığında pazarlarının serbest rekabete açılması şeklinde bir madde yer almaktadır.

Afrika ülkeleri ise bir yandan kırılgan ekonomilerinin serbest piyasa kurallarını kaldıramayacağını dile getirerek, diğer taraftan kendilerinin daha fazla söz hakkı kullanabileceği bir Antlaşma türü isteği ile AB tarafından "dayatıldığına" inandıkları yeni ticaret kurallarını reddetmektedir. Afrika ülkelerinin yarısı ekonomik ortaklık Antlaşmasını imzalamış olmasına rağmen, diğer yarısı karşı çıkmıştır. [281]

Gerginliğe neden olan bir diğer konu insan hakları alanında olmuştur. AB üyesi ülkelere girişi yasak olan Zimbabve Devlet Başkanı Mugabe'nin toplantıya katılması, İngiltere Başbakanı Gordon Brown'ın zirvede yer almaması şeklindeki protestosuyla karşılanmıştır. Darfur ve Mugabe konularında sert eleştiriler alan Afrika ülkeleri özellikle Almanya Başbakanı Angela Merkel'e tepki göstermiştir. AB'nin Afrika ülkelerinin iç işlerine karışmasından rahatsız olan bazı Afrikalı liderler, Avrupa'nın insan hakları konusundaki çıkışlarında yetersiz bilgi nedeniyle haksız olduklarını, üstelik bu

[280] http://www.abhaber.com/haber.php?id=20030
[281] Deniz Altınbaş, "*AB-Afrika İlişkilerinde Stratejik Derinlik Arayışları",* http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=1883&kat1=2&kat2=

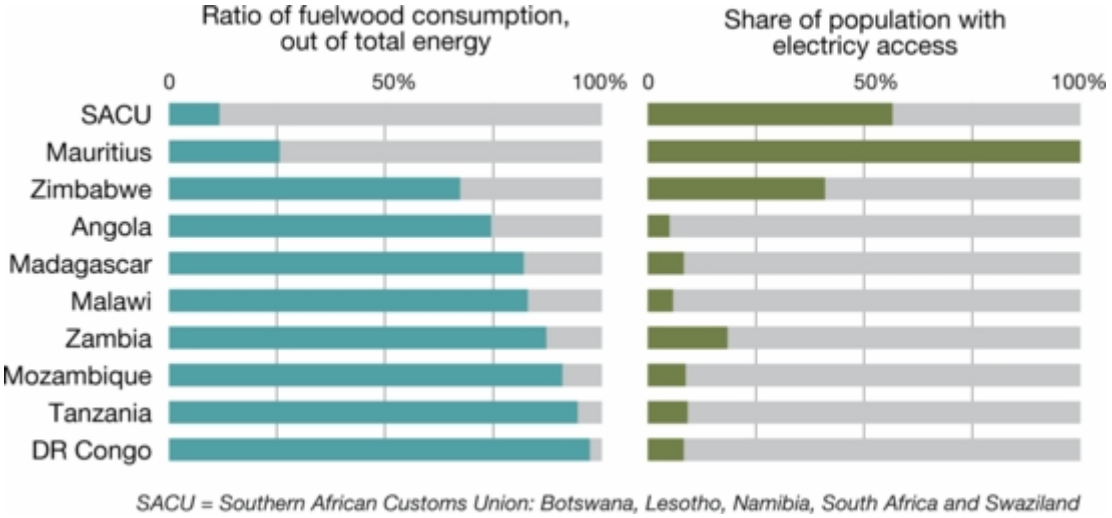
alanda gelişme sağlanabilmesi için kaynaklara gereksinim olduğunu ifade ettiler. [282]

Olaylara ve Antlaşmazlıklara rağmen Lizbon Zirvesi'nde AB-Afrika siyasi işbirliğinin gelişmiş- gelişmekte olan ülkeler arası işbirliği olarak değil eşitler arası bir işbirliğine olarak görülmesini planlayan; Afrika'da barışın, güvenliğin, insan haklarının, ticaretin ve entegrasyonun sağlanması için desteğin arttırılmasını öngören strateji belgesi.devlet başkanları tarafından ortak çıkarlar, değerler ve stratejik hedefleri içerecek bir Lizbon Deklarasyon ile hazırlanmış ve AB-Afrika stratejik ortaklığının geleceği ile ilgili temelleri içeren bir Ortak Strateji kabul edilmiştir.

2.1. AB-Afrika Enerji işbirliği

Enerji güvenliği en basit tanımı ile ekonominin ihtiyacı olan enerji hizmetlerinin devamlı olarak bulunabilmesi diye tanımlanabilir.[283]Enerji güvenliği, güvenli, sürekli ve uygun fiyatlı enerji hizmetlerine erişim ve enerji kaynaklarının verimli ve sürdürülebilir şekilde yönetimi, her iki kıtada kalkınma ve refah için ön koşuldur. Afrika, bol enerji kaynaklarına sahip olmakla beraber, dünyada en düşük modern enerjiye erişim oranına sahiptir. Afrika'da yatırım ihtiyacı çok yüksektir. [284] Afrika'da enerji kaynaklarının bolluğuna karşın, nüfusun çok az bir kısmı bu kaynaklardan faydalanabilmektedir. Birçok Afrika ülkesinde nüfusun sadece %10'luk bir kısmı elektrik enerjisini kullanmaktadır. Afrika ülkelerinin çoğunda yakılacak odun kullanım oranı %75'lerin üzerindedir.

[282] **A.g.m.**
[283] Gürcan GÜLAN, " **Enerji Güvenliği Nedir**?" http://www.ekoenerjidergi.com/node/31, s.1
[284] T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Ab Genel Müdürlüğü, a.g.m., s.2

Afrika kıtası günde dört milyon varil petrol ile İran, Venezuella ve Meksika'nın toplamda ürettiğine eş değer miktarda petrol üretmektedir. Son on yılda diğer kıtaların petrol üretimi % 16 artarken, Afrika'nın petrol üretimi % 36 oranında artış göstermiştir. Örneğin, sadece üç yıl önce sahip olduğu petrolü ihraç etmeye başlayan Sudan, bugün günde 186.000 varil petrol çıkarmakta, Nijerya brüt petrol ihraç eden ilk Afrika ülkesi, 2,2 milyon olan günlük varil üretimini 2007 yılında 3 milyon, 2020 yılında ise 4.42 milyon varile yükselmesi beklenmektedir. Diğer yandan Angola'nın aynı süreç içinde üretimini 3.28 milyon varile çıkaracağı tahmin edilmektedir. [285]

Soğuk savaş sonrası ortaya çıkan yeni yapılanmada gücünü ve etkinliğini arttırmak isteyen AB için bu önemli bir miktardır. Dünya petrol rezervlerinde Ortadoğu'dan sonra en önemli merkez olan Afrika; ticari, kültürel ve tarihsel bağları nedeni ile AB'nin enerji pazarı odağında yer almaktadır. Ortadoğu üzerinde ABD'nin yürüttüğü etkin politikalar Afrika'yı AB için alternatifsiz kılar.

Bu nedenle Avrupa ve Afrika, enerji alanında yakın ilişkiler içindedir. Avrupa Afrika'nın enerji ihracatından faydalanırken, Afrika enerji sektöründe

[285] Yaşar Onay, "Afrika Petrolleri ve ABD", 21.Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, http://www.21yyte.org/tr/yazi.aspx?ID=524&kat=5

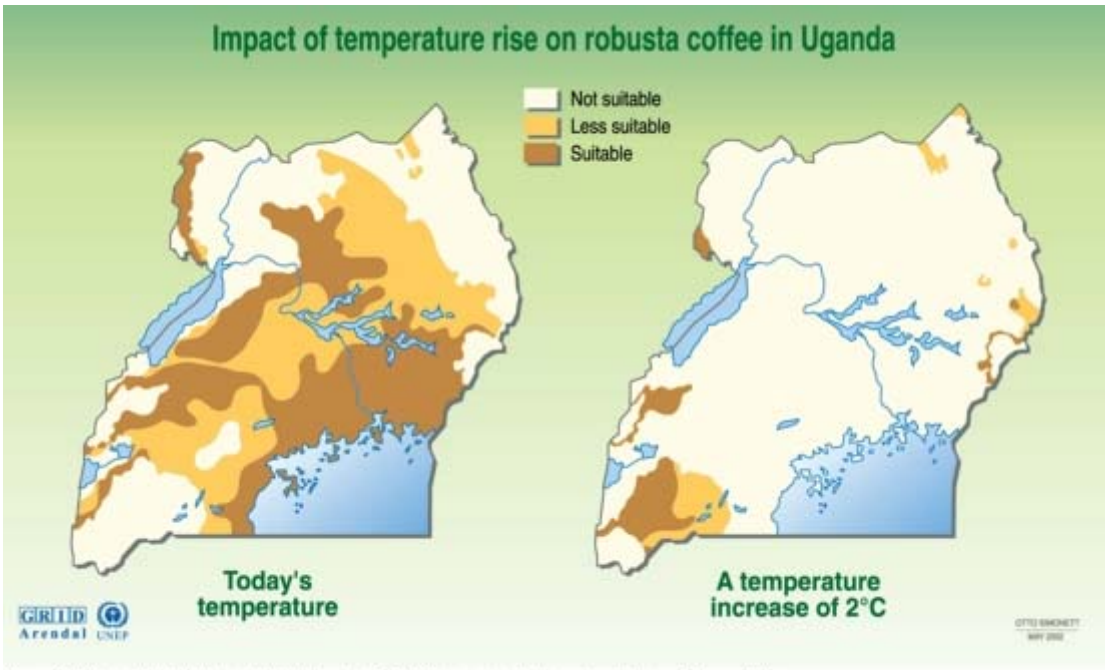
Avrupa'nın teknik ve mali desteğinden faydalanmaktadır. Enerji güvenliği, enerjiye erişim ve iklim değişikliği her iki kıtanın enerji geleceği arasındaki bağları güçlendirmiş ve ortak yaklaşımlar yaratılması ihtiyacını doğurmuştur.[286]

Lizbon ile gerçekleştirilecek faaliyetlerle, enerjiye erişim ve enerji güvenliği alanlarında mevcut AB-Afrika diyalogunu güçlendirmek; enerji verimliliği ve yenilenebilir enerjinin teşviki dahil olmak üzere enerji alt yapıları yatırımlarını büyütmek; petrol ve doğalgaz gelirlerinin kalkınma amaçlı kullanımını genişletmek; şeffaflığı teşvik etmek ve iklim değişikliğini kalkınma işbirliğine entegre etmek gibi somut hedeflere ulaşılması amaçlanmıştır.[287]

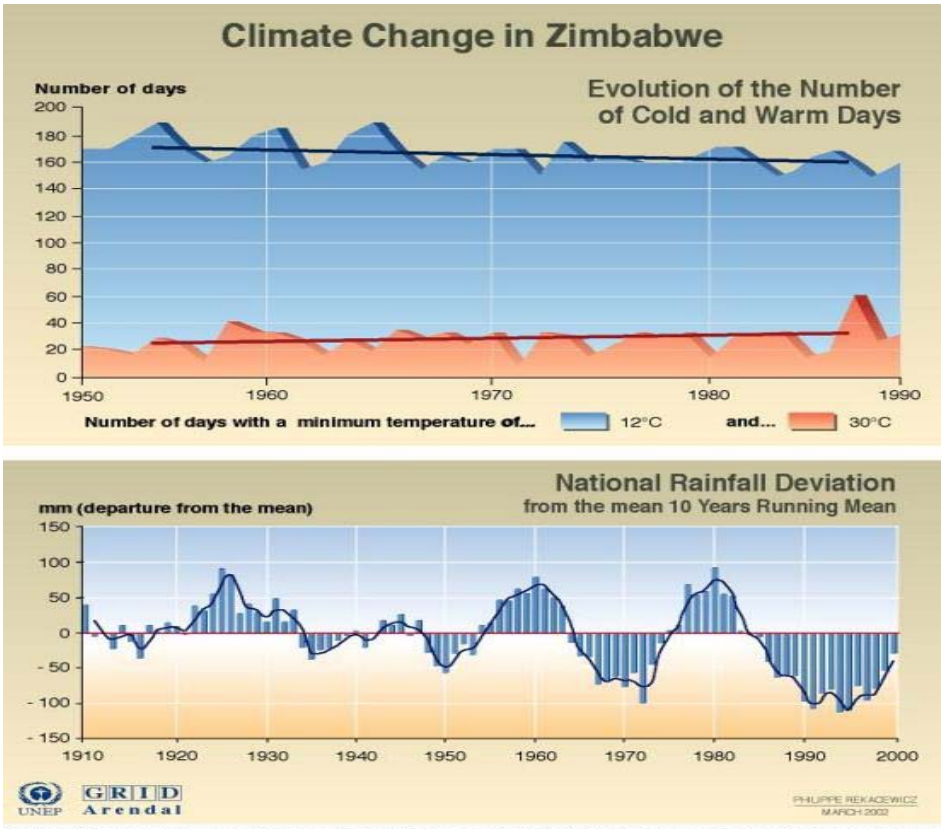
2.2 İklim değişikliği alanında AB-Afrika işbirliği

Afrika ülkelerinin zayıf ekonomik yapıları göz önüne alındığında, küresel ısınmanın sonuçlarının kıta çapındaki şiddetli kıtlığı daha da arttırması kaçınılmaz bir gerçek olarak görünmektedir. Afrika ülkelerindeki gelişmemiş teknoloji, modern tarımın kullanılmasına engel olmaktadır ve düşük olan üretim seviyeleri kuraklığın artması ile iyice düşmektedir. Yapılan bir araştırmaya göre sıcaklığın 2 derece artmasının sonucunda Uganda'nın kahve üretimindeki düşüş aşağıdaki gibi olacaktır[288];

[286] **A.g.m**., s.2
[287] **A.g.m**., s.2
[288] http://maps.grida.no/go/graphic/impact-of-temperature-rise-on-robusta-coffee-in-uganda

Source: Otto Simonett, Potential impacts of global warming, GRID-Geneva, case studies on climatic change. Geneva, 1989.

Source: Zimbabwe Department of Meteorological Service at http://weather.utande.co.zw/climate/climatechange.htm

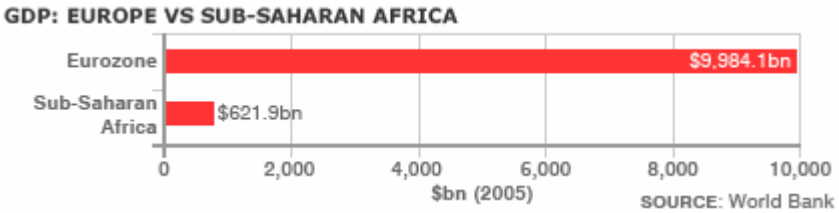
1950–2000 yılları arasında Zimbambve'nin sıcaklık değerlerine bakıldığında da iklim değişimi açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Afrika ülkeleri gün geçtikçe daha kurak bir iklime sürüklenmektedir.

Bu durumda BM'nin gıda savaşları çekincesinin olduğu dönemde Avrupa Birliği içinde sorun teşkil etmektedir.

Bu nedenle Avrupa bir dizi önlem alma yoluna gitmiştir ve iklim değişikliğine karşı fikir alışverişini sağlamak için bir forum oluşturmuştur. İşbirliği, adaptasyon; afet riski azaltma; ormanların azalmasını önleme; gelişmekte olan ülkelerin dünya karbon piyasasına katılımını teşvik etme; çevreyle uyumlu teknolojilerin geliştirilmesi ve yayılması; uzay sistemlerinin kullanılması da dahil olmak üzere, iklim değişikliğinin çevresel etkilerinin incelenmesinin iyileştirilmesi konularında ortaklığı güçlendirmek; Lizbon'da temel hedefler arasına alınmıştır. [289]

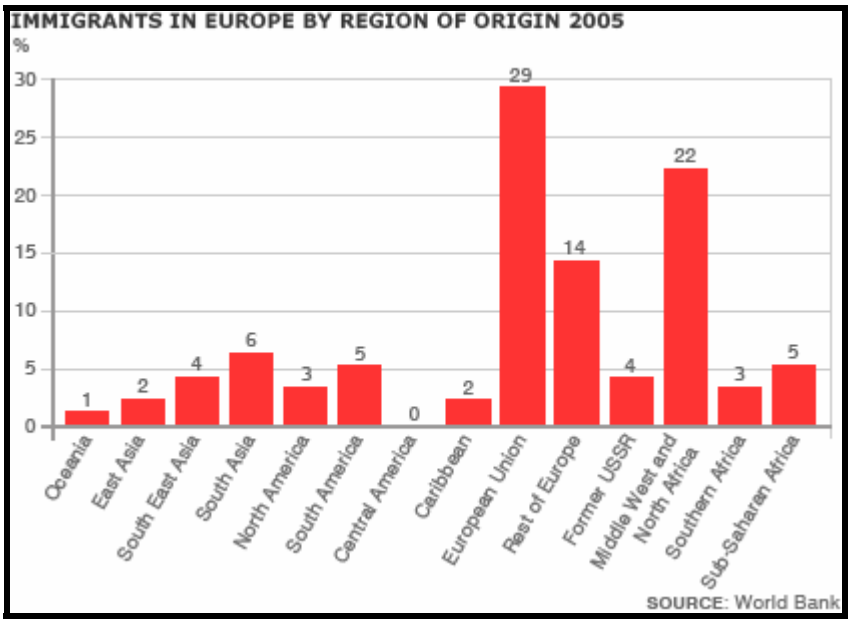
2.3. Göç, mobilite ve istihdam alanında AB-Afrika İşbirliği

Afrika kıtasından Avrupa'ya yaşanan göçün en temel nedeni iki kıta arasında GSYİH bakımından yaşanan büyük uçurumdur.2005 yılı GSYİH'sı Avrupa Birliği için 10bin dolar civarında iken Afrika için bu rakam sadece 621 dolardır.[290]

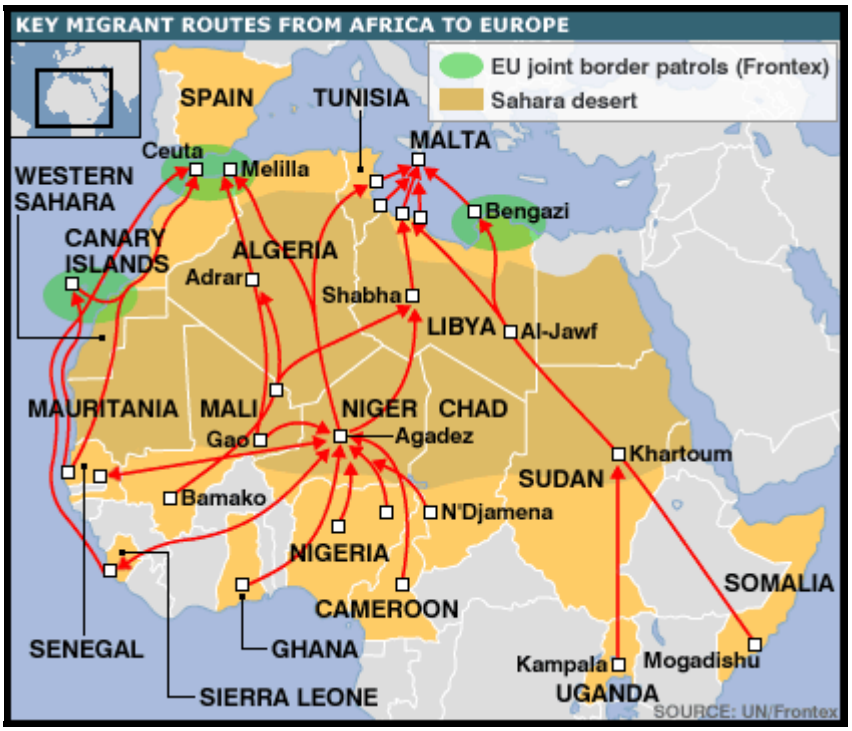

[289] ec.europa.eu/development/icenter/repository/EAS2007_lisbon_declaration_en.pdf
[290] http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6228236.stm

Avrupa kıtasına yapılan göç içinde Afrika önemli bir yer kaplamaktadır. Bunun başlıca nedeni Avrupa'nın sömürgecilik geçmişine dayanan tarihi bağlardır.

Afrika'dan Avrupa'ya yapılan göç dalgasının güzergahının ise, Kuzey Afrika sahilleri aracılığı ile İspanya üzerinden gerçekleştiği görülmektedir.

Göç ve mobilite Lizbon'da küreselleşmenin içsel unsurları olarak değerlendirilmiştir. Kasım 2006 tarihli göç ve kalkınmaya ilişkin Tripoli Bakanlar Konferansı'nda, Afrikalı Bakanlar ve AB Bakanları kaynak, transit ve varış ülkeleri arasında göçün daha iyi yönetilmesi için bir işbirliği taahhüdünde bulunmuştur. Zirvede;

> "AB ve Afrika, anılan konferansın sonuçlarını hayata geçirmek için beraber çalışmaktadır. Afrikalı hükümetlerin göç politikalarının delil tabanını güçlendirmek ve kıtadaki mevcut girişimleri geliştirmek için, AB ve Afrika, Afrika içerisinde ve AB-Afrika arasındaki göç hareketlerine ilişkin bilgileri toplayacak, analiz edecek ve dağıtacak Afrika tabanlı göç gözlemevleri ağının oluşturulması için işbirliği yapacaktır. Afrika ve AB özellikle, sağlık görevlileri gibi eğitimli işgücünün göçü konularını ele alacak ve Avrupa istihdamının Afrika üzerindeki olumsuz etkilerini minimize etmeye çalışacaktır. Afrika içerisinde mobilite ve işgücü göçünün geliştirilmesi ve daha iyi yönetilmesi için her iki taraf Afrika göç bilgi ve yönetim kapasitelerinin geliştirilmesi için işbirliği yapacaktır. İstihdam açığı, Afrika'nın karşılaştığı önemli güçlüklerden bir tanesidir. Her iki taraf, Afrika'da özellikle kadınlara ve gençlere yönelik daha çok ve

daha iyi işler yaratılması için beraber çalışmalıdır. AB, Afrika'nın, yatırım ortamının iyileştirilmesi ve güçlü, şeffaf ve güvenilir işgücü piyasası kurumlarının oluşturulması da dahil olmak üzere, kayıtlı ekonomide iş yaratılması için strateji ve politikalar oluşturması ve hayata geçirmesini desteklemelidir."[291]

denerek kıtalar arasındaki göçe karşı işbirliğine vurgu yapılmıştır.

[291] A.g.m., s.4

SONUÇ

Avrupa kıtasında birlik fikrinin doğuşu Avrupa Kömür ve Çelik topluluğu ile ekonomik bir çerçevede olmuştur. Avrupa kıtası ekonomik çıkarlarının zarar görmemesi ve dünya ekonomisine İkinci Dünya savaşı sonrası yön veren temel kaynaklar olan kömür ve çeliğin Avrupa kıtası içinde güvenli ve dengeli bir şekilde kaos ortamı yaratmadan dağılması için birliği kurmuşlardır. Başlangıçta sadece ekonomik çıkarlara dayandığı gözlenen Birlik zamanla sadece genişlemekle kalmamış aynı zamanda derinleşmiştir.

Kıta için Afrika, başta Fransa ve İngiltere olmak üzere ciddi bir insan ve hammadde kaynağıdır. Bu nedenle Afrika kıtası, Birliği kuran Roma Antlaşmasından itibaren Birliğin daima odağında olmuştur. Ancak bu odağın temeli konuyla ilgilenenleri ikiye bölmüştür. Çoğu Avrupalı yazarlara göre kıtanın Afrika'ya ilgisinin temelinde "White men's homework"[292] vardır. Bu görüşü savunanlara göre Avrupa ülkeleri özellikle İkinci Dünya savaşına kadar olan sürede gerek insan gücü gerekse hammadde kaynakları olarak Afrika kıtasını sürekli olarak sömürmüş ve bugün kıtanın düştüğü geri kalmışlığa neden olmuştur. Bu nedenle Avrupa Birliği, Afrika kıtasına sürekli olarak yardımda bulunmakta ve kıtanın insan hakları başta olmak üzere birçok alanda dünya standartlarına ulaşmasını istemektedirler. Diğer bir görüş ise Avrupa'nın ilgisine realist açıdan yaklaşan yazarların ekonomik temelli yaklaşımıdır. Bu yaklaşımı savunanlar Roma Antlaşmasından itibaren Avrupa kıtasının Afrika ile ilgisini kıtayla olan aşırı ekonomik bağlılığına dayandırırlar. Zira Fransa Roma Antlaşmasının imzası sırasında Afrika ülkeleri ile ilgili istisnai maddeler koydurarak ticari çıkarlarının zarar görmesini engellemiş daha sonra İngiltere'nin üye olması ile Afrika için konan istisnalar genişletilmiş Karaip ve Pasifik ülkeleri de eklenmiştir.

[292] Beyaz Adamın Ev Ödevi

Her iki görüşü de destekleyen bulgular olsa da bu konuda net bir karara varmak zordur. Zira Cotonou Antlaşması incelendiğinde Antlaşma maddelerinin teorik olarak AKP ülkelerinin kalkınması için hazırlandığı, özellikle de EPAs'ın olumlu yanlarının olumsuz yanlarına göre daha çok olduğu gözlenmektedir. EPAs yenilikçi ve kapsamlı yapısının yanı sıra liberalleşmeyi destekleyen yapıya sahiptir. Ancak teorik olarak parlak bir tablo çizen Avrupa Afrika işbirliği süreci pratikte bu olumlu sonuçları doğurmamıştır. Zira bunu Dünya Bankası verileri açıkça ortaya koymaktadır. Dünya bankası verilerine göre 300'ün üzerinde ekonomik Antlaşma içinde bocalayan Afrika ülkeleri ile Avrupa arasındaki ekonomik uçurum azalmamakta aksine artmaktadır. Bunun en büyük nedenleri arasında antlaşmaların çokluğundan kaynaklanan bocalama, senelerce geri kalan ekonomilere bir de antlaşmalar ile gelen ekstra koruyuculuk ve bu koruyuculuktan olumsuz etkilenen AB üyesi olmayan büyük ekonomilerin Afrika'da yatırım yapmaması sayılabilir. Zira Dünya Bankası 2010 yılında 400'e ulaşacak Serbest Ticaret ve Gümrük Birliği Antlaşmasına karşın Afrika'nın istenen ekonomik koşullara ulaşamayacağını gösterir.

Bu durum göz önüne alındığında Afrika için ne yapılması gerekmektedir?

Öncelikle 2005'te tamamlanması gereken ancak günümüze kadar tamamlanamayan EPAs projesinin Afrika ülkelerine iyi anlatılarak ve zafiyetlerinden faydalanmaktan ziyade zafiyetlerini gidermek üzere yapılandırılarak tamamlanması gerekmektedir.

Afrika ülkelerinin antlaşmalardan kaynaklanan gümrük kaybının yaklaşık olarak %20 olduğu hesaplanmaktadır.[293] Bu kayıp Afrika ülkelerinin zayıf ekonomileri göz önüne alındığında ülkeler için ciddi bir çekince yaratmaktadır. Bu nedenle bu kaybın telafi edilmesine yönelik önlemler alınmalıdır.

Yapılan antlaşmalarda eşit olmayan ekonomik yapıların güçlü ekonomiye sahip ülkeler lehine ciddi bağımlılık olgusu yarattığı göz önüne alınarak Afrika ülkelerinin ticari kayıpları giderilmelidir.

Yapılan antlaşmalarda insan hakları konusuna önem verilmesi Afrika ülkeleri için çok olumlu bir gelişmedir. Ancak Afrika ülkelerinde insan haklarının gelişimi zorlayıcı yaptırımlardan ziyade ülke koşullarındaki iyileşme ve demokratik yapının oturtulması ile gerçekleştirilebilecektir. Afrika kıtası ile ilgili kararlar alınırken Afrika'nın iç içe girmiş ve çözümlenmesi neredeyse imkansız hale gelmiş olan etnik yapısı dikkate alınmalıdır. Afrika'da hemen hemen her ülkede seçim sonrası kanlı olaylar çıkması kıtada demokrasi alt yapısının oturmadığının açık göstergesidir. [294]

Lizbon sürecinde Avrupa Birliği iyimser bir tablo ile Cotonou Antlaşmasını revize etme yoluna gitmiş ve Cotonou'nun aksaklıklarını gidermeye çalışmış olsa da geçen bir yıllık süreç ekonomik önceliklerin ön planda olmaya devam ettiğini göstermiştir. Afrika ülkeleri günümüzde kendi güvenliğini, eğitimini ve sağlık sistemini ayakta tutabilmek için şiddetle dışa bağlıdır. Askeri yapılanması için dış ülkelerin desteğine muhtaç olan kıta ülkeleri için "bağımsız" demek olanaksızdır.

---

[293], Heribert Weiland: Von Lomé zu Cotonou: Das neue Abkommen zwischen den AKP-Staaten und der EU. In: R. Hofmeier/ C. Jakobeit (Hg): Afrika Jahrbuch. Institut f. Afrikakunde, Opladen 2000, S.56, Gieler, **a.g.m**., s10'dan alıntı

[294] Afrika'da ki kriz bölgeleri için bknz Ek: Kriz Bölgeleri

Sonuç olarak tüm dünya güvenlik ve ekonomisinde çok ciddi bir yer teşkil eden Afrika kıtası için Avrupa Birliği, Lüksemburg dönem başkanlığında açıkladığı ekonomik önceliklerden[295] vazgeçerek, insan hakları ve demokratikleşmeye öncelik vermelidir.

[295] Gieler, a.g.e., s19

EKLER

EK 1 AFRİKA İHRACATI

Dünya'nın Afrika'ya İhracatı													
	Afrika'ya								Dünya'ya			
	Milyon Dolar				Toplam İhracat İçindeki Pay				(Milyar Dolar)			
	1986	1991	1996	1997	1986	1991	1996	1997	1986	1991	1996	1997
Gelişmiş Ülkeler	51.589	68.291	80.254	78.716	3,5	2,7	2,3	2,2	1.476	2.501	3.512	3.617
Kuzey Amerika	6.765	9.721	11.689	12.802	2,2	1,6	1,4	1,4	307	598	823	901
ABD	5.972	8.824	10.584	11.385	2,7	1,9	1,7	1,7	217	472	623	688
Kanada	793	897	1.105	1.417	0,9	0,7	0,6	0,7	90	126	200	213
AB (1)	38.246	50.285	59.464	57.182	4,4	3,4	2,9	2,7	872	1.490	2.072	2.092
Almanya	7.437	9.615	10.323	10.024	3,1	2,4	2,0	2,0	243	403	513	511
İngiltere	5.022	6.428	7.899	8.104	4,7	4,3	4,1	4,0	107	148	191	201
Fransa	11.343	14.885	17.802	15.043	9,1	6,9	6,2	5,2	125	217	288	290
İtalya	5.254	7.453	8.323	8.533	5,4	4,4	3,3	3,6	98	170	251	238
Japonya	4.182	5.646	5.748	5.375	2,0	1,8	1,4	1,3	211	315	411	421
Avustralya	543	517	1.400	1.572	2,4	1,2	2,3	2,5	23	42	61	63
Gelişmekte Olan Ülkeler	14.502	25.406	38.254	42.908	2,8	2,5	2,2	2,3	509	998	1.776	1.893
Afrika Ülkeleri (2)	3.579	7.634	12.577	13.441	5,6	7,9	10,7	10,9	64	97	118	123
Asya Ülkeleri	4.894	10.557	14.718	15.895	2,2	2,0	1,5	1,5	227	517	976	1.027
Güney Kore	811	2.837	1.903	2.473	2,3	3,9	1,5	1,8	35	72	131	136
Hong Kong	618	1.828	2.408	2.237	1,7	1,9	1,3	1,2	35	99	181	188
Çin	745	977	2.542	3.190	2,4	1,4	1,7	1,7	31	72	151	183
Singapur	702	1.278	1.538	1.492	3,1	2,2	1,2	1,2	23	59	125	125
Avrupa Ülkeleri	2.944	2.819	4.378	4.208	4,6	2,4	1,8	1,6	63	120	249	264
Türkiye	498	810	1.158	1.234	6,7	5,9	5,0	4,7	7	14	23	26
Ortadoğu Ülkeleri	1.775	3.212	4.089	6.265	2,4	2,6	2,4	3,3	73	122	173	189
Latin Amerika Ülkeleri	1.466	1.841	3.198	3.832	1,8	1,3	1,2	1,3	82	142	260	291

(1) İsveç, Avusturya ve Finlandiya dahil.
(2) Mısır ve Libya dahil.
KAYNAK: IMF, Direction of Trade Statistics, 1993, 1998 Yearbook.

EK2: AFRİKA'DA BÖLGESEL ÖRGÜT VE KURULUŞLAR

AFRİKA'DA BÖLGESEL ÖRGÜTLER

Afrika kıtası ile eski sömürgeci ülkeler Fransa ve İngiltere arasındaki ilişkiler dışında kıta ülkelerinin kendi aralarında ticaret, ekonomi ve teknik işbirliği alanlarında çeşitli örgütler kurmuşlardır. Bu örgütlerden bazıları çatışmaların önlenmesi alanında BM ile ortak misyonlar üstlenmişlerdir. Batı Afrika Ekonomik Örgütleri (ECOWAS) ve Doğu Afrika Hükümetlerarası Kalkınma Ajansı (IGAD) bunun en iyi örnekleridir.[296]

Afrika'da ki belli başlı bölgesel örgütler şunlardır:[297]

2.1. Magrep Arap Birliği (UMA Union du Maghreb Arabe)

Bölgesel ticareti ve işbirliğini geliştirmek amacıyla kurulmuştur.1989 yılında Fas, Cezayir, Tunus, Moritanya ve Libya'nın katılımı ile kurulan örgüt Fas ile Cezayir arasında yaşanan Sahra sorunu[298] nedeni ile işlevsel olamamıştır.

2.2. Doğu ve Güney Afrika Ortak Pazarı (COMESA)

1981'de kurulan örgüt 1998'de 21 üyeye ulaşmıştır. Örgütün amacı üyeler arasında gümrük birliğini kurmaktır. Sudan ve Etopya gibi büyük ülkelerinde üyeleri arasında olduğu örgütün bazı üyeleri 2001 yılında ticarette sıfır gümrük uygulaması örgütün işlevselliğini arttırmıştır.

---

[296] Numan Hazar, *Küreselleşme Sürecinde Afrika: Türkiye Afrika İlişkileri*, Yeni Türkiye Yayınları,2003,İstanbul, s.57

[297] Ayrıntılı bilgi için Bknz: Africa at a Glance, Facts & Figures 1997/8, African İnstutute of South Africa, Pretoria 1998, ss. 58-62

[298] Ayrıntılı Bilgi için Bknz: http://www.asam.org.tr/temp/temp450.pdf

2.3. Batı Afrika Devletleri Ekonomik Örgütü (ECOWAS)

1976 yılında 16 üyenin katılımı ile kurulan örgütün temel amacı teknik ve ekonomik işbirliği sağlamanın yanı sıra terör, güvenlik ve barışı koruma konularında diyaloğu arttırmaktır. Nijerya ve Gana en büyük üyelerdir. Bazı küçük Afrika ülkeleri örgütün Nijerya kontrolünde olmasından şikayetçidir.

Örgüt Sierra Leone'de çıkan çatışmada barış gücü oluşturulması için BM'e yardım etmiştir.[299]

2.4 Güney Afrika Kalkınma Topluluğu (SADC)

1980 yılında 14 üye ile bölgesel işbirliği aöacı ile kurulmuştur. Güney Afrika Cumhuriyeti, Kongo Demokratik Cumhuriyeti ve Zimbabwe en önemli üyeleridir. Ekonominin gelişmesi amacıyla Güney Afrika Gümrük Birliği (SACU) adı altında bir örgütlenmeye daha gitmişlerdir.

2.5. Orta Afrika Ekonomik ve Gümrük Birliği (UDEAC)

Kamerun, Çad, Kongo, Ekvator Ginesi, Gabon ve Orta Afrika Cumhuriyeti tarafından gümrük birliği kurmak amacı ile 1966 yılındı kurulmuştur.

2.6. Bölgesel İşbirliği İçin Hint Okyanusu Kıyısı Ortaklığı (IORARC)

[299] Hazar, **a.g.e**., s.58

1997'de 14 üye ile kurulan örgütün diğer örgütlerden ayrılan temel noktası Avusturalya, Singapur, Malezya, Endenozya gibi Asya Pasifik ülkelerininde dahil olmasıdır.

Her alanda işbirliği'ni amaçlayan örgüt 1.3 milyar nüfusa sahip bir alana hükmetmektedir ve bu dünya nüfusunun %23'üne denk gelmektedir.[300]

Örgütün çok geniş bir coğrafyaya yayılmasının işlevini kısıtladığı görülmektedir.[301]

2.7. Sahra ve Sahel Ülkeleri Topluluğu

Libya lideri Kaddafi girişimi ile 1997 yılında Sahra ve çevresindeki Sahel ülkeleri arasında işbirliği kurmak amacı ile kurulan örgüte Nijer, Çad, Mali ve Senegal gibi Afrikanın önde gelen ülkeleri üye olmuşlardır. Örgüt Sudan, Mısır ve Nijerya'nın katılımının ardından 15 üyeye ulaşmıştır.

2.8. Hükümetlerarası İşbirliği Teşkilatı (IGAD)

1986 yılında yaşanan kuraklık krizinin ardından çölleşme ile mücadele amacıyla Kuraklık ve Çölleşme İle Mücadele Hükümetlerarası Kuruluşu (Intergovermentel Authority on Drought and Desertification) adı ile kurulmuştur. Hükümetlerarası İşbirliği Teşkilatı adını 1996 yılında almıştır.[302]

Gıda güvenliği, tarım alanlarının ve su kaynaklarının korunması, su kaynaklarının yönetimi gibi alanlarda eylem planları hazırlanmış ve kuraklıkla etkin mücadele yöntemleri üzerinde durulmuştur. 1996'da örgütün sadece adı değil temel yasalarıda değiştirilmiş ve sosyal konularda ilgi alanına dahil edilmiştir.

---

[300] Africa A-Z Continental and Country Profiles, Africa İnstutute of South Afrika, Pretoria 1998, s.62
[301] Hazar, **a.g.e**., s.59
[302] **A.g.e**., s.60

AFRİKA'DA KURULUŞLAR

Afrika'da yapılan bölgesel örgütlerin yanı sıra tüm Afrika kıtasını kapsayan kuruluşlar da vardır. Bunlar arasında en önemli yere sahip olanı Etopya'nın başkentinde bulunan Afrika Birliği Örgütü'dür.(Organization of African Unity – OAU) Örgüt 1963'te Etopya İmparatoru Selassie'nin girişimi ile kurulmuştur. 32 Bağımsız devlet örgütün temel yasasını Adis Ababa 'da imzalamıştır. Daha sonra bağımsız olan ülkelerinde katılımı ile üye sayısı 53'e yükselmiştir.

Portekiz sömürgelerinin bağımsızlığını kazanması konusunda ciddi girişimlerde bulunan örgütün tüm Afrika kıtasında AB modelinde entegrasyonsi için Libya lideri Kaddafi'nin büyük çabaları olmuştur.[303] Bu amaçla 2001 yılında örgüt Libya'nın Sirte kentinde Zirve toplantısı yapmıştır. 2002 yılında ise Afrika Birliği Örgütü'nün Afrika Birliği adını alması kararlaştırılmıştır.

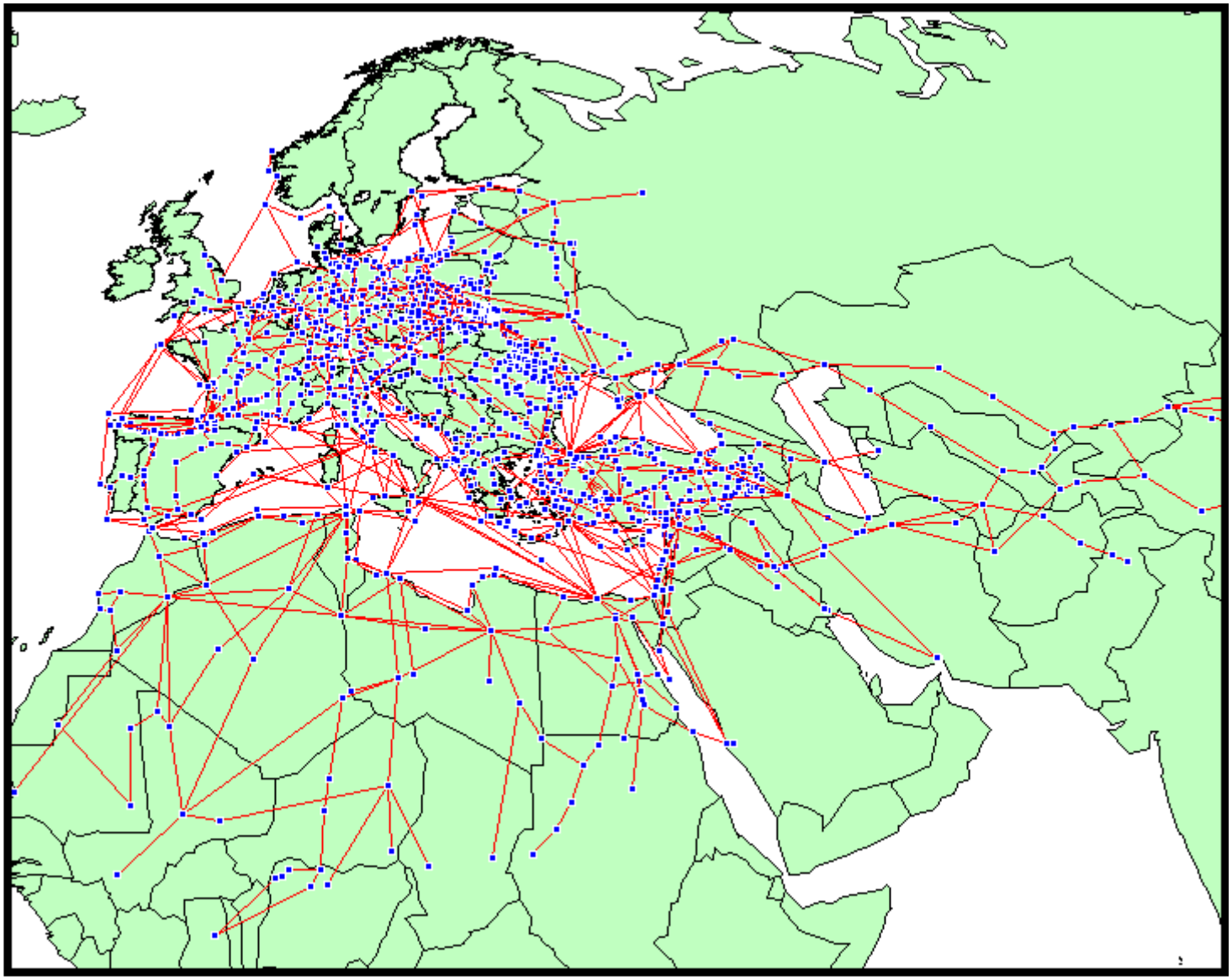
Bölgede bir diğer önemli kuruluş ise Afrika Kalkınma Bankası'dır. Kuruluşun asıl amacı üyelerinin alt yapısını geliştirmek için hazırladıkları projeleri finanse etmektir. Tüm Afrika ülkelerinin yanı sıra bölge dışından donör ülkelerde katılımcı olmuştur. Donör ülkeler bu katılımları ile Afrika'daki ticari girişimlerini arttırmayı amaçlamışlardır.

Banka alınan kredilerin geri ödenmemesi sonucunda finansal açıdan çökme noktasına gelmiş, 1990yılında yapılan reformunda sonuc vermemesi neticesinda işlevselliğini iyice yitirmiştir.

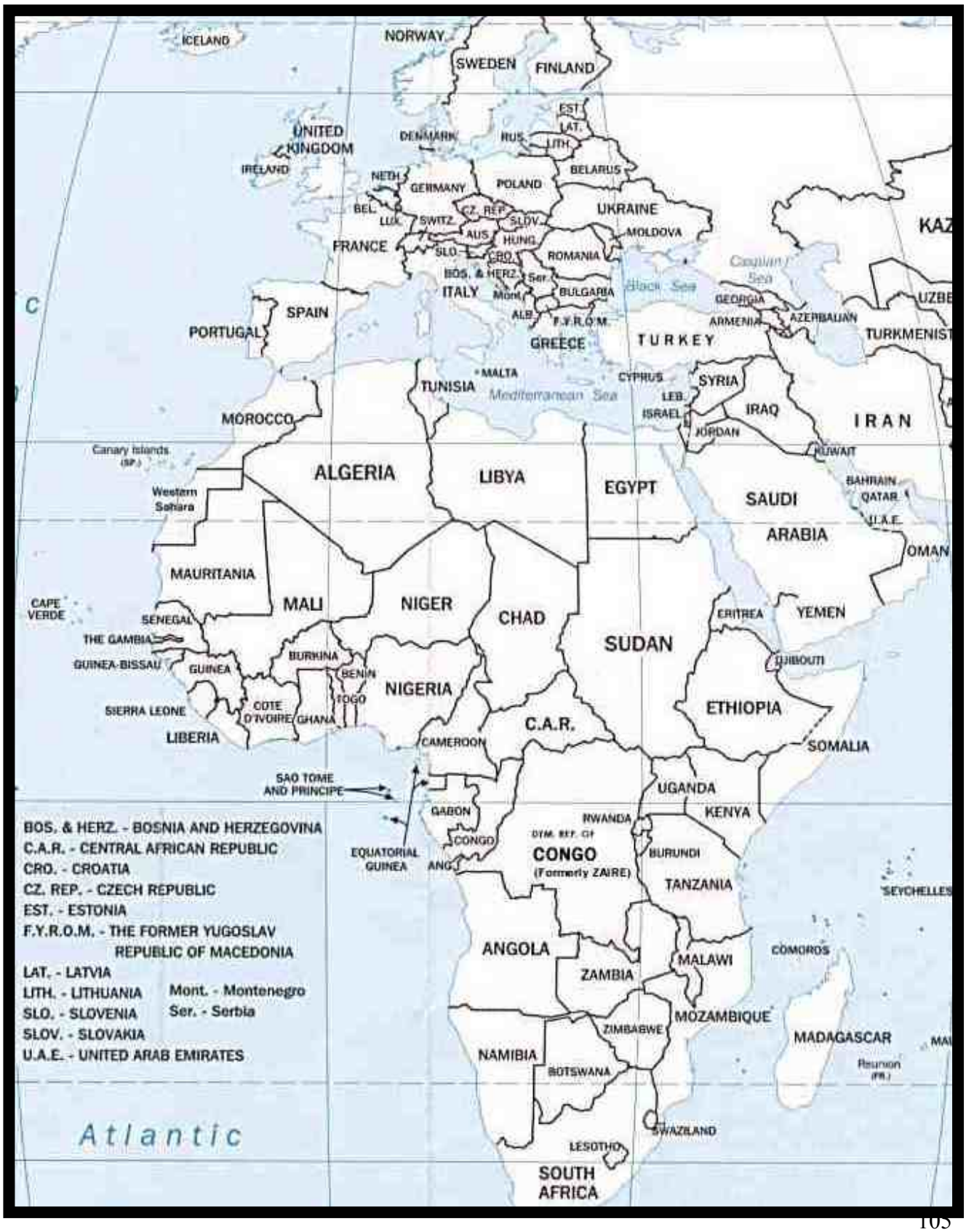
[303] **A.g.e**., s.61

HARİTALAR

HARİTA 1 : AFRİKA TİCARET YOLLARI

HARİTA 2 : AVRUPA VE AFRİKA

KAYNAKÇA

Resmi Kaynaklar

Africa, Caribbean, Pacific. Regional negotiations of Economic Partnership Agreements, 2005
http://www.europa.eu.int/comm/trade/issues/bilateral/regions/acp/regneg_en.htm

The Cotonou Agreement 2000
http://ec.europa.eu/comm/competition/international/bilateral/acp.html

European (Rome) Agreement
http://www.eurotreaties.com/eurotexts.html#rometreaty

European Commission (1996). GREEN PAPER on relations between the European Union and the ACP countries on the eve of the 21st century. Challenges and options for a new partnership. Brussels, 20 November 1996.

European Commission (1997). COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE COUNCIL AND THE EUROPEAN PARLIAMENT. Guidelines for the negotiation of new cooperation agreements with the African, Caribbean and Pacific (ACP) countries. Brussels, 29.10.1997. COM(97) final.

European Commission (1998a). EU-ACP NEGOTIATION INFORMATION MEMO. Brussels, 20 November 1998.

European Commission (1998b). EU-ACP NEGOTIATIONS INFORMATION MEMO No. 2. Brussels, 23 December 1998.

European Commission (1999a). EU-ACP NEGOTIATIONS INFORMATION MEMO 3. Brussels, 1 February 1999.

European Commission (1999b). INFORMATION MEMO. Conclusions of the Dakar ministerial conference held on 8 and 9 February 1999. Brussels.

European Commission (1999c). EU-ACP NEGOTIATIONS. INFORMATION MEMO NO. 5. Brussels.

European Commission (1999d). EU-ACP NEGOTIATIONS. INFORMATION MEMO NO. 7. Brussels.

European Commission (1999e). EU-ACP NEGOTIATIONS. INFORMATION MEMO 8. Conclusion of the Brussels Ministerial Conference of 29-30 July 1999. Brussels.

European Commission (1999f). EU-ACP NEGOTIATIONS INFORMATION MEMO No. 9. Conclusions of the Brussels Ministerial Conference, 7-8 December 1999. Brussels.

European Commission (2000). EU-ACP NEGOTIATIONS INFORMATION MEMO No. 10. Conclusions of the Brussels ministerial conference held on 2 and 3 February 2000. Brussels.

Agreement establishing the World Trade Organization (WTO)
*www.**wto**.org/english/docs_e/legal_e/04-**wto**.pdf*

The General Agreement on Trade in Service (GATS)
www.wto.org/english/tratop_e/serv_e/gatsqa_e.htm

The General Agreement on Trade and Tariffs (GATT)
www.wto.org/english/docs_e/legal_e/legal_e.htm

Treaty of Lisbon
http://europa.eu/lisbon_treaty/full_text/index_en.htm

KİTAPLAR

ARI Tayyar, **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2006

ARI Tayyar. **Uluslararası İlişkiler Teorileri** *,* Alfa Yayınları, İstanbul, 2004

BİLAL, S. and Laporte G., **How did David Prepare to Talk to Goliath? South Africa's Experience of Trade Negotiating with the EU, ECDPM** Discussion Paper NO.53. **,**2004

BRETHERTON ,C. **The European Union as a Global Actor**, Routladge Press, NewYork, 1999

BROWN, William, **The European Union and Africa. The Restructuring of North- South Relations**, London: I. B. Tauris &Co. Ltd.,2002

CRISTIANSEN T., **Rethinking European Union Foreign Policy**, Manchester University Pres,New York , 2004

ÇOMAK Hasret, NOHUTÇU Ahmet, AKLAR Yasemin Kilit, **Uluslararası İlişkiler,** Savaş Yayınevi, Ankara, 2007,

DAĞCI K., SELÇUK H., ARAS B. (Ed.) , **Yeni Yüzyılda Afrika**, Tasam Yayınları, İstanbul, 2005

DEDEOĞLU Beril , **Adım Adım Avrupa Birliği**. Çınar Yayınları. İstanbul, 1996

DEDEOĞLU Beril, **Adım Adım Avrupa Birliği**,. Çınar Yayınları, İstanbul,1996

DEUTSCH, Karl W. , **The Analysis of International Relation***s.* 3rd. ed. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice – Hall International, Inc, 1988

DONNELLY, Jack , **Realism and International Relations**. Cambridge: Cambridge University Press, 2000

FRANKEL Joseph, **Making of Foreign Policy**, Oxford University Press, Oxford, 1993

GRİLLİ, Enzo R. **The European Community and the Developing Countries**.Cambridge: Cambridge University Press,1993

GOLDSTEİN, Jashua S., **International Relations***,* Washington, D.C.: Longman Press. ,2000

GONİDEC, P. F. **Relations Internationales**, Montchrestien Pres, Bedford ,1997

GÜRAN Nevzat, **Uluslararası Ekonomik Entegrasyon ve Avrupa Birliği**, İzmir, 2000

HAAS Ernest B., **The Obsolence of Regional Integratıon Theory, Instute of Internatıonal Studies**, Berkeley, 1975

HAZAR Numan,. **Küreselleşme Sürecinde Afrika ve Türkiye Afrika İlişkileri**, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2003

HERMANN Charles F., "**Policy Classification: A Key to Comparative Study of Foreign Policy**", den aktaran **Analysis**

of İnternational Politics, James N. Rosenau (ed.), Free Press, New York, 1972

HİLL C. and S. Stavridis (ed), **Domestic Sources of European Policy**, Oxford University Press, London

HODGES, Michael., "Integration Theory," Trevor Taylor (ed.) **Approches and Theory in International Relations***.* Longman, London,1970

HOPKİNS, Raymond F. ve Richard W. Mansbach. , **Structure and Process in International Politics**. New York: Harper and Row Publishers., 1973

IKV, **AB ve Türkiye – AB İlişkileri : Temel Kavramlar Rehberi** , İKV Vakfı Yayınları, İkinci Baskı, İstanbul, 2003

KARAKAS Yusuf, **Avrupa Birliği'nde Siyasal Entegrasyon**,Siyasal Kitabevi, Ankara,2002

KARLUK Rıdvan, **Avrupa Birliği ve Türkiye***, 9. Baskı*, Beta Yayınları, İstanbul, 2007

KAVAS Ahmet, **Osmanlı-Afrika İlişkileri**, Tasam Yayınları, İstanbul, 2006

KAVAS Ahmet, ÖZTÜRK Hasan(Ed.), **Yükselen Afrika ve Türkiye : I. Uluslar arası Türk Afrika Kongresi (23 Kasım 2005)**, Tasam Yayınları, İstanbul, 2006

KİSSİNGER Hanry, **Diplomasi***,* Çev. İbrahim H. Kurt, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara,1998

LİJPHART Arend., "**The Structure of the Theoretical Revolution in International Relations**", *International Studies Quarterly,* Vol. 18,1974

LİNDBERG Leon N., **The Political Dynamics of European Economic Integration**. Stanford: Stanford University Press.1963

MACHİAVELLİ Nichola, **Prens**, Anahtar Kitaplar Yayınevi,1999

MANDELA Nelson. **Özgür Bir Güney Afrika**, Belge Yayınları, İstanbul ,1986

MAREİKE, M. **The TDCA and the proposed SACU-US FTA: Are free trade agreements with industrialised Countries beneficial for the SACU? Institute for world Economics and International management (IWIM)**, University of Bremen Press, Bremen, 2003

MARTİN B.G., **Afrika'daki Sufi Direnişi**, İnsan Yayınları, İstanbul, 1988

Martin Holland, ed., **The Future of European Political Cooperation: Essays on Theory and Practise**, St Martin's Press, New York, 1991

MORGENTHAU Hans J., **Politics Among Nations**, New York, 1967

ROCHAM, D. L, **The Cotonou Agreement and its Implications for the Regional Trade Agenda in Eastern and Southern Africa**, World Bank Policy Press , Washington,D.C., 2003

ROUSSEU J.J., **Toplum Sözleşmesi**, Öteki Yayınevi, Ankara,1996

SAMİR Amin, **Eşitsiz Gelişme***,* Çev: A. Kotil, Arba Yayınları, 1991,İstanbul

SEYİDOĞLU Halil, **Uluslararası İktisat**, Güzem Yayınları, İstanbul,1994

SEYİDOĞLU Halil. **Uluslararası İktisat**, Güzem Yayınları, İstanbul,1994

SHAW Josephine, **European Community Law**, Macmillan, London, 1993

SMITH , M., **Europe's Foreign and Security Policy: The Institutionalization of Cooperation***,* Cambridge University Pres, Cambridge, 2004

SMITH E. K. **European Union Foreign Policy in a Chancing World**,Oxford Pres,Oxford,2004

SOVAK Jan, Pierre Marc, **Livingstone Gizem Dolu Afrika Yolculuğu**, Çeviren: Kayıhan Güven Milliyet Yayınları; İstanbul, 1997

SOVAK, J, Marc,P. **Livingstone Gizem Dolu Afrika Yolculuğu**, Çeviren: Kayıhan Güven Milliyet Yayınları; İstanbul, 1997

STAİGER, R. **Tariff Phase-Outs: Theory and Evidence from GATT and NAFTA: Comment In the Regionalization of the World**

Economy, University of Chicago Press, Chicago and London , 2000

STREİNZ Rudolf, **Europarech**t, C.F. Müler Verlag, Heidelberg,1999

TC Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreteryası, **Avrupa Birliği ve Müzakere Süreci**, M&B Basımevi, Ankara , 2007

UYSAL Berna Türkdoğan, **Batı Haçlı Seferinden Avrupa Birliği'ne**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, Aralık 2006

ÜLGER İrfan Kaya, **Avrupa Birliği'nde Siyasal Bütünleşme**, Gündoğan Yayınları, Ankara, 2002

ÜLGER, İ.K. **Avrupa Birliği'nin ABC'si**, Sinemis Yayınları, Ankara, 2007

VENABLES, J. A. **Regional integra tion agreements: a force for convergence or divergence***?* World Bank Policy Research Press., New York.,2006

VİOTTİ, P. R. ve KAUPPİ, Mark V, **International Relations Theory Realism, Pluralism, Globalism**. Macmillan Publishing Company. New York, 1987

VİOTTİ, Paul R. KAUPPİ, Mark V, **International Relations and World Politics; Security, Economy, Identity**, New Jersey: Prentice Hall,2001

WEİLAND H. **Von Lomé zu Cotonou: Das neue Abkommen zwischen den AKP-Staaten und der EU**. Afrikakunde Institut f., Opladen, 2000

WEİLAND Heribert: **Von Lomé zu Cotonou**: Das neue Abkommen zwischen den AKP-Staaten und der EU. In: R. Hofmeier/ C. Jakobeit (Hg): Afrika Jahrbuch. Institut f. Afrikakunde, Opladen 2000

WHİTE, Brain, **Understanding European Foreign Policy**, McMillan Press, London,2002

World Bank, **Trade Blocs**,:, Cambridge University Pres, New York, 2000

WTO, **Regionalism and the World Trading System Geneva: World Trade organization**. Cambridge University Press, New York, 2000

WTO, **Rules Of Origin Regimes İn Regional Trade Agreements, Committee On Regional Trade Agreements**, Cambridge University Press, New York, 2002

WTO, **Rules Of Origin Regimes İn Regional Trade Agreements, Committee On Regional Trade Agreements**, Cambridge University Press, New York, 2002

MAKALELER

AÇIKMEŞE, Sinem Akgül. “Uluslararası İlişkiler Teorileri Işığında Avrupa Bütünleşmesi,” *Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, Bahar 2004*

ÇAKIR, Armağan Emre. “Avrupa Bütünleşmesinin Siyasal Kuramları,” Sinem Akgül Açıkmeşe (ed.) *Uluslararası İlişkiler Teorileri Işığında Avrupa Bütünleşmesi,* Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, Bahar 2004

ÇALIŞ Şaban,, Özlük Emre. “*Uluslararası İlişkiler Tarihinin Yapısökümü:İdealizm-Realizm Tartışması*” Selçuk Üniversitesi SBE Dergisi,ss220-229

ÇAMAN Efe, "*Uluslararası İlişkilerde (Neo)Realist Paradigmanın Almanya’daki Gelişimi ve Evrimi:Kindermann ve Münih Okulu"*, Uluslararası Hukuk ve Politika (UHP) / Review of International Law and Politics, Sayı: 8, Cilt: 2, 2006, ss. 36-52.

ÇAMAN Efe, “Perzeptionen, Interessen und Erwartungen in den Türkei-EU-Beziehungen. Inkompatibilität oder Harmonie?”, Rethinking Turkey EU Relations, ed. Dağcı, Kenan / Dağcı, Tuba,s. 135-173, Münster, 2007

ÇAMAN Efe, “Türkei Quo Vadis? Determinanten türkischer Außenpolitik in Europa und Asien”, Zeitschrift für Politik, 4/53, s. 411-437 2006.

ÇAMAN Efe, “Entegrasyon Teorileri”, Çakmak, Haydar (Ed.), Uluslararası İlişkiler. Giriş, Kavram ve Teoriler*,* 166-174, Ankara, 2006.

DAĞCI Kenan, “Avrupa Birliği’nin Dış Politikası: Soğuk Savaş sonrasında ortak bir dış politika yapımı mümkün mü?” Yayınlanmamış tebliğ, Uluslararası Türkiye Cumhuriyeti Sempozyumu, Süleyman Demirel Universitesi, Isparta, 22-24 Ekim 2008.

DAGCI, Kenan, “Afrika'da Güvenlik Sorunları, Avrupa'ya Yansımaları ve Çözüm Önerileri,” *Bildiriler. 1th (Int.) Turkish-African Congress*, Istanbul, 271-275, Istanbul, 2006.

DEUTSCH, Karl W. , “Concepts and Processes,” Andrew Linklater (ed) *International Relations Critical Concepts in Political Science Vol:2* New York: Routledge Taylor & Francis Group, 1970

HAAS, Ernst B., “The Study of Regional Integration,” Andrew Linklater (ed) *International Relations Critical Concepts in Political Science Vol:2* ,Routledge Taylor & Francis Group, New York: 1970

HAAS, Ernst B., “Beyond the Nation-State,” Sinem Akgül Açıkmeşe (ed.) *Uluslararası İlişkiler Teorileri Işığında Avrupa Bütünleşmesi,* Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, Bahar 2004

GİELER Wolfgang - CERNİCKY Jan, “Uluslararası Bir Aktör Olarak Avrupa Birliği’nin Afrika’daki Varlığı ve Beklentileri”, (çev. M. Efe Çaman), Atilla Sandıklı-Kenan Dağcı (ed.), Büyük Orta Doğu Projesi: yeni oluşumlar ve yeni dengeler, TASAM Yayınları, 2006

LİJPHART, Arend. . “The Structure of the Theoretical Revolution in International Relations”, *International Studies Quarterly,* Vol. 18,1974

MİTRANY, David., “The Functional Approach To World Organization,” Andrew Linklater (ed) *International Relations Critical Concepts in Political Science Vol:2*: Routledge Taylor & Francis Group, New York,1996

ROSAMOND, Ben., “Theories of European Integration,” Sinem Akgül Açıkmeşe (ed.) *Uluslararası İlişkiler Teorileri Işığında Avrupa Bütünleşmesi,* Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, Bahar 2004.

TEZCAN Ercüment, "*Maastricht ve Amsterdam Antlaşmaları Çerçevesinde Avrupa Birliği ve Batı Avrupa Birliği İlişkileri*" Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi C.54, Ocak - Mart 1999, N.1, Prof Dr. Vahdet Aydın'a Armağan, s. 144.

ÜLGER İrfan Kaya, Yayınlanmamış doktora Tezi " Avrupa Birliği'nde Ortak Dış Politika Ve Güvenlik Politikasının Oluşumu", Ankara, 2002

WOOD, Adrian and Jörg Mayer *Africa's Export structure in a Comparative perspective*, Cambridge Journal of Economics Vol.25, No.3, May, 2001

DEUTSCH, Karl W. , "Security Communities From Political Community at the International Level," James N. Rosenau (ed.) *International Politics and Foreign Policy* USA: The Free Press of Glencoe, Inc., 1954

İNTERNET KAYNAKLARI

http://www.bilaterals.org

http://www.epawatch.net

http://www.oxfam.org.uk

http://www.traidcraft.co.uk

http://www.tralac.org .

http://www.worldbank.org

http://www.wto.org.

http://www.ikv.org

http://www. europa.eu

http://www.jstor.com

http://www.tasam.org

http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr

http://www.tralac.org

http://www.africanstudies.org/

http://www.assaf.co.za

http://allafrica.com/